

Міністерство освіти і науки України
Національний університет “Кієво-Могилянська Академія”
Факультет правничих наук
Кафедра кримінального та кримінального процесуального права

Магістерська робота

освітній ступінь – магістр

на тему: **“АМНІСТІЯ І ПОМИЛУВАННЯ У ЗВ'ЯЗКУ ЗІ ЗБРОЙНИМ
КОНФЛІКТОМ МІЖ РОСІЄЮ ТА УКРАЇНОЮ: СУБ'ЄКТИ ТА ЗМІСТ”**

Виконала:

студентка 2 року навчання

Спеціальності 081 Право

Расєвська Марія Євгеніївна

Керівник: д. ю. н., професор

Хавронюк Микола Іванович

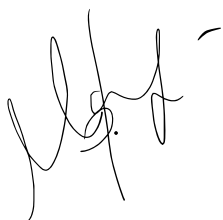
Рецензент _____

Магістерська робота захищена з оцінкою

Секретар ЕК _____

« ___ » _____ 2022 р.

Київ-2022

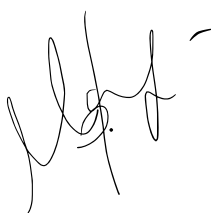
Декларація

академічної доброчесності студентки НаУКМА

Я, Раєвська Марія Євгеніївна, студентка 2 року навчання факультету правничих наук, спеціальність “Право”, адреса електронної пошти m.raievska@ukma.edu.ua.

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна/магістерська робота на тему “Амністія і помилювання у зв'язку зі збройним конфліктом між Росією та Україною: суб'єкти та зміст” відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, передбачених пунктами 3.1.1-3.1.6 Положення про академічну доброчесність здобувачів НаУКМА від 07.03.2018 року, зі змістом якого ознайомена;
- підтверджую, що надана мною електронна версія роботи є остаточною і готовою до перевірки;
- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності, у будь-який спосіб, у тому числі порівняння змісту роботи та формування звіту подібності за допомогою електронної системи Unichек.
- даю згоду на архівування моєї роботи в репозитаріях та базах даних університету для порівняння цієї та майбутніх робіт.

16.06.2022

Раєвська М.Є.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	5
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ МІЖ РОСІЄЮ ТА УКРАЇНОЮ І МІЖНАРОДНІ ЗОБОВ’ЯЗАННЯ УКРАЇНИ	9
1.1. Характеристика збройного конфлікту між Росією та Україною	9
1.2. Міжнародні зобов’язання України щодо врегулювання конфлікту та амністії/помилування	17
Висновки до Розділу 1	22
РОЗДІЛ 2. АМНІСТІЯ І ПОМИЛУВАННЯ У ЗВ’ЯЗКУ ЗІ ЗБРОЙНИМ КОНФЛІКТОМ МІЖ РОСІЄЮ ТА УКРАЇНОЮ ЯК ЧАСТИНА ПРОЦЕСУ ПЕРЕХІДНОГО ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ	24
2.1. Концепція перехідного правосуддя як інструменту впровадження миру та її складники	24
2.2. Амністія і помилування як частина процесу перехідного правосуддя.....	32
2.3. Загальна характеристика інституту амністії і помилування в чинному кримінальному законодавстві України	34
2.4. Стандарти щодо застосування амністії / помилування з урахуванням міжнародного досвіду	42
Висновки до Розділу 2	45
РОЗДІЛ 3. ВАРІАНТИ КОНЦЕПЦІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ АМНІСТІЇ І ПОМИЛУВАННЯ У ЗВ’ЯЗКУ ЗІ ЗБРОЙНИМ КОНФЛІКТОМ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА РОСІЄЮ	48
3.1. Методологія та загальний огляд концепції.....	48
3.2. Зміст концепції амністії / помилування	51

	4
3.2.1. <i>Обсяг амністії / помилування</i>	51
3.2.2. <i>Наслідки амністії / помилування</i>	58
3.2.3. <i>Суб'єкти амністії / помилування</i>	59
3.2.4. <i>Умови амністії / помилування</i>	61
3.2.5. <i>Процедура амністії / помилування</i>	71
3.2.6. <i>Спосіб закріплення</i>	73
Висновки до Розділу 3	74
ВИСНОВКИ	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	79
ДОДАТОК 1	101

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ДНР	Донецька Народна Республіка
КК України	Кримінальний кодекс України
ЛНР	Луганська Народна Республіка
МКС	Міжнародний кримінальний суд
ОРДЛО	Окремі райони Донецької та Луганської областей
УГСПЛ	Українська Гельсінська спілка з прав людини

ВСТУП

У травні 2022 року на судовому засіданні щодо російського військового Вадима Шишимаріна виступила вдова вбитого ним українця, Катерина Шеліпова. Її чоловік, 62-річний Олександр Шеліпов, був вбитий Шишимаріним 28 лютого 2022 року, про що останній зізнався під час судового засідання.¹ Катерина просила для обвинуваченого довічного ув'язнення. Проте, водночас, вона не заперечувала, щоб Шишимаріна обміняли на бійців з Азовсталі, які знаходилися в оточенні російських військ в Маріуполі.²

Слова Катерини Шеліпової, яка втратила чоловіка під час збройного конфлікту, частково відображають суть мого дослідження. Відповідальні особи повинні бути покарані за вчинені діяння. Таке покарання має бути справедливим, пропорційним та законним. Проте, іноді ми повинні жертвувати справедливістю заради іншої мети. Цей баланс між справедливістю і миром, між справедливістю і життям людини в окремих випадках я і намагаюся знайти в своєму дослідженні.

Катерина Шеліпова нагадала авторці роботи і про іншу важливу річ: ми повинні дослухатися до голосів жертв збройного конфлікту. Не розглядати їхні права тільки як частину концепції перехідного правосуддя, а будувати концепцію навколо прав постраждалих. Враховувати їхні інтереси, долучати їх до обговорень, прогнозувати як те чи інше рішення влади вплине на жертв. Можливі варіанти концепції перехідного правосуддя, частиною якої може стати амністія та помилування, мають розроблятися вже зараз, ще до завершення конфлікту, в чому і полягає *актуальність моєї роботи*.

Ступінь наукової розробки теми не є достатнім. Єдиним комплексними дослідженнями амністії та помилування в контексті України наразі є напрацювання УГСПЛ “Огляд міжнародної практики “Амністія та люстрація: механізми перехідного правосуддя для майбутнього України”, розроблені О.А.

¹ Лукашова С. Перший суд про воєнний злочин: росіянин розповів, як вбив цивільного. *Українська правда*, 19.05.2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/05/19/7347225/>.

² НВ. Суд над військовим РФ Шишимаріним: дружина вбитого попросила довічного для окупанта чи обміну на бійців із Азовсталі, 19.05.2022. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/dlya-viyskovogo-rf-shishimarina-prosyat-dovichnogo-chi-obminu-na-biyziv-z-azovstali-novini-ukrajini-50243451.html>.

Мартиненком та О.М. Семьоркіною, а також інші роботи вказаних авторів. Серед науковців, які досліджували перехідне правосуддя та амністію, можна виділити, зокрема, Л. Малліндер, М. Шарфа, Н. Крітца, Л. Жуане, Т. Лачовські, К. Сандовал, М. Гнатовського, А. Кориневича, О. Семенюк.

Об'єктом дослідження є система інструментів перехідного правосуддя в постконфліктних суспільствах. Предметом дослідження є суб'єкти та зміст амністії і помилування у зв'язку зі збройним конфліктом між Росією та Україною.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження національного законодавства, міжнародного досвіду і локальних ініціатив щодо амністії та помилування у збройних конфліктах, їх застосування до визначення суб'єктів і потенційного змісту амністії у зв'язку зі збройним конфліктом між Росією та Україною.

Завдання кваліфікаційної роботи включають:

- визначення природи збройного конфлікту між Росією та Україною;
- аналіз елементів перехідного правосуддя та їхнього взаємозв'язку;
- дослідження амністії та помилування в контексті перехідного правосуддя, а також як заходів звільнення від покарання в українському законодавстві;
- дослідження іноземного досвіду застосування амністії та помилування в контексті перехідного правосуддя, зокрема, в Хорватії, Колумбії, Алжирі, Венесуелі, Східному Тиморі, Хорватії, Гватемалі, Перу, Уганді, а також напрацювань МКС та ООН та можливості впровадження цього досвіду в Україні;
- формування рекомендацій щодо майбутньої концепції амністії / помилування в контексті перехідного правосуддя, а саме щодо обсягу, суб'єктів, умов амністії і помилування, процедури та способу їх закріплення.

Для виконання поставлених завдань були використані *загальнонаукові методи дослідження*, а саме, герменевтичний, загальносоціологічний, синергетичний, статистичний, аксіологічний, метод аналізу та синтезу, порівняльно-історичний метод. Також використовувалися *спеціальнонаукові*

методи, а саме формально-юридичний, метод юридичного моделювання та порівняльно-правовий.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що воно являє собою проведений вперше ґрунтовний аналіз застосування амністії та помилування в постконфліктних суспільствах урахуванням нового етапу збройної агресії Російської Федерації проти України, який розпочався 24 лютого 2022 року.

За результатами дослідження пропонуються варіанти застосування амністії та помилування в контексті перехідного правосуддя, в чому полягає його *практичне значення*. В майбутньому ця робота може бути використана як для подальших наукових розробок, так і для написання законопроекту щодо амністії та помилування в контексті збройного конфлікту між Росією та Україною.

Структура дослідження включає вступ, три розділи та висновки. *Перший розділ* складається з двох підрозділів та присвячений характеристиці збройного конфлікту між Україною та Росією та міжнародних зобов'язань України. *Другий розділ* складається з чотирьох підрозділів, в яких досліджується концепція перехідного правосуддя, її елементи; амністія та помилування як частина концепції та як інститут українського кримінального права. Останній, *третій розділ*, складається з двох підрозділів, другий підрозділ складається з шести пунктів, в яких викладено бачення концепції амністії та помилування, що може бути застосована після завершення збройного конфлікту.

РОЗДІЛ 1.

АНАЛІЗ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ МІЖ РОСІЄЮ ТА УКРАЇНОЮ І МІЖНАРОДНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ УКРАЇНИ

1.1. Характеристика збройного конфлікту між Росією та Україною

Для формування концепції перехідного правосуддя потрібно спершу встановити, який тип збройного конфлікту відбувається в Україні та в загальному окреслити суб'єктний склад учасників конфлікту. Не менш важливою є і попередня оцінка діянь, які вчиняються на території України. В межах цього дослідження збройний конфлікт поділено на два етапи 1) конфлікт в Україні з 20 лютого 2014 року до 24 лютого 2022 року, 2) конфлікт в Україні з 24 лютого 2022 року до моменту написання цього дослідження (червень 2022 року). Перший етап збройного конфлікту, з 20 лютого 2014 року до 24 лютого 2022 року можна поділити на два епізоди: окупація Кримського півострова та збройний конфлікт на Сході України.

В міжнародному праві збройні конфлікти поділяються на неміжнародні збройні конфлікти (non-international armed conflicts – NIACs) та міжнародні збройні конфлікти (international armed conflicts – IACs).³ Традиційно, кваліфікація залежить від суб'єктів (урядові сили, недержавні збройні групи), які беруть участь в конфлікті.⁴ У справі Прокурор проти Тадіча (*Prosecutor v. Tadic, ICTY*) Міжнародний трибунал щодо колишньої Югославії визначив, що конфлікт є міжнародним, якщо він відбувається між двома або більше державами.⁵ Крім того, внутрішній конфлікт може перерости у міжнародний, стати “інтернаціоналізованим конфліктом”.⁶ Це відбувається, коли інша держава

³ Bartels Rogier. The Classification of Armed Conflicts by International Criminal Courts and Tribunals. *BRILL*, 2020. URL: https://brill.com/view/journals/icla/20/4/article-p595_595.xml?language=en.

⁴ Stahn, C. A Critical Introduction to International Criminal Law. *Cambridge University Press*, 2018. P. 76 (hereinafter – “Stahn, 2018”).

⁵ Там само.

⁶ Там само.

втручається в конфлікт, використовуючи свої війська, або ж, якщо недержавні збройні групи у внутрішньому конфлікті діють від імені іншої держави.⁷

Початок першого етапу збройного конфлікту між Україною та Росією можна відраховувати від 20 лютого 2014 року, коли почалась військова операція з захоплення Кримського півострова, а саме, відповідно до п.1 Постанови ВРУ, *“коли були зафіксовані перші випадки порушення Збройними Силами Російської Федерації...порядку перетину державного кордону України в районі Керченської протоки...”*.⁸ Міжнародний збройний конфлікт також має місце, коли іноземна армія окупує територію, яка належить іншій державі,⁹ що і відбулося на Кримському півострові. Надалі, 16 березня 2014 року був проведений незаконний референдум про статус півострова¹⁰ та було підписано Договір про прийняття Республіки Крим у склад Російської Федерації.¹¹

Другий епізод, або ж *“друга фаза збройної агресії”* розпочалася в квітні 2014 року, коли *“контрольовані, керовані і фінансовані спецслужбами Російської Федерації озброєні бандитські формування проголосили створення “Донецької народної республіки” (7 квітня 2014 року) та “Луганської народної республіки” (27 квітня 2014 року)”*.¹² Верховна Рада України не визнала вказані утворення терористичними організаціями,¹³ водночас, закликала міжнародні організації *“визнати Російську Федерацію державою-агресором...а так звані “ДНР” і “ЛНР” визнати терористичними організаціями”*.¹⁴ Можливо, влада побоювалася,

⁷ Stahn, 2018. P. 76-77.

⁸ Гарбар О., Конопкін А., Кореньков О., Мовчан С. Збройний конфлікт в Україні: військова підтримка незаконних збройних формувань “ДНР” та “ЛНР” з боку Російської Федерації / за ред. Павліченко О., Мартиненка О. Київ: УГСПЛ, 2018. С.6. URL: <https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2018/05/New.pdf> (надалі – “УГСПЛ, 2018”); Постанова Верховної Ради України №337-VIII від 21.04.2015 “Про Заяву Верховної Ради України “Про відсіч збройній агресії Російської Федерації та подолання її наслідків”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/337-19#Text> (надалі – “Постанова ВР України №337-VIII від 21.04.2015”).

⁹ Stahn, 2018. P. 77.

¹⁰ Суспільне Крим. 5 причин, чому “референдум” в Криму є незаконним, 16.03.2022. URL: <https://crimea.suspilne.media/ua/articles/45>.

¹¹ LB.ua. Договір між Російською Федерацією і Республікою Крим про прийняття в Російську Федерацію Республіки Крим, 18.03.2014. URL: https://lb.ua/news/2014/03/18/259848_dogovor_mezhdu_rossiyskoy_federatsiy.html.

¹² Постанова ВР України №337-VIII від 21.04.2015.

¹³ Проект Постанови Верховної Ради України №1286 від 08.12.2014 “Про визнання Луганської та Донецької народних республік терористичними організаціями”. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/DH0ZQ00A>.

¹⁴ Постанова Верховної Ради України № 129-VIII від 27.01.2015 “Про Звернення Верховної Ради України до Організації Об’єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних

що таке визнання на законодавчому рівні буде означати ставлення України до конфлікту на Сході як до неміжнародного збройного конфлікту. В будь-якому разі, відповідно до Постанови Касаційного кримінального суду для притягнення до відповідальності особи за ст. 258-3 КК України (*створення терористичної групи чи терористичної організації*) не потрібне будь-яке рішення суду, або ж нормативний акт про визнання організації терористичною.¹⁵

Збройний конфлікт до літа 2014 року характеризувався участю в ньому, з одного боку, урядових збройних груп України, а з іншого боку, недержавних збройних груп, які ймовірно знаходилися під контролем Російської Федерації. Зокрема, до недержавних збройних груп входили народне ополчення Донбасу, “загони самооборони” під керівництвом громадян Росії Ігоря Гірка “Стрелкова” та Ігоря Безлера.¹⁶ Учасниками цих збройних груп були громадяни України, Росії, Білорусі, Ізраїлю та інших держав.¹⁷ Пізніше були утворені більш організовані групи, а саме, батальйони “Схід”, “Козача національна гвардія Великого війська Донського”, “Привид”, “Зоря” в межах Донецької та Луганської областей.¹⁸

Для класифікації цього етапу конфлікту як міжнародного збройного конфлікту між Україною та Росією, потрібно довести загальний контроль Російської Федерації над недержавними збройними групами. Міжнародні трибунали розробили спеціальний тест для визначення такого контролю. Для доведення загального контролю потрібно, щоб держава, додатково до фінансування та забезпечення такої групи зброєю, мала роль в організації, координації чи плануванні воєнних дій збройної групи.¹⁹ Тестом загального контролю не вимагається, щоб держава спрямовувала дії кожної окремої особи всередині групи.²⁰

парламентів держав світу про визнання Російської Федерації державою-агресором”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/129-19#Text>.

¹⁵ Судова влада України. Постанова Верховного Суду щодо визнання діяльності терористичною, 16.08.2018. URL: <https://court.gov.ua/press/news/538548/>.

¹⁶ УГСПЛ, 2018. С.8.

¹⁷ Там само.

¹⁸ УГСПЛ, 2018. С.9.

¹⁹ Stahn, 2018, P. 77.

²⁰ Там само.

Відповідно до інформації Генерального штабу, надалі у збройний конфлікт вступила російська армія.²¹ В ході операції біля Іловайська у серпні 2014 року українські сили вперше зіткнулися з її регулярними підрозділами (зокрема, це були “247-й десантно-штурмовий полк 7-ї десантно-штурмової дивізії повітряно-десантних військ, 331-й повітряно-десантний полк 98-ї повітряно-десантної дивізії”).²² Військовослужбовцями цих частин були громадяни Росії. Окрім регулярних сил Росії, у збройному конфлікті брали участь бійці приватних військових компаній (зокрема, “РСБ-Групи”, “МАР”, “АТК-ГРУПП”, “Slavonic Corps Limited”, “Вагнер”, “E.N.O.T. Corp”, “Cossacks”).²³ Учасниками цих компаній були як громадяни Росії, так і громадяни інших держав.²⁴

З боку України у збройному конфлікті беруть участь бійці Збройних Сил України (Сухопутні війська, Повітряні сили, Десантно-штурмові війська та інші роди військ), Міністерства внутрішніх справ, Державної прикордонної служби, Національної поліції, Національної гвардії, Служби безпеки України.²⁵ Проблемним питанням деякий час була участь в збройному конфлікті “добровольчих формувань”, статус яких не був визначений законом.²⁶

Другий етап збройного конфлікту, який почався 24 лютого 2022 року і продовжується, принаймні до кінця травня 2022 року, характеризується участю регулярних збройних сил Росії. Зокрема, це громадяни Росії, які є військовослужбовцями як контрактної, так і строкової служби.²⁷ Хоча в Росії збройний конфлікт називають “спеціальною воєнною операцією” і не визнають “війною”, бо війни офіційно не було оголошено, збройна агресія Росії в Україні характеризується як “міжнародний збройний конфлікт”, адже це конфлікт, який відбувається між двома державами. Отже, протягом конфлікту діють норми міжнародного гуманітарного права, зокрема, Женевські конвенції.

²¹ УГСПЛ, 2018. С.9.

²² Там само.

²³ Там само.

²⁴ УГСПЛ, 2018. С.25.

²⁵ LexInform. Правовий статус добровольця: парадокси реальності та перспективи в майбутньому? 05.04.2019. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/pravovyj-status-dobrovoltsya-paradoksy-realnosti-ta-perspektyvy-v-majbutnomu/>.

²⁶ Там само.

²⁷ Українська правда. Путін продовжує посилати строковиків на війну в Україні – розвідка, 06.05.2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/05/6/7344449/>.

Наразі в міжнародному праві немає чіткого визначення першого етапу збройного конфлікту в Україні, чи був він конфліктом тільки неміжнародним, тільки міжнародним, або ж паралельно відбувалися два види збройного конфлікту. Найбільше дискусій виникає саме щодо періоду від квітня 2014 року до серпня 2014 року, адже наразі немає достатніх доказів, щоб впевнено стверджувати про тільки міжнародну природу конфлікту. Щоб охарактеризувати конфлікт для цілей цієї роботи, потрібно звернутися до провадження в МКС, а також до думки визнаних фахівців в галузі права.

Щодо провадження в МКС, то станом на червень 2022 року ситуація в Україні перебуває на стадії розслідування.²⁸ З квітня 2014 року МКС проводив попереднє вивчення ситуації в Україні, що є першою стадією провадження. 2 березня Прокурор МКС повідомив, що після звернення рекордної кількості держав-членів і відповідно до ст. 39 Римського Статуту, було відкрите розслідування щодо ситуації в Україні.²⁹

Зважаючи на те, що Україна не є державою-членом МКС, відповідно до ст. 12 Римського статуту, вона подала дві декларації про прийняття юрисдикції МКС: Декларацію від 9 квітня 2014 року (щодо періоду 21 листопада 2013 року – 22 лютого 2014 року)³⁰ та Декларацію від 8 вересня 2015 року (щодо періоду від 20 лютого 2014 року).³¹ Друга декларація не має кінцевої дати, тому дозволяє МКС розслідувати злочини, вчинені і після 24 лютого 2022 року.³²

Після поданих Україною декларацій про прийняття юрисдикції МКС, Прокурор МКС проводила попередній розгляд ситуації на Сході України, на Кримському півострові, та подій на Майдані в 2013-2014 роках.³³ У звіті щодо

²⁸ Website of the International Criminal Court. Situation in Ukraine, ICC-01/22. URL: <https://www.icc-cpi.int/ukraine>.

²⁹ Website of the International Criminal Court. Statement of ICC Prosecutor, Karim A.A. Khan QC, on the Situation in Ukraine: Receipt of Referrals from 39 States Parties and the Opening of an Investigation. URL: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-situation-ukraine-receipt-referrals-39-states>.

³⁰ Embassy of Ukraine. Letter №61219/35-673-384 dated 9 April 2014. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/itemsDocuments/997/declarationRecognitionJurisdiction09-04-2014.pdf>.

³¹ Minister for Foreign Affairs of Ukraine. Letter dated 8 September 2015. URL: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/iccdocs/other/Ukraine_Art_12-3_declaration_08092015.pdf#search=ukraine.

³² Website of the International Criminal Court. Statement of ICC Prosecutor, Karim A.A. Khan QC, on the Situation in Ukraine “I have decided to proceed with opening an investigation”. URL: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-situation-ukraine-i-have-decided-proceed-opening>.

³³ Website of the International Criminal Court. Preliminary examination regarding Ukraine. URL: <https://www.icc-cpi.int/ukraine>.

заходів з попереднього вивчення як в 2020,³⁴ так і в 2019³⁵ році Прокурор не дала чіткої відповіді щодо природи конфлікту, а натомість аналізувала положення Римського статуту як щодо неміжнародних, так і щодо міжнародних збройних конфліктів. У Звіті від 2019 року зазначається, що для класифікації конфлікту на Сході України як єдиного міжнародного збройного конфлікту необхідно довести, що Російська Федерація здійснювала загальний контроль над антиурядовими збройними групами,³⁶ але у Звіті від 2020 року цього все ще не доведено.

Як було зазначено раніше, наразі ситуація в Україні перебуває на стадії розслідування в МКС. Слідчі МКС вже працюють в Україні, збираючи докази та документуючи події вчинених злочинів.³⁷ Наступним етапом провадження в МКС має стати формування окремих справ щодо фізичних осіб в межах ситуації. А також подання на ордери на арешт для підозрюваних до палат попереднього розгляду МКС. Отже, станом на червень 2022 року МКС ситуація перебуває на стадії розслідування і суд ще не дав характеристики збройному конфлікту між Україною та Росією.

Якщо звернутися до фахівців в галузі права, то, зокрема, УГСПЛ³⁸ та Global Rights Compliance³⁹ в своїх дослідженнях розглядали питання класифікації збройного конфлікту як міжнародного чи неміжнародного за своєю природою.

Хоча Росія і досі заперечує роль російських військових у розв'язанні конфлікту на Сході України, факти свідчать протилежне. Відповідно до показань полонених та інформації з відкритих джерел, фахівці УГСПЛ визначили, що недержавні збройні групи підконтрольні кадровим російським

³⁴ International Criminal Court. Report on Preliminary Examination Activities, 2020. Para 277. URL: <https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/2020-PE/2020-pe-report-eng.pdf>.

³⁵ International Criminal Court. Report on Preliminary Examination Activities, 2019. URL: https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/191205-rep-otp-PE.pdf?fbclid=IwAR2BbD8iktj2gWUF315_xKO0EWLaC-pDpL4CQtqwcFC5ehQwcntoBHEs1YQ.

³⁶ Там само.

³⁷ Укрінформ. В Україні починають працювати 42 слідчих Міжнародного кримінального суду, 16.05.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3484636-v-ukraini-pocinaut-pracuvati-42-slidciv-miznarodnogo-kriminalnogo-sudu.html>; Радіо Свобода. Прокурор МКС Хан вже працює в Україні у справі про воєнні злочини Росії – Зеленський, 16.03.2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-prokuror-mks-v-ukraini/31755996.html>.

³⁸ УГСПЛ, 2018.

³⁹ Global Rights Compliance. International Law and Defining Russia's Involvement in Crimea and Donbas, 13 February 2022. URL: https://globalrightscpliance.com/wp-content/uploads/2022/05/International-Law-and-Russia-Involvement-in-Crimea-and-Donbas.pdf?fbclid=IwAR11YIvTWStV0A1_TTPznMjkiloic6B1xf2Gfw1DBgVJUAUqXeHet-atre8 (hereinafter "Global Rights Compliance, 2022").

військовослужбовцям, які є “у складі командування підрозділів сепаратистів до рівня батальйону/дивізіону...як військові радники”.⁴⁰ Проте, аналітики не зробили висновку, чи достатньо цього для кваліфікації конфлікту як міжнародного.

Global Rights Compliance прийшли до висновку, що подією, яка інтернаціоналізувала конфлікт, був бій в Зеленопіллі Луганської області 11 липня 2014 року, коли українські військові були атаковані з російської території.⁴¹ Отже, аналітики визначили, що до 11 липня 2014 року відбувався неміжнародний конфлікт між Україною та недержавними збройними групами в межах ДНР та ЛНР, а з 11 липня 2014 року паралельно до неміжнародного збройного конфлікту відбувався ще й міжнародний збройний конфлікт між Україною та Росією.⁴²

Для цілей написання цієї роботи буде використано підхід, застосований аналітиками Global Rights Compliance, адже метою роботи не є дослідження природи збройного конфлікту. Проте, не виключено, що в майбутньому з’являться докази, за допомогою яких можна буде довести наявність загального контролю Росії над недержавними збройними групами і охарактеризувати весь конфлікт як міжнародний збройний конфлікт.

Щодо злочинів, які потенційно вчинялися протягом збройного конфлікту між Росією та Україною, то, серед іншого, це були численні порушення міжнародного кримінального та гуманітарного права (геноцид, злочини проти людяності, злочин агресії, воєнні злочини). Українські суди найчастіше кваліфікують такі злочини як порушення законів та звичаїв війни за ст. 438 КК України, адже станом на червень 2022 року законопроект про імплементацію норм міжнародного гуманітарного та кримінального права все ще не підписано Президентом України. Зокрема, 23 травня 2022 року російського військового Вадима Шишимаріна було засуджено до довічного ув’язнення саме за ст. 438 КК України.⁴³ У 2016 році Голосіївський районний суд визнав винними російських військових Євгена Єрофеева і Олександра Александрова за ст. 437 КК України (*планування, підготовка,*

⁴⁰ УГСПЛ, 2018. С.10.

⁴¹ Global Rights Compliance, 2022. Р. 145.

⁴² Global Rights Compliance, 2022. Р. 152.

⁴³ Суспільне Новини. Довічне ув’язнення: суд виніс вирок російському військовому Вадиму Шишимаріну, 23.05.2022. URL:<https://suspijne.media/242320-dovicne-uvaznenna-sud-vinis-virok-vadimu-sisimarinu/>.

розв'язування та ведення агресивної війни), ст. 258-3 КК України (участь у терористичній організації), ч.3 ст. 258 КК України (вчинення терористичного акту, що спричинило смерть людини) до 14 років позбавлення волі.⁴⁴

Громадські організації ще від 2014 року займаються збором доказів і попередньою кваліфікацією вчинених злочинів, тому наразі існує багато звітів, які містять перелік та детальний опис злочинів. Зокрема, це звіти організації Truth Hounds,⁴⁵ матеріали Amnesty International, Bellingcat та інші. Опис та кваліфікація вчинених правопорушень не є темою цього дослідження, буде лише коротко перераховано деякі з ймовірно вчинених злочинів.

Воєнні злочини. Протягом збройного конфлікту вчинялися, зокрема, умисні вбивства, незаконна депортація, віроломство, обстріл цивільних об'єктів та населення, обстріл релігійних споруд та лікарень, вербування дітей-солдатів, згвалтування, неналежне використання захисних знаків, напади на електростанції, тортури, використання форми ворога, використання живого щита, перешкоджання доступу гуманітарної допомоги, використання зброї невибіркової дії.⁴⁶

Геноцид. Вважається, що геноцид є найбільш серйозним порушенням прав людини, адже вчиняється з особливим мотивом фізичного знищення однієї з чотирьох захищених груп. Зважаючи на високий стандарт, довести, що в Україні вчинявся саме злочин геноциду, буде важко. Проте, вчинення геноциду в Україні вже було визнано парламентами Естонії, Латвії⁴⁷, Ірландії⁴⁸, Канади⁴⁹. Верховна Рада України в своїй Постанові визнала останньою фазу збройної агресії, яка

⁴⁴ Судова влада. Засідання по справі №752/15787/15-к відносно Александрова О.А. та Єрофєєва Є.В., 18.04.2016. URL: https://court.gov.ua/vkz_d/; Українська правда. Суд визнав Єрофєєва і Александрова винними, 18.04.2016. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2016/04/18/7105917/>.

⁴⁵ Наприклад, Truth Hounds. Воєнні злочини на сході України: зібране за 2019–2020 рр, 24.03.2020. URL: <https://truth-hounds.org/voenni-zlochyny-na-shodi-ukrainy-2019-2020/>; Truth Hounds. В ворожому полоні, у рідному краї: Truth Hounds представили звіт про воєнні злочини проти полонених на сході України, 08.05.2018. URL: <https://truth-hounds.org/zastinky/>.

⁴⁶ Truth Hounds. Воєнні злочини, 25.03.2022. URL: <https://truth-hounds.org/voyenni-zlochyny/>.

⁴⁷ Hromadske. Естонія і Латвія визнали дії Росії в Україні геноцидом, 21.04.2022. URL: <https://suspilne.media/231112-estonia-viznala-dii-rosii-v-ukraini-genocidom/>.

⁴⁸ DW. Парламент Ірландії визнав війну в Україні геноцидом, 02.06.2022. URL: <https://www.dw.com/uk/parlament-irlandii-vyznav-viinu-v-ukraini-henotsydom/a-62011685>.

⁴⁹ Укрінформ. Парламент Канади визнав злочини Росії в Україні геноцидом, 28.04.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-uarazom/3469306-parlament-kanadi-viznav-dii-rosii-v-ukraini-genocidom.html>.

розпочалася 24 лютого 2022 року, геноцидом українського народу.⁵⁰ Зокрема, “особливий мотив” вчинення злочину обґрунтовувався заявами Володимира Путіна щодо заперечення існування українського народу та заявами державних інформаційних агентств про необхідність “денацифікації” та “деукраїнізації” України.⁵¹ Окрім цього, в травні 2022 було опубліковане дослідження Інституту New Lines і Центру Рауля Валленберга, де фахівці в галузі права обґрунтовують, що на території України вчиняється саме злочин геноциду.⁵²

Злочин агресії. Відповідно до статті 8bis Римського статуту злочин агресії означає *“планування, підготовку, ініціювання або виконання особою...акту агресії, який за своїм характером, тяжкістю та масштабом становить явне порушення Статуту ООН”*. Суб’єкт цього злочину є спеціальним, тільки військові чи політичні лідери, які здійснюють контроль над діями держави, можуть його вчинити.⁵³ Акт агресії Росії щодо України може становити злочин агресії, за що потенційно повинні бути притягнені до відповідальності лідери Росії (Верховний Головнокомандувач Володимир Путін, Міністр оборони Сергій Шойгу).

1.2. Міжнародні зобов’язання України щодо врегулювання конфлікту та амністії/помилування

Протягом як першого, так і другого етапу збройного конфлікту відбувалися переговори, які станом на червень 2022 року все ще не призвели до підписання мирного договору чи будь-яких інших домовленостей між Україною та Росією, які б містили зобов’язання України щодо гарантування амністії чи помилування для учасників збройного конфлікту.

⁵⁰Постанова Верховної Ради України № 2188-IX від 14.04.2022 “Про Заяву Верховної Ради України “Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2188-20#Text>.

⁵¹ Там само.

⁵² Newlines Institute for Strategy and Policy. An Independent Legal Analysis of the Russian Federation’s Breaches of the Genocide Convention in Ukraine and the Duty to Prevent, May 2022. URL: <https://newlinesinstitute.org/an-independent-legal-analysis-of-the-russian-federations-breaches-of-the-genocide-convention-in-ukraine-and-the-duty-to-prevent/>.

⁵³ Там само.

Вважається, що Мінські домовленості можуть містити певні зобов'язання України щодо амністії та помилування. Мінськими домовленостями називають два документи: “Комплекс заходів з виконання Мінських угод”, який був прийнятий і підписаний 12 лютого 2015 року, а також Декларацію Президента Російської Федерації, Президента України, Президента Французької Республіки і Канцлера Федеративної Республіки Німеччина на підтримку “Комплексу заходів з виконання Мінських угод”.⁵⁴

В пункті 5 Мінських домовленостей зазначено, що сторона має *“Забезпечити помилування та амністію шляхом введення в силу закону, який забороняє переслідування і покарання осіб у зв'язку з подіями, які відбувались в окремих районах Донецької та Луганської областей України”*.⁵⁵

Більшість науковців у сфері міжнародного права дотримуються думки, що Мінські домовленості не є міжнародним договором і не містять зобов'язань, обов'язкових до виконання. Тобто, підписання цього документу не зобов'язало Україну забезпечити амністію для будь-якої сторони конфлікту. Щоб назвати певні домовленості міжнародним договором, потрібно, аби їх зміст відповідав як Закону “Про міжнародні договори”, так і Віденській конвенції про право міжнародних договорів 1969 року.

По-перше, Мінські домовленості не відповідають критеріям, зазначеним у ст. 2 Віденської конвенції, а саме що “договір” означає *“міжнародну угоду, укладену між державами в письмовій формі і регульовану міжнародним правом... незалежно від її конкретного найменування”*.⁵⁶ Тобто, сторонами міжнародного договору мають бути саме держави. У випадку Мінських домовленостей, вони були підписані Гайді Тальявіні (Представник ОБЄС), другим Президентом України Л.Д. Кучмою, Послом Російської Федерації в Україні М.Ю. Зурабовим, а

⁵⁴ Бабін Б. Мінські домовленості: “безальтернативні”, але не обов'язкові. *LexInform*. 2019. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/minski-domovlenosti-bezalternatyvni-ale-ne-obov-yazkovi/>.

⁵⁵ “Обеспечить помилование и амнистию путем введения в силу закона, запрещающего преследование и наказание лиц в связи с событиями, имевшими место в отдельных районах Донецкой и Луганской областей Украины” (авт. переклад). Українська правда. Комплекс заходів з виконання мінських угод. ПОВНИЙ ТЕКСТ, 2015. URL: <https://www.prawda.com.ua/articles/2015/02/12/7058327/>.

⁵⁶ Віденська конвенція про право міжнародних договорів. ООН, 1969. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118.

також А.В. Захарченком, І.В. Плотницьким (ватажки так званих ДНР та ЛНР).⁵⁷ ДНР та ЛНР не визнані на міжнародному рівні як держави, тому не мають правосуб'єктності для укладення міжнародних договорів. Крім того, в Комплексі заходів навіть не зазначено, яку державу чи утворення вони представляють, адже там зазначені тільки їхні імена як приватних осіб. Декларацію Президента Російської Федерації, Президента України, Президента Французької Республіки і Канцлера Федеративної Республіки Німеччина на підтримку “Комплексу заходів з виконання Мінських угод”, прийнятого у Мінську 12 лютого 2015 року президенти Володимир Путін, Франсуа Олланд та Ангела Меркель так і не підписали.⁵⁸

По-друге, варто звернути увагу на статтю 52 Віденської конвенції, за якою договір вважається нікчемним, якщо його укладення стало результатом застосування сили з порушенням норм міжнародного права, втілених у Статуті ООН.⁵⁹ Як відомо, відповідно до Статуту ООН, застосування сили буде законним тільки в двох випадках: самооборони і на підставі резолюції Ради безпеки ООН. Всі інші випадки застосування сили будуть вважатися агресією, яка заборонена Статутом ООН. Тобто, положення підписаних під час збройної агресії договорів не можуть вважатися юридично зобов'язальними, а нікчемні договори не мають жодних юридичних наслідків. Мінські домовленості є не міжнародним договором, а політичними домовленостями, тому не породжують міжнародно-правових зобов'язань для України, а лише політичні зобов'язання, правових санкцій за невиконання яких не існує.

Попри відсутність міжнародних зобов'язань, 16 вересня 2014 року ВР було прийнято закон “Про недопущення переслідування та покарання осіб – учасників подій на території Донецької та Луганської областей”.⁶⁰ Його так і не було

⁵⁷ Малахов В. Минские соглашения. Полный текст и комментарий. Окончание. АВА. URL: <https://ava.md/2019/09/19/minskie-soglasheniya-polnyy-tekst-i-kommentariy/>.

⁵⁸ Там само.

⁵⁹ Уніан. В МЗС визнали, що Мінські домовленості не є міжнародним договором і не мають юридичної сили – експерт, 2017. URL: <https://www.unian.ua/politics/1909229-v-mzs-viznali-scho-minski-domovlenosti-ne-e-mijnarodnim-dogovorom-i-ne-mayut-yuridichnoji-sili-ekspert.html>.

⁶⁰ Проект закону № 5082 від 16 вересня 2014 р. “Про недопущення переслідування та покарання осіб-учасників подій на території Донецької та Луганської областей”. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52183.

передано на підпис президенту і ним підписано. Проте, важливо все ж проаналізувати положення цього закону щодо обсягу передбаченої ним амністії та помилування.

В пояснювальній записці зазначено, що прийняття законопроекту обумовлене *“потребою вжиття невідкладних заходів, спрямованих на імплементацію Мирного плану Президента України, зафіксованих Тресторонньою контактною групою... у Мінському протоколі від 5 вересня 2014 року”*.⁶¹

Цей закон передбачав не звільнення від покарання, чим власне і є амністія, а звільнення від кримінальної та адміністративної відповідальності.⁶² Такі положення суперечать ст. 3 КК України, адже перелік підстав звільнення від кримінальної відповідальності може визначатися тільки КК України.

Закон потенційно міг поширюватися на осіб, які вчинили злочини на Сході України від 22 лютого 2014 року до дати набрання чинності згаданим законом.⁶³ Такі особи повинні були бути учасниками збройних формувань або ж брати участь у діяльності самопроголошених органів у Донецькій або Луганській областях.⁶⁴

Також в статті 1 закону були зазначені умови застосування амністії до певної особи: така особа не повинна була утримувати заручників, займати приміщення державних органів, блокувати їх роботу, а також мала добровільно здати державним органам зброю чи техніку за їх наявності.⁶⁵ Окрім умов застосування амністії, в законі також містився перелік діянь, на які амністія не могла б поширюватися. Це, зокрема, умисне вбивство, торгівля людьми, сексуальне насильство, терористичний акт, геноцид. Окремим пунктом у ст. 5 закону викладено застереження щодо діянь зі збиття літака компанії Malaysia Airlines

⁶¹ Там само.

⁶² Там само.

⁶³ Там само.

⁶⁴ Там само.

⁶⁵ Там само.

рейсу МН17 – особи, причетні до цієї трагедії, також не могли б претендувати на застосування амністії.⁶⁶

В 2020 році закон “Про недопущення переслідування та покарання осіб – учасників подій на території Донецької та Луганської областей” намагались визнати неконституційним.⁶⁷ Зокрема, його просили перевірити на відповідність низці статей Конституції України, а також зазначали, що він “*приймався під зовнішнім тиском Російської Федерації*”.⁶⁸ Проте, Конституційний суд України визначив, що перевірка законопроекту на конституційність не належить до його повноважень відповідно до закону.⁶⁹

Якщо розглядати другий етап збройного конфлікту, тобто агресію Росії з 24 лютого 2022 року, то ніяких договорів, які б включали положення щодо амністії чи помилування, прийнято не було. Мирні переговори між Україною та Росією розпочалися 28 лютого в Білорусі,⁷⁰ в кінці березня продовжилися в Туреччині.⁷¹ Крім цього, відбулося декілька зустрічей між міністрами закордонних справ України та Росії.⁷² Проте, такі переговори не призвели до будь-яких домовленостей між сторонами.⁷³

З неофіційних джерел стало відомо про позицію української делегації на мирних переговорах. Вимоги української сторони включали 1) повернення сил до межі кордону, на якій сторони знаходилися станом на 23 лютого 2022 року, 2) гарантії безпеки та збройної підтримки України від інших держав, які втім не поширюються на ОРДЛО та Крим, 3) відмова України від вступу до НАТО та інших військових союзів, але вступ до Європейського Союзу, 4) початок переговорів про статус Криму, які будуть тривати протягом 15 років, 5)

⁶⁶ Там само.

⁶⁷ Ухвала Великої Палати Конституційного Суду України від 27 січня 2020 р. № 2-у/2020 у справі № 1-208/2019 (4691/19). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002u710-20#Text>.

⁶⁸ Там само.

⁶⁹ Там само.

⁷⁰ Українська правда. Переговори делегацій України та Росії почалися, 28.02.2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/02/28/7326809/>.

⁷¹ Українська правда. Мирні переговори: делегації України та Росії з'їжджаються до Стамбула, 28.03.2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/28/7335185/>.

⁷² Українська правда. Розпочалася тристороння зустріч України, Росії та Туреччини на рівні МЗС, 10.03.2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/10/7330021/>.

⁷³ Сидоренко. С. Ні миру, ні гарантій. Деталі та наслідки переговорів України та РФ у Стамбулі. *Європейська правда*, 30.03.2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/03/30/7136915/>.

зобов'язання України не повертати територію Криму військовим шляхом, без згадки про повернення ОРДЛО.⁷⁴ Після виконання першого пункту про виведення військ, договір мають затвердити на референдумі, його має ратифікувати ВРУ та парламенти країн-гарантів.⁷⁵

Звичайно, що ця позиція не є остаточним змістом мирного договору, навіть немає офіційних підтверджень, що позиція делегації була саме такою. Проте, як позиція, так і реакція суспільства може відобразити тенденції, які є важливими для написання цього дослідження. Зокрема, українці негативно відреагували на певні “компроміси” щодо позаблокового статусу України та статусу Криму і ОРДЛО, що означає, що і компроміси щодо амністії та помилування можуть сприйнятися негативно. А отже, існує мала ймовірність, що, наприклад, широка амністія буде легітимізована суспільством. Варто звернути увагу також на те, що наразі українська делегація не готова міняти “справедливість на мир”, адже не пропонує задовольнити територіальні претензії Росії щодо нещодавно окупованих територій, наприклад, Херсонської області.

Висновки до Розділу 1

У Розділі 1 проаналізовано характер збройного конфлікту та визначено, що від 20 лютого 2014 року до 11 липня 2014 року в Україні відбувався неміжнародний збройний конфлікт, надалі конфлікт інтернаціоналізувався у міжнародний збройний конфлікт між Україною та Росією, що триває, принаймні, до червня 2022 року. Характер конфлікту відповідно до положень МГП безпосередньо впливає на визнання чи невизнання його учасників комбатантами з наділенням їх відповідними привілеями, у тому числі імунітетом від кримінальної відповідальності за певні злочини.

Протягом конфлікту могли вчинятися воєнні злочини, злочини проти людяності, геноцид, злочин агресії та інші. Наразі ситуація в Україні знаходиться

⁷⁴ Там само.

⁷⁵ Там само.

на стадії розслідування в МКС. Це розслідування не перешкоджає українським судам розглядати справи про злочини, вчинені в контексті міжнародного збройного конфлікту. Зважаючи на те, що не всі норми міжнародного гуманітарного та кримінального права імплементовані до українського законодавства, такі злочини найчастіше кваліфікують за статтями 258, 258-3, 437, 438 КК України.

У Розділі 1 були визначені суб'єкти збройного конфлікту. Зі сторони України: Збройні Сили України, формування у складі Міністерства внутрішніх справ, Національної поліції, Національної гвардії, Служби безпеки України, а також добровольчі формування, не включені до складу згаданих органів. Зі сторони Росії: підрозділи Збройних Сил Російської Федерації, її інших військових формувань, приватні військові компанії та недержавні збройні групи, які знаходилися під контролем Російської Федерації.

У Розділі 1 продемонстровано, що в Україні наразі відсутні будь-які міжнародні зобов'язання щодо амністії чи помилування у зв'язку зі збройним конфліктом. Зокрема, Мінські домовленості не є міжнародним договором, адже не відповідають положенням Віденської конвенції та Закону України “Про міжнародні договори”. Станом на червень 2022 року будь-якого договору щодо завершення збройного конфлікту між Росією та Україною не підписано. Закон “Про недопущення переслідування та покарання осіб – учасників подій на території Донецької та Луганської областей”, прийнятий на виконання Мінських домовленостей, хоч і містив положення щодо амністії та помилування, проте не підписаний Президентом України і не набув чинності.

РОЗДІЛ 2.

АМНІСТІЯ І ПОМИЛУВАННЯ У ЗВ'ЯЗКУ ЗІ ЗБРОЙНИМ КОНФЛІКТОМ МІЖ РОСІЄЮ ТА УКРАЇНОЮ ЯК ЧАСТИНА ПРОЦЕСУ ПЕРЕХІДНОГО ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ

2.1. Концепція перехідного правосуддя як інструменту впровадження миру та її складники

Перехідне правосуддя часто називають відповіддю на значні порушення прав людини та інструментом трансформації пост-конфліктного суспільства.⁷⁶ Його завдання – це забезпечення справедливості для жертв конфлікту, а також розширення можливостей для встановлення миру та демократії.⁷⁷ Перехідне правосуддя застосовується у двох випадках: коли суспільство переходить зі стану збройного конфлікту у стан миру, або ж коли з авторитарного режим у державі змінюється на демократичний.⁷⁸

Якщо дивитися на перехідне правосуддя з філософської точки, то його можна охарактеризувати як період освоєння минулого досвіду несправедливості у суспільстві, головним інструментом якого стає право.⁷⁹ *“Право, як система норм та інститутів, є механізмом систематичного пам’ятання і забування...згадаємо лише строки давності, nulla poena sine lege, nullum crimen sine lege, принципи природної справедливості і верховенство права”*, – зазначає філософ права А. Чарнота.⁸⁰ Перехідне правосуддя, хоча і є поєднанням ретрибутивного та

⁷⁶ International Center for Transitional Justice. What is Transitional Justice? 2009. P.1. URL: <https://www.ictj.org/sites/default/files/ICTJ-Global-Transitional-Justice-2009-English.pdf> (hereinafter – “ICTJ Booklet”).

⁷⁷ Там само.

⁷⁸ Там само.

⁷⁹ Базове дослідження із застосування правосуддя перехідного періоду в Україні: монографія / за заг. ред. А. П. Буценка, М. М. Гнатівського. Київ: ПУМЕС, 2017. С. 18. URL: <https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2017/05/Tekst-monohrafiji-perehidne-pravosuddya.pdf> (надалі – “Базове дослідження із застосування правосуддя перехідного періоду в Україні”).

⁸⁰ Там само, С.18.

відновного правосуддя, все ж зміщує фокус уваги на права та становище жертв конфлікту.⁸¹

Вважається, що концепція перехідного правосуддя почала розвиватися 80-х роках ХХ століття у відповідь на порушення прав людини у Латинській Америці.⁸² У 1988 році Рішення Міжамериканського суду з прав людини Веласкес Родрігес проти Гондурасу заклало чотири фундаментальні зобов'язання в сфері прав людини: вживати розумних заходів для запобігання порушенням прав людини; розслідувати такі порушення, якщо вони вже відбулися; накладати санкції на відповідальних осіб; забезпечити репарації жертвам порушень.⁸³ Саме поняття перехідного правосуддя уперше було запропоноване Нейлом Крітцом у 1995 році у праці “Перехідне правосуддя: як демократіям, що зароджуються, розквітатися з колишніми режимами”, а Луї Жуане у своїх 42 принципах “запобігання безкарності осіб, винних у порушеннях політичних і громадянських прав людини, а також у порушеннях гуманітарного права” заклав його основи.⁸⁴

Варто зазначити, що перехідне правосуддя є не єдиним механізмом трансформації і “спробою суспільства прийняти спадок масштабних минулих порушень”.⁸⁵ Використовують також такі механізми як “роззброєння, демобілізація та реінтеграція” (Disarmament, Demobilization and Reintegration), “миробудівництво” (Peacebuilding), “розбудова заходів довіри” (Trustbuilding), “реформа сектору безпеки” (Security Sector Reform).⁸⁶

Кожен збройний конфлікт – це унікальне явище, для подолання наслідків якого потрібен унікальний набір правових інструментів в системі перехідного правосуддя. Попри унікальність кожного збройного конфлікту, існують певні принципи, які повинні бути враховані при формування концепції перехідного

⁸¹ Там само, С.22.

⁸² ICTJ Booklet, P.1.; Базове дослідження із застосування правосуддя перехідного періоду в Україні, С.12.

⁸³ ICTJ Booklet, P.2.

⁸⁴ Мартиненко О.А., Семьоркіна О.М. Амністія та люстрація: механізми перехідного правосуддя для майбутнього України. Огляд міжнародної практики та національного законодавства: наук.-практ. вид. Київ, 2020. С.7. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/perehidne-pravosuddya-istoriya-stanovlennya-i-zmist-ponyattya.html> (надалі – “Мартиненко, Семьоркіна, 2020”).

⁸⁵ Микитенко А. Міжнародний досвід перехідного правосуддя. Уроки для України. НВ, 2021. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/perehidne-pravosuddya-shcho-vazhливо-dlya-ukrajini-ostanni-novini-50137068.html> (надалі – “Микитенко, 2021”).

⁸⁶ Мартиненко, Семьоркіна, 2020, С.7.

правосуддя в будь-якому разі. ООН зазначає, що будь-яка концепція перехідного правосуддя має базуватися на принципах відповідності міжнародним нормам та стандартами, має враховувати політичний та культурний контекст, приділяти особливу увагу правам дітей та жінок, забезпеченню прав жертв конфлікту, залученню ефективної координації та партнерства, підтриманню ініціатив щодо відновлення миру.⁸⁷

Найбільш поширеними елементами перехідного правосуддя є притягнення до відповідальності винних осіб, встановлення правди про події збройного конфлікту, репарації жертвам конфлікту, гарантії неповернення конфлікту, інституційні реформи.⁸⁸ Проте, цей список не є вичерпним або ж чітко визначеним, а деякі елементи можуть перетинатися в своєму обсягу. Для цілей цієї роботи важливо не тільки охарактеризувати елементи перехідного правосуддя, а й пояснити їхній зв'язок з елементом амністії та помилування.

1) Притягнення до відповідальності винних осіб

Цей компонент є основою перехідного правосуддя, адже сприяє реалізації справедливості і принципу невідворотності покарання за вчинені злочини.⁸⁹ Держава повинна провести швидке і неупереджене розслідування подій, а суд вирішити чи винен підозрюваний в інкримінованих злочинах.⁹⁰ Окрім національних судів держави, де вчинено злочини, інколи притягненням винних до відповідальності можуть займатися міжнародні трибунали (наприклад, Міжнародний трибунал щодо колишньої Югославії, Міжнародний трибунал щодо Руанди), гібридні трибунали (наприклад, Надзвичайні палати в судах Камбоджі, Спеціальний суд у справах Сьєрра-Леоне). Це також можуть бути національні суди інших державах у справах, що стосуються злочинів, на які поширюється

⁸⁷ Guidance Note Of The Secretary-General. United Nations Approach to Transitional Justice, 2010. URL: https://www.un.org/ruleoflaw/files/TJ_Guidance_Note_March_2010FINAL.pdf.

⁸⁸ УГСПЛ. УГСПЛ розробила дорожню карту правосуддя перехідного періоду для українського суспільства в умовах збройного конфлікту, 2019. URL: <https://helsinki.org.ua/articles/uhspl-rozrobila-dorozhniu-kartu-pravosuddia-perekhidnoho-periodu-dlia-ukrains-koho-suspil-stva-v-umovakh-zbrojnoho-konfliktu/>; Микитенко, 2021; Panepinto A. Transitional Justice: International Criminal Law and Beyond. *Archivio Penale*, 2014, N. 3. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKewjjhsXs_OTuAhXCHXcKHZndCWwQFjAGegQIBxAC&url=http%3A%2F%2Fwww.archiviopenale.it%2Ffile%2FDownload%3Fcodice%3D3b5a308d-f7fd-42ad-a6a5-85f16f92a758&usq=AOvVaw3SBv-nvdsZWbrjP8eVlgUc.

⁸⁹ Семенюк О. Правосуддя перехідного періоду. *Харківська правозахисна група*, 29.12.2015. URL: <https://khp.org/1451402979> (надалі – “Семенюк, 2015”).

⁹⁰ Там само.

універсальна юрисдикція. Крім цього, інколи функцію притягнення до відповідальності виконують квазісудові органи, або ж спеціальні комісії, створені *ad hoc*.

Під час збройного конфлікту вчиняється велика кількість злочинів і часто пенітенціарна система, а інколи і судова система потенційно не може розглянути таку кількість справ. Наприклад, в Україні до лютого 2022 року, число представників тільки правоохоронних органів, які за попередньою оцінкою вчинили злочини під час конфлікту на Сході України, становило близько 63 тисячі осіб. Микола Гнатовський передбачає, що потенційно під кримінальну відповідальність підпадатимуть “заледве не сотні тисяч людей”.⁹¹ Водночас, українські місця позбавлення волі можуть утримувати приблизно 44 тисячі засуджених.⁹² Отже, амністія та помилування в Україні будь-якому разі будуть застосовуватися.

Компонент притягнення до відповідальності тісно пов’язаний з реалізацією прав жертв конфлікту. Природним бажанням жертв є покарання винних в їхніх стражданнях. Коли цей процес є публічним і справедливим, то жертви можуть відчувати полегшення і здійснення справедливості на їхніх очах. І навпаки, коли винні уникають відповідальності, то це породжує в жертв відчуття помсти та потенційно може призвести до повернення збройного конфлікту.

Наприклад, в Східному Тиморі (Додаток 1, п. 4) традиційний судовий розгляд в деяких випадках на підставі висновку Генеральної прокуратури був замінений спеціальним “процесом примирення”.⁹³ Цей “процес примирення” був публічним і до нього залучалися жертви, які могли ставити питання та

⁹¹ Експертний центр з прав людини. Микола Гнатовський: Україні доведеться шукати свою власну модель амністії, 22.01.2022. URL: <https://ecpl.com.ua/news/mykola-hnatovs-kyu-ukraini-dovedet-sia-shukaty-svoiu-vlasnu-model-amnistii/>.

⁹² Телебачення Торонто. Хто сяде в тюрму після війни на Донбасі, 2020. URL: <https://ccl.org.ua/video/khto-siade-v-tiurmu-pislia-viyny-na-donbasi-shche-z-maksom-shcherbynoi/>; УГСПЛ. Амністія – непопулярна тема перехідного правосуддя, 2018. URL: <https://helsinki.org.ua/blogs/amnistiya-neropulyarna-tema-perehidnoho-pravosudya/>.

⁹³ УГСПЛ. Східний Тимор: як можна мати справу із воєнними злочинцями без традиційного суду? 10.03.2020. URL: <https://helsinki.org.ua/articles/skhidnyy-tymor-iak-mozhna-maty-spravu-iz-voiennymi-zlochynnyami-bez-tradytsiynoho-sudu/> (надалі – “УГСПЛ, Східний Тимор, 2020”).

висловлювати свою думку.⁹⁴ Підсумком ставала угода, в якій винна особа мала визнати відповідальність за вчинене та принести вибачення за такі дії. Сама угода затверджувалася судом, який також контролював її виконання.⁹⁵ Таким чином, було досягнуто дві мети: 1) були враховані права жертв, які залучалися до процесу, 2) публічний процес сприяв встановленню правди про конфлікт з перших вуст, що важливо для суспільства.

2) Встановлення правди⁹⁶

Важливим компонентом перехідного правосуддя є також встановлення правди про події конфлікту. Важливим це є як для жертв, які зрозуміють, що їхні голоси в суспільстві почуті, так і для здійснення правосуддя в цілому. Суспільство має право знати про вчинені порушення прав людини, ким саме і яким чином такі порушення були вчинені.⁹⁷

Окрім цього, більшість збройних конфліктів характеризуються використанням пропаганди і викривленнями історії.⁹⁸ Прикладами можуть бути як Радіо тисячі пагорбів в Руанді, яке дегуманізувало етнос тутсі і називало їх “тарганями”,⁹⁹ так і робота російського телебачення. Останнє дегуманізує вже українців, заперечує існування нації та самостійної і незалежної України, будує міфи про нацизм в Україні, які стають частиною альтернативної історії в Росії.¹⁰⁰ Таке викривлене розуміння історії спонукає багатьох осіб брати участь у збройному конфлікті. Для недопущення повторення конфлікту, правда про нього повинна бути встановлена і поширена.

Інституційно встановлення правди може бути досягнуте як в судовому, так і позасудовому порядку. Зокрема, в підтримці медіа, які поширюють інформацію про конфлікт, започаткування реєстрів жертв, створення віртуальних архівів, де

⁹⁴ Regulation No. 2001/10 on the Establishment of a Commission for Reception, Truth And Reconciliation In East Timor №UNTAET/REG/2001/10, 13 July 2001. Section 27. URL: <https://peacekeeping.un.org/mission/past/etimor/untaetR/Reg10e.pdf>.

⁹⁵ Там само.

⁹⁶ ICYJ. Truth and Memory. URL: <https://www.ictj.org/truth-and-memory>.

⁹⁷ Семенюк, 2015.

⁹⁸ ICYJ. Truth and Memory. URL: <https://www.ictj.org/truth-and-memory>.

⁹⁹ Aljazeera. Music to kill to': Rwandan genocide survivors remember RTLM? 07.06.2020. URL: <https://www.aljazeera.com/features/2020/6/7/music-to-kill-to-rwandan-genocide-survivors-remember-rtlm>.

¹⁰⁰ РИА НОВОСТИ. Что Россия должна сделать с Украиной, 03.04.2022. URL: <https://ria.ru/20220403/ukraina-1781469605.html>.

можливо зробити факт-чекінг інформації.¹⁰¹ Можливе також створення спеціальних комісій правди, які займатимуться збором свідчень. Зокрема, в Боснії та Герцеговині існувала Комісія з розслідування подій у Сребрениці і навколо неї.¹⁰² В Східному Тиморі – Комісія з повернення біженців, правди та примирення у Східному Тиморі, яка проводила “процес примирення”, про який йшлося в попередньому пункті (Додаток 1, п. 4). В Бурунді була створена Комісія з правди та примирення, яка мала мандат встановити правду щодо подій, які відбувалися на території Бурунді, починаючи з 1962 року (Додаток 1, п. 2). Також вона повинна була класифікувати злочини, встановити виконавців та жертв (окрім фактів геноциду, злочинів проти людяності та воєнних злочинів, чим займалися суди).¹⁰³ Також комісія мала з’ясувати історію Бурунді і сприяти тому, щоб всі жителі Бурунді розуміли її однаково, зважаючи на довгу історію збройного конфлікту та напруження між різними групами суспільства.¹⁰⁴

Елемент встановлення правди тісно пов’язаний з елементом притягнення до відповідальності, адже правда може бути встановлена і через публічний судовий процес над злочинцями. Після Нюрнберзького трибуналу злочини нацистів є загальновідомими та ніхто не заперечує голокост, існування концентраційних таборів. На противагу цьому, злочини сталінського режиму, які були не менш серйозними, викликають дискусії і стають зброєю пропаганди уже у новітньому збройному конфлікті між Україною та Росією. Це сталося, адже трибуналу чи будь-якого іншого публічного судового процесу над злочинами лідерів СРСР не було проведено, тобто, правда в судовому порядку не була встановлена.

Прикладом судового процесу, який сприяє встановленню правди є справа щодо збиття літака рейсу МН17, яка розглядається у місті Гаага, Нідерланди.¹⁰⁵ Обвинуваченими у справі є Ігор Гіркін, Олег Пулатов, Сергій Дубінський та Леонід Харченко. Вони обвинувачуються в 1) спричиненні катастрофи рейсу

¹⁰¹ Семенюк, 2015.

¹⁰² Семенюк, 2015.

¹⁰³ Arusha Peace and Reconciliation Agreement for Burundi, 28.08.2000 URL: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/BI_000828_Arusha%20Peace%20and%20Reconciliation%20Agreement%20for%20Burundi.pdf.

¹⁰⁴ Там само.

¹⁰⁵ Website of the Netherlands Public Prosecution Service. MH17 Plane crash. URL: <https://www.prosecutionservice.nl/topics/mh17-plane-crash>.

МН17, що призвело до загибелі всіх осіб на борту (карається відповідно до статті 168 Кримінального кодексу Нідерландів), 2) вбивстві 298 осіб на борту рейсу МН17 (карається відповідно до статті 289 Кримінального кодексу Нідерландів).¹⁰⁶ Незважаючи на те, що ці особи, можливо, не понесуть покарання, адже знаходяться на території Росії, процес відіграє важливу роль у з'ясуванні історії як події збиття літака, так і збройного конфлікту між Україною та Росією загалом. Уваги вартує сайт, створений прокуратурою спеціально для демонстрації доказів у справі.¹⁰⁷ На думку українського юриста Андрія Гука, цей сайт є *“еталонним взірцем формування позиції прокуратури для суду та публіки”*.¹⁰⁸ З цією позицією важко не погодитися. Наприклад, на інтерактивній карті можна побачити шлях транспортування установки БУК, якою надалі було збито літак, прослухати аудіозаписи розмов, переглянути відео, прочитати показання свідків. Разом ці докази розповідають історію події, яка підкріплена доказами і яку легко розуміти навіть людині, яка не є юристом та не розуміє контекст збройного конфлікту.

3) Репарації¹⁰⁹

Всі жертви порушень прав людини мають право на репарації.¹¹⁰ Резолюція Генеральної Асамблеї ООН №60/147 від 16 грудня 2005 року закріпила основні принципи та керівні положення щодо відшкодування.¹¹¹ Також резолюція містила визначення жертв конфлікту, а саме *“це особи, які колективно або індивідуально зазнали шкоди, включаючи фізичну або психологічну травму, емоційні страждання, економічний збиток, систематичне порушення їхніх фундаментальних прав через дію або бездіяльність, яка становить серйозне порушення права з прав людини або міжнародного гуманітарного права”*.¹¹²

¹⁰⁶ Website of the Netherlands Public Prosecution Service. MH17 Plane crash, Prosecution and trial. URL: <https://www.prosecutionservice.nl/topics/mh17-plane-crash/prosecution-and-trial>.

¹⁰⁷ Website of the Netherlands Public Prosecution Service. URL: <https://criminalfilesmh17.prosecutionservice.nl/introduction#> (accessed: 10.06.2022).

¹⁰⁸ Facebook. Публікація Андрія Гука, 09.06.2022. URL: <https://www.facebook.com/andrew.guck1/posts/5644418802249028>.

¹⁰⁹ ICTJ. Reparations. URL: <https://www.ictj.org/reparations>.

¹¹⁰ ICTJ Forms of Justice: A Guide to Designing Reparations Application Forms and Registration Processes for Victims of Human Rights Violations. URL: <https://www.ictj.org/publication/forms-justice-designing-reparations-forms-and-processes>.

¹¹¹ Семенюк, 2015.

¹¹² Fernando Val-Garijo. Reparations for Victims as a Key Element of Transitional Justice in the Middle East Occupied Territories: A Legal and Institutional Approach. *International Studies Journal*. No. 24/40. P.8. URL: https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/14040/ISJ%20Val-Garijo_EN.pdf?sequence=2.

Загалом, вид і обсяг репарацій мають відрізнятися залежно від особистих характеристик жертви і має бути пропорційними до шкоди, якої вони зазнали.¹¹³ Важливо розуміти, що грошова компенсація – це тільки один з видів репарацій.¹¹⁴ Іншими видами є реституція цивільних та політичних прав (відновлення громадянства чи документів), фізична реабілітація, надання доступу до освіти чи охорони здоров'я, надання земель в користування,¹¹⁵ повернення на колишнє місце проживання чи поновлення на роботі.¹¹⁶ Символічні дії, такі як вибачення чи вшанування пам'яті, інколи теж включають до репарацій.¹¹⁷

4) Інституційні реформи¹¹⁸

Інституційні реформи – це один з елементів, які закріплюють досягнення перехідного правосуддя. Найголовнішою метою таких реформ є встановлення довіри до органів влади та відновлення верховенства права.¹¹⁹

Частиною інституційних реформ є, по-перше, *люстрація*.¹²⁰ Часто публічні інституції, такі як поліція чи суди, є інструментами здійснення систематичних порушень прав людини.¹²¹ Люстрація є важливою для недопущення реваншу антидемократичних сил та морального очищення суспільства.¹²² Найчастіше під дію люстрації потрапляють особи, які хоча не вчинили ніяких кримінально караних діянь, проте обіймали високі посади за колишніх режимів та якимось чином підтримували їх.¹²³

По друге, повинні бути створені *нові інституції*, до яких суспільство мало б довіру.¹²⁴ Створення стабільних інституцій може перешкодити новому конфлікту в майбутньому, бути “гарантією неповернення”, адже буде сприяти утвердженню демократії, слугуватиме запобіжником проти незаконних дій влади.

¹¹³ Там само, С.1.

¹¹⁴ ICTJ. Reparations. URL: <https://www.ictj.org/reparations>.

¹¹⁵ Там само.

¹¹⁶ Семенюк, 2015.

¹¹⁷ ICTJ. Reparations. URL: <https://www.ictj.org/reparations>.

¹¹⁸ ICTJ. Institutional Reform. URL: <https://www.ictj.org/institutional-reform>.

¹¹⁹ Семенюк, 2015.

¹²⁰ Там само.

¹²¹ ICTJ. Institutional Reform. URL: <https://www.ictj.org/institutional-reform>.

¹²² Мартиненко, Семьоркіна, 2020, С.50.

¹²³ Мартиненко, Семьоркіна, 2020, С.48.

¹²⁴ Семенюк, 2015.

2.2. Амністія і помилювання як частина процесу перехідного правосуддя

Амністія та помилювання також є важливою частиною перехідного правосуддя. В міжнародному праві амністія не має чіткого визначення.¹²⁵ В «Енциклопедії перехідного правосуддя» зазначається, що *“амністію можна розуміти як різні форми відправлення правосуддя”*.¹²⁶ В деяких випадках амністії можуть бути аналогом реабілітації політичних в'язнів та сприяти встановленню справедливості щодо жертв.¹²⁷ В інших випадках, амністія – це імунітет вже для правопорушника задля досягнення цілей встановлення миру.¹²⁸ ООН визначає амністію як звільнення від раніше встановленої кримінальної відповідальності, а також заборону кримінального переслідування особи.¹²⁹

В міжнародному праві застосування амністії після збройного конфлікту широко заохочується. У ст. 5 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій зазначено щодо неміжнародних збройних конфліктів: *“Під час припинення воєнних дій органи, що перебувають при владі, прагнуть надати якомога ширшу амністію особам, які брали участь у збройному конфлікті”*.¹³⁰ Проте, надання такої амністії не повинно суперечити іншим міжнародним зобов'язанням держави.¹³¹ Крім цього, у правилі №159 Збірника звичаєвого гуманітарного права Міжнародного комітету Червоного Хреста зазначається, що після припинення бойових дій влада має гарантувати найбільш широкую можливу амністію особам, які брали участь у неміжнародному збройному конфлікті за винятком осіб, які обвинувачуються у вчиненні воєнних злочинів.¹³²

¹²⁵ Мартиненко, Семьоркіна, 2020, С.14.

¹²⁶ Там само.

¹²⁷ Там само.

¹²⁸ Там само.

¹²⁹ Там само.

¹³⁰ Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру від 8 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_200.

¹³¹ Мартиненко, Семьоркіна, 2020, С.13.

¹³² Henckaerts, Jean-Marie; Doswald-Beck, Louise. Customary International Humanitarian Law Volume I: Rules. ICRC. Cambridge University Press, 2009. P. 611. URL: <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/customary-international-humanitarian-law-i-icrc-eng.pdf>.

Амністії поділяють на безумовні (або бланкетні, широкі) та амністії з умовами.¹³³ Щодо безумовної амністії, то це амністія, яка гарантується всім учасникам конфлікту за будь-які вчинені злочини під час збройного конфлікту. Такі амністії були застосовані, наприклад, в Сьєрра-Леоне в 1999 році, в Уганді в 1999 році та в Анголі в 2002 році.¹³⁴ Загалом, міжнародне співтовариство ставиться з застереженням до безумовних амністій та називає їх несправедливими. Часто широка амністія не сприяє встановленню миру чи вирішенню конфлікту.

Амністії з умовами вважаються більш справедливими і були застосовані, зокрема, в Колумбії, Східному Тиморі, Лівії, Бурунді, Хорватії. Умовами, які висувують для застосування амністії, є роззброєння учасників конфлікту, відмова від насильства, гарантії неповторення збройного конфлікту, розкриття інформації про інших учасників конфлікту, відшкодування жертвам, публічне визнання вини чи повідомлення про інших злочинців тощо.¹³⁵

Застосування амністії передбачає пошук балансу між обов'язком покарати винних за злочини і цілями досягнення миру та примирення сторін. Часто держави, перебуваючи у стані збройного конфлікту і роззброєні противником, змушені погоджуватися на не вигідні умови миру, які суперечать інтересам справедливості. Чим у гіршому становищі знаходиться уряд, чим авторитарнішим є режим, тим ширшу амністію він готовий гарантувати.¹³⁶ Амністія за злочини проти людяності чи воєнні злочини також часто пропонується державою у передпереговорній фазі, коли, наприклад, потрібно затягнути противників-комбатантів на мирні переговори.¹³⁷

¹³³ The Belfast Guidelines on Amnesty and Accountability. Transitional Justice Institute at the University of Ulster, 2013. P. 34. URL: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/BelfastGuidelines_TJI2014.pdf.pdf. (hereinafter – “Belfast Guidelines, 2013”).

¹³⁴ van Wijk, J. Amnesty for War Crimes in Angola; Principled for a Day? *International Criminal Law Review*, 2012, No. 12(4), P. 743-761. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwim1aCiOXuAhVoxosKHT2EDSIQFjAHegQIBhAC&url=https%3A%2F%2Fresearch.vu.nl%2Fws%2Fportalfiles%2Fportal%2F835273%2F304817.pdf&u sg=AOvVaw25tfyay5pyiWEgLEmD9um0>.

¹³⁵ Mallinder L. *Amnesties and Inclusive Political Settlements: report for the Political Settlements Research Programme*, 2018. P.1. URL: https://www.politicalsettlements.org/wp-content/uploads/2018/12/2018_Mallinder_Amnesties-Report.pdf. (hereinafter – “Mallinder, 2018”).

¹³⁶ Mallinder, 2018, P.3.

¹³⁷ Там само, С. 2.

У філософському вимірі, суперечність “мир проти справедливості” за Н. Ейзіковіцем *«насправді має природу парадокса, який, на відміну від дебатів, не завершується перемогою кращого аргументу, а може бути лише описаний»*.¹³⁸ Тобто усунути ці суперечності чи знайти універсальну формулу в питанні “мир проти справедливості” неможливо, а цілі перехідного правосуддя ніколи не можуть бути досягнуті одночасно.¹³⁹

Варто зазначити, що часто значення “амністії” чи “помилування” в законодавстві іноземних держав є відмінним від значення в українському кримінальному законодавстві. Найчастіше амністія є загальним терміном, який включає в себе як весь набір інструментів звільнення від кримінальної відповідальності та покарання, так і припинення кримінального переслідування чи погашення судимості. Наприклад, в Уганді “Закон про амністію” визначає амністію як *“помилування, прощення, звільнення від кримінального переслідування чи будь-якої іншої форми покарання державою”* (Додаток 1, п. 13). На противагу, в українському законодавстві амністія та помилування хоч і є інститутами звільнення від покарання, проте не є тотожними за значенням і процедурою. В Арушанській мирній угоді під загальним терміном “амністія” розуміли заборону нових кримінальних переслідувань, звільнення засуджених та зменшення терміну покарань (Додаток 1, п. 2). В Південно-Африканській республіці застосовувалося звільнення від цивільної відповідальності, заборона нових кримінальних проваджень, зупинення триваючих кримінальних проваджень, звільнення засуджених та скорочення покарань, а також погашення судимостей, і до всіх цих механізмів також застосовували термін “амністія” (Додаток 1, п. 5).

2.3. Загальна характеристика інституту амністії і помилування в чинному кримінальному законодавстві України

¹³⁸ Базове дослідження із застосування правосуддя перехідного періоду в Україні, С.20.

¹³⁹ Там само.

Відповідно до ст. 85 КК України, і амністія, і помилювання – це заходи звільнення засудженого від покарання. На підставі акта про помилювання, або закону про амністію засуджений може *“бути повністю або частково звільнений від основного і додаткового покарань”*.¹⁴⁰

Амністія за КК України – це часткове або ж повне звільнення від відбування покарання, яке оголошується ВР у формі закону.¹⁴¹ Закон 1996 року *“Про застосування амністії в Україні”* конкретизує, що амністія буває як індивідуальною, так і щодо певної групи осіб.¹⁴² Також цей закон містить перелік злочинів, за які амністія не може бути застосована у будь-якому разі.¹⁴³ Це, зокрема, *“злочини проти основ національної безпеки України, терористичний акт, бандитизм, умисне вбивство при обтяжуючих обставинах”*.¹⁴⁴ Окрім цього, встановлюється і обмеження щодо суб’єктів. Наприклад, до осіб, *“які мають дві і більше судимості за вчинення умисних тяжких та/або особливо тяжких злочинів”*,¹⁴⁵ амністія застосовуватися не може.

ВР може приймати закон про амністію не частіше одного разу на календарний рік, окрім випадків індивідуальної та умовної амністії.¹⁴⁶ Проте, не встановлено саме обов’язок держави застосовувати амністію.¹⁴⁷ Якщо держава вирішить не приймати закони про амністію щороку, то це не буде порушенням ч. 3 ст. 22 Конституції України, тобто звуженням вже існуючих прав і свобод людини і громадянина.¹⁴⁸

Щодо процедури амністії, то важливим моментом є те, що прийняття ВР закону про амністію не означає автоматичного звільнення від відбування покарання. Саме процесуальне рішення про застосування амністії приймається

¹⁴⁰ Там само, стаття 85.

¹⁴¹ КК України, стаття 86.

¹⁴² Закон України № 392/96-ВР від 1 жовтня 1996 р *“Про застосування амністії в Україні”*, стаття 1. Дата оновлення 03.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/96-вр#Text>.

¹⁴³ Там само, стаття 4.

¹⁴⁴ Там само.

¹⁴⁵ Там само.

¹⁴⁶ Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 11-ге вид., переробл. та допов. Київ: Дакор, 2019. С. 257 (надалі – *“Мельник, Хавронюк, 2019”*).

¹⁴⁷ Там само.

¹⁴⁸ Там само.

судом, який оцінює, зокрема, і поведінку засудженого.¹⁴⁹ В статті 3 Закону України “Про застосування амністії в Україні” вжито термін “ретельно” щодо перевірки особової справи засудженого під час прийняття рішення.¹⁵⁰ Тобто, в цьому випадку у суду є обов’язок перевірити і дискреція визначити, чи заслуговує засуджений звільнення від покарання і чи таке звільнення не буде суперечити цілям кримінальної юстиції. Потенційно, коли суд розглядатиме ситуацію щодо окремої особи, то може визначити, що мета покарання ще не досягнута, а “особа не заслуговує цього привілею”, тобто амністії¹⁵¹. Отже, як прийняття закону про амністію ВР, так і окреме рішення суду про амністію є лише правом, а не обов’язком вказаних суб’єктів, і саме рішення суду є підставою звільнення особи від відбування покарання.

Серед останніх законів, якими була оголошена загальна амністія, можна назвати Закон “Про амністію у 2016 році”. Цей Закон передбачав, що від відбування покарання можуть бути звільнені особи, визнані винними у вчиненні злочину, який не є тяжким або особливо тяжким. В Законі міститься перелік таких осіб: неповнолітні, вагітні жінки, батьки, які мають дітей до 18 років, інваліди і хворі особи, особи пенсійного віку, учасники ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС, ветерани і особи, які мають непрацездатних батьків віком від 70 років.¹⁵² Така амністія застосовувалася до згаданих категорій осіб для реалізації принципу гуманізму в кримінальній юстиції. В ст. 9 Закону “Про амністію у 2016 році” також наводиться перелік злочинів, щодо яких амністія не може бути застосована. Це, наприклад, умисне вбивство, злочини проти основ національної безпеки України, злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.¹⁵³

Після 2016 року парламент з невідомих причин не приймав законів про амністію. Проте, були розроблені деякі законопроекти, які пізніше були зняті з розгляду ВР. Наприклад, це законопроект “Про амністію в 2020 році”, в

¹⁴⁹ Закон “Про застосування амністії в Україні”, стаття 3; Коломієць Н.В., Шванська А.О. Актуальні проблеми застосування амністії в Україні. *Право і суспільство*. 2017. № 5, частина 2. С. 198. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2017/5_2017/part_2/44.pdf.

¹⁵⁰ Закон “Про застосування амністії в Україні”, стаття 3.

¹⁵¹ Мельник, Хавронюк, 2019, С. 258.

¹⁵² Закон України № 1810-VIII від 22 грудня 2016 р., “Про амністію у 2016 році”, стаття 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1810-19#Text>.

¹⁵³ Там само, стаття 9.

пояснювальній записці до якого зазначалося, що необхідність його прийняття обґрунтовується, в першу чергу, незадовільним “матеріально-технічним забезпеченням установ”, що призводить до порушень прав людини, підвищеної смертності та суїцидів серед ув’язнених.¹⁵⁴ Прийняття закону, на думку авторів, перш за все, захистило б найбільш вразливі групи населення і, по-друге, розвантажило б установи виконання покарань.¹⁵⁵

Помилування здійснюється Президентом України щодо індивідуально визначеної особи.¹⁵⁶ Помилування може стосуватися 1) “заміни довічного позбавлення волі на позбавлення волі на строк не менше двадцяти п’яти років”, 2) “повного або часткового звільнення від основного і додаткового покарань”.¹⁵⁷ Клопотання про помилування попередньо розглядаються Комісією при Президентові України у питаннях помилування.¹⁵⁸ При розгляді такого клопотання комісія враховує 1) особу засудженого, а саме, його поведінку та чи відбулося щире каяття особи, сімейні та інші обставини засудженого, 2) тяжкість вчиненого особою злочину, строк відбутого покарання, стан відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди, 3) думку адміністрації установи виконання покарань, або іншого уповноваженого суб’єкта про доцільність помилування.¹⁵⁹

Останні зміни до порядку помилування були внесені 20 серпня 2021 року. Ними розширено перелік осіб, які можуть подавати клопотання про помилування.¹⁶⁰ Наразі, відповідно до ч.3 Положення про порядок здійснення помилування, про помилування може клопотати не тільки сама особа та її “захисник, один із батьків, дружина (чоловік), дитина, інший член сім’ї, законний представник”, а і голова або інший член Комісії при Президентові України у

¹⁵⁴ Проект закону №3181 від 6 березня 2020 р. “Про амністію у 2020 році”. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68322.

¹⁵⁵ Там само.

¹⁵⁶ КК України, стаття 87. Конституція, стаття 106 (27)

¹⁵⁷ Указ Президента України № 223/2015 від 21.04.2015 року “Про Положення про порядок здійснення помилування”. Частина 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/223/2015#Text> (дата звернення: 10.06.2022).

¹⁵⁸ Там само, частина 8.

¹⁵⁹ Там само.

¹⁶⁰ Указ Президента України № 373/2021 від 20.08.2021 “Про внесення змін до Положення про порядок здійснення помилування”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373/2021#Text>; Суспільне новини. Зеленський змінив порядок помилування в Україні, 20.08.2021. URL: <https://suspilne.media/157397-zelenskij-zminiv-poradok-pomiluvanna-v-ukraini/>.

питаннях помилування, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Радник - уповноважений Президента України з прав дитини та дитячої реабілітації та Радник з питань безбар'єрності.¹⁶¹

Помилування є досить дискусійним заходом впливу і деякі науковці займають радикальну позицію і виступають за його скасування. Наприклад, В.Г. Гончаренко називає помилування *“проявом образливої для людської гідності феодально-монархічної необмеженої влади”*, а В.В. Навроцька вважає, що помилування засудженого – це ігнорування прав потерпілого.¹⁶² Дехто навіть заявляє, що інститут помилування суперечить Конституції України, зокрема ч.1 ст. 124, де вказано, що правосуддя здійснюється виключно судами.¹⁶³ Відповідно до положень Конституції, помилування здійснюється Президентом. Але відповідно до Положення про порядок здійснення помилування Комісія при Президентові України у питаннях помилування може відмовити в задоволенні клопотання без участі Президента.¹⁶⁴

Проблемним залишається також питання строку покарання, який необхідно відбутися для гарантування помилування. В Положенні про порядок здійснення помилування вказано, що 1) особа, засуджена до довічного ув'язнення має відбутися щонайменше 20 років призначеного покарання, 2) особи, *“засуджені за вчинення корупційних кримінальних правопорушень...порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керували транспортними засобами у стані...сп'яніння або перебували під впливом лікарських препаратів...”*, можуть бути звільнені від відбування покарання в порядку помилування після фактичного відбуття ними не менше трьох чвертей строку покарання.¹⁶⁵ Щодо інших злочинів у Положенні немає обмежень.

¹⁶¹ Указ Президента України “Про Положення про порядок здійснення помилування” № 223/2015 від 21.04.2015 року. Частина 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/223/2015#Text>.

¹⁶² Денисовський М.Д., Тимчук І.О. Здійснення помилування за законодавством України та зарубіжних країн: проблемні аспекти. *Часопис Київського університету права*, 2020/1. С. 302-303. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKewjppg92KwZj4AhU3SvEDHTvdCCgQFnoECCIQAQ&url=https%3A%2F%2Fchasprava.com.ua%2Findex.php%2Fjournal%2Farticle%2Fdownload%2F306%2F291%2F&usg=AOvVaw2KecLoJ9frD51BjisAgsHE>.

¹⁶³ Там само.

¹⁶⁴ Там само.

¹⁶⁵ Указ Президента України “Про Положення про порядок здійснення помилування” № 223/2015 від 21.04.2015 року. Частина 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/223/2015#Text>, КК України, частина 3 статті 80.

Наприклад, особа, яка засуджена за вбивство, відповідно до Положення може бути помилувана навіть через незначний час після засудження. Також варто звернути увагу на запобіжник з ч. 5 Положення, відповідно до якого *“особи, які засуджені за тяжкі чи особливо тяжкі злочини або мають дві і більше судимостей за вчинення умисних злочинів чи відбули незначну частину призначеного їм строку покарання, можуть бути помилувані у виняткових випадках за наявності надзвичайних обставин”*, проте критерії таких обставин чітко не визначені. Отже, Комісії надані досить широкі дискреційні повноваження для помилування осіб, які відбувають покарання навіть за насильницькі злочини.

8 жовтня 2021 року Президент України підписав Указ про помилування 31 засуджених військових.¹⁶⁶ Комісії у питаннях помилування рекомендувала Зеленському підписати указ, враховуючи як критерії, передбачені Положенням, так і особливі заслуги цих осіб перед державою. Окремо зазначалося, що помилування не стосувалось військових, які вчинили ДТП у стані алкогольного сп'яніння, а також вбивство.

З початку повномасштабного збройного конфлікту Президент України помилував щонайменше 363 засуджених, які висловили бажання брати участь в обороні України.¹⁶⁷ Проте, якщо порядок скасування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для проходження військової служби за призовом під час мобілізації врегульовано останніми змінами до КПК України (*для осіб, які 1) мають бойовий досвід, 2) засуджені за ненасильницькі злочини*),¹⁶⁸ то саме помилування здійснюється хаотично і відповідно до старого порядку. Багато засуджених скаржаться, що попри їхні клопотання і бажання вступити до лав Збройних Сил України, указу про помилування щодо них не було підписано.¹⁶⁹

¹⁶⁶ Офіційне інтернет-представництво Президента України. Президент підписав указ про помилування 31 засудженого захисника України, 08.10.2021. URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-pidpisav-ukaz-pro-pomiluvannya-31-zasudzhenogo-zah-70989>.

¹⁶⁷ Facebook. Публікація Міністерства юстиції України, 09.04.2022 URL: <https://www.facebook.com/minjust.official/posts/355256539973778>.

¹⁶⁸ Закон України № 7149 від 13.03.2022 “Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо порядку скасування запобіжного заходу для призову на військову службу під час мобілізації або його зміни з інших підстав”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2125-20#Text>; Facebook. Публікація Юридичної сотні, 16.03.2022. URL: <https://www.facebook.com/yursotnya/posts/4893803954048985>.

¹⁶⁹ Протокол. Як реалізується ініціатива президента щодо звільнення засуджених для оборони країни, 09.03.2022. URL: https://protocol.ua/ua/yak_realizuetsya_initsiativa_prezidenta_shchodo_zvlnennya_zasudgenih_dlya_oboroni_kraini/

Якщо перейти до розгляду амністії і помилювання в контексті збройного конфлікту, то в Україні урядовою ініціативою, в якій було закріплено положення щодо амністії, став Проект Закону “Про засади державної політики перехідного періоду”,¹⁷⁰ який було відкликано для доопрацювання незадовго до нової фази збройної агресії Росії проти України.

В статті 9 “Засади відповідальності за кримінальні правопорушення, вчинені у зв’язку з тимчасовою окупацією” коротко описуються випадки, в яких застосування амністії буде заборонено.¹⁷¹ Відповідно до ч. 2 ст. 9, амністія неможлива за 1) злочини, передбачені Римським статутом; 2) злочини, “визначені статтею I Конвенції про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства або статтею I Європейської конвенції про незастосування строків давності до злочинів проти людяності та воєнних злочинів”; 3) злочини, “склад яких включає діяння, визначене частиною першою статті I Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання”; 4) злочини, які спричинили смерть або ж тяжкі тілесні ушкодження, 5) злочини, які “є умисними тяжкими або особливо тяжкими злочинами проти життя та здоров’я особи, проти волі, честі та гідності особи, проти статевої свободи та статевої недоторканості особи або проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку”.¹⁷² Також в ч. 2 ст. 9 зазначається, що особа не підлягає амністії, якщо вчинила злочини, “передбачені розділом I Особливої частини Кримінального кодексу України, будучи суддею, прокурором, народним депутатом України, депутатом Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатом місцевої ради, міським, сільським, селищним головою або військовослужбовцем”.¹⁷³ Підхід до визначення обсягу є не дуже зрозумілим. Наприклад, невідомо чому спершу зазначається, що амністія неможлива за злочини, передбачені Римським статутом, а потім згадується Конвенція проти катувань, адже Римським статутом вже

¹⁷⁰ Проект закону №5844 від 06.08.2021 “Про засади державної політики перехідного періоду”. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72625.

¹⁷¹ Там само.

¹⁷² Там само.

¹⁷³ Там само.

передбачено злочин катування як злочин проти людяності в статті 7(1)(f) та як воєнний злочин в статтях 8(2)(a)(ii) та 8(2)(c)(i).

Щодо суб'єктного складу, то за ч. 3 ст. 9 Проекту Закону “Про засади державної політики перехідного періоду” іноземці та особи без громадянства, які вчинили кримінальні правопорушення у зв'язку з тимчасовою окупацією *“не можуть бути звільнені від кримінальної відповідальності (крім випадків, передбачених Кримінальним кодексом України) і до них не може бути застосована амністія”*. Загалом, стаття 9 відсилає до закону, якого ще наразі не існує.¹⁷⁴

Венеційська комісія надала висновок щодо цього законопроекту, в якому зазначає, що відсутність такого закону і не дає можливості оцінити сумісність концепції з міжнародними стандартами. Венеційською комісією наголошується, що ст. 9 законопроекту викликає деякі занепокоєння. Зокрема, в законопроекті не пояснений зв'язок між положеннями ст. 9, КК України та Законом України “Про застосування амністії в Україні”. Наголошується, що недостатньо визначені терміни, наприклад не визначено “правопорушення у зв'язку з тимчасовою окупацією”. Також, в законопроекті присутній дискримінаційний підхід, а саме, диференційоване ставлення до різних категорій осіб, які вчинили злочини.¹⁷⁵ Комісія зазначає, що такий підхід не буде сприяти розбудові миру та примиренню. В будь-якому разі, видається, що цей законопроект не буде прийнятий Верховною Радою Україною.

Інший законопроект, який варто розглянути, це Проект Закону № 7290, який передбачає імплементацію норм гуманітарного та кримінального права в українське законодавство, поданий 15 квітня 2022 року до Верховної Ради України Кабінетом Міністрів України.¹⁷⁶ Важливими для цілей дослідження є пропоновані зміни до Закону України “Про застосування амністії в Україні”. А саме, ініціатор змін пропонує додати до ст. 4 *“Амністія не може бути*

¹⁷⁴ Там само.

¹⁷⁵ Venice Commission. Opinion No.1046/2021 on the draft law “On the Principles of State Policy of the Transition Period” adopted by the Venice Commission at its 128th Plenary Session. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2021\)038-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2021)038-e).

¹⁷⁶ Проект Закону № 7290 від 15.04.2022 “Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України”. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1271913>.

застосована до...” такий рядок “за злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, передбачені статтями 437 – 439, 442 – 442-2, 445-1 Кримінального кодексу України” (це статті щодо злочину агресії та воєнних злочинів, які ще планується внести до КК України цим законопроектом).¹⁷⁷ Головне науково-експертне управління у своєму висновку щодо законопроекту висловлює ряд критичних зауважень щодо законопроекту.¹⁷⁸ Зокрема, наголошує на використанні в ньому не властивих для національної системи конструкцій, що в майбутньому ускладнить правозастосування.¹⁷⁹

2.4. Стандарти щодо застосування амністії / помилування з урахуванням міжнародного досвіду

Зважаючи на мету створення ООН – забезпечувати міжнародний мир та безпеку,¹⁸⁰ важливо брати до уваги рекомендації ООН щодо перехідного правосуддя та амністії і помилування. Генеральний Секретар ООН в Керівництві щодо правосуддя у перехідний період визначив, що механізми перехідного правосуддя є критичним компонентом у забезпеченні відповідальності за злочини, настання справедливості та досягнення примирення.¹⁸¹ Перехідне правосуддя повинно бути сумішшю юридичних та неюридичних механізмів.¹⁸² Проте, яка б комбінація не була б обрана, вона має відповідати міжнародним стандартам та зобов’язанням.¹⁸³ Щоб не порушити такі зобов’язання, держава має:

- 1) Здійснювати кримінальне переслідування за значні порушення прав людини, значні порушення міжнародного гуманітарного права;¹⁸⁴

¹⁷⁷ Там само, стаття 22.

¹⁷⁸ Головне науково-експертне управління. Висновок на проект Закону України “Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України” №7290 від 15.04.2022. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1275123>.

¹⁷⁹ Там само, С.3.

¹⁸⁰ UN Doc. Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice. *San Francisco*, 1945. P.3. URL: <https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf>.

¹⁸¹ Guidance Note Of The Secretary-General. United Nations Approach to Transitional Justice, 2010. URL: https://www.un.org/ruleoflaw/files/TJ_Guidance_Note_March_2010FINAL.pdf (hereinafter – “Guidance Note Of The Secretary-General. United Nations Approach to Transitional Justice”).

¹⁸² Guidance Note Of The Secretary-General. United Nations Approach to Transitional Justice, P.3.

¹⁸³ Там само.

¹⁸⁴ Guidance Note Of The Secretary-General. United Nations Approach to Transitional Justice, P.4.

- 2) Забезпечити права жертв на відшкодування, право суспільства знати правду та гарантії неповернення конфлікту;¹⁸⁵
- 3) Мирні договори не повинні забезпечувати амністію за воєнні злочини, злочини проти людяності, геноцид та значні порушення прав людини.¹⁸⁶
- 4) Такі договори не можуть включати положення про смертну кару;¹⁸⁷
- 5) Забезпечити особливу увагу правам дітей та жінок як найбільш уразливих груп.¹⁸⁸

У справі «Маргуш проти Хорватії» ЄСПЛ прийшов до висновку, що амністія воєнних злочинців неприйнятна і не має сили за міжнародним правом.¹⁸⁹ Попри те, що загалом амністія щодо воєнних злочинців не підтримуються, все ж є випадки, коли вона може бути дозволена.¹⁹⁰ Зокрема, потрібно розглядати політичну ситуацію в кожному конкретному випадку, коли є “пряма загроза збереженню миру та безпеки”.¹⁹¹

Важливо звернутися і до міжнародного кримінального права, адже прокурором МКС наразі проводиться розслідування ситуації в Україні. Положеннями Римського статуту не передбачена амністія за будь-які злочини в юрисдикції МКС. Попри відсутність регулювання, питання амністії все ж виникає в міжнародному кримінальному праві. Зокрема, це стається, коли до підсудного застосовували процедуру амністії у національному процесі, а потім справа надходить до МКС. В такому випадку виникає питання прийнятності справи перед МКС відповідно до статті 17 Римського статуту і застосування принципу *ne bis in idem*. В цьому контексті варто згадати нещодавнє рішення МКС у справі проти Саїф Аль-Іслам Гаддафі (*The Prosecutor v. Saif Al-Islam Gaddafi*), який був амністований за національним законом в Лівії.¹⁹² Апеляційна палата МКС

¹⁸⁵ Там само.

¹⁸⁶ Guidance Note Of The Secretary-General. United Nations Approach to Transitional Justice, P.10.

¹⁸⁷ Guidance Note Of The Secretary-General. United Nations Approach to Transitional Justice, P.4.

¹⁸⁸ Там само.

¹⁸⁹ Експертний центр з прав людини. Микола Гнатівський: Україні доведеться шукати свою власну модель амністії, 22.01.2022. URL: <https://ecpl.com.ua/news/mykola-hnatovs-kyy-ukraini-dovedet-sia-shukaty-svoiu-vlasnu-model-amnistii/>.

¹⁹⁰ Мартиненко, Семьоркіна, 2020, С. 18.

¹⁹¹ Там само.

¹⁹² Clause J. The ICC refrains from affirming a general ban on amnesties in the Gaddafi admissibility appeal decision. 2020. *International Law Blog*. URL: <https://internationallaw.blog/2020/04/20/the-icc-refrains-from-affirming-a-general->

вирішила, що справа є прийнятною, адже злочини, за які амністували Гадафі, не входили до обсягу національного закону, а умови амністії, зокрема, зобов'язання не вчиняти повторних злочинів та вжиття заходів для примирення з жертвами, не були задоволені.¹⁹³ Щодо відповідності закону про амністію міжнародному праву, то якщо палата попереднього розслідування вказувала на зростаючу тенденцію проти гарантування амністії за злочини проти людяності, то апеляційна палата обмежилася лише згадкою, що міжнародне право щодо прийнятності амністій ще формується.¹⁹⁴ Тобто, наразі неможливо знайти конкретної відповіді щодо застосування амністій в міжнародному праві.

Мартиненко О.А. та Семьоркіна О.М. у своєму дослідженні “Огляд міжнародної практики “Амністія та люстрація: механізми перехідного правосуддя для майбутнього України” зазначають, що ідеальна модель амністії має містити:

- 1) Чітко сформульовані цілі та завдання;
- 2) Зв'язок з джерелами міжнародного та національного права;
- 3) Географічну та часову сферу застосування;
- 4) Склади злочинів, які підпадають або не підпадають під амністію;
- 5) Категорії осіб, на які поширюється амністія;
- 6) Правові наслідки амністії;
- 7) Умови надання та скасування амністії;
- 8) Визначення спеціального органу з контролю за дотриманням умов амністії.¹⁹⁵

Варто взяти до уваги, що перехідне правосуддя в Україні буде застосоване не тільки для переходу від стану збройного конфлікту до стану миру. Україна наразі знаходиться також в середині процесу трансформації від авторитарного режиму

ban-on-amnesties-in-the-gaddafi-admissibility-appeal-decision/ ; Prosecutor v. Saif Al-Islam Gaddafi. Judgment on the appeal of Mr Saif Al-Islam Gaddafi against the decision of Pre-Trial Chamber I entitled ‘Decision on the “Admissibility Challenge by Dr. Saif Al-Islam Gaddafi pursuant to Articles 17(1)(c), 19 and 20(3) of the Rome Statute in case No. ICC-01/11-01/11-695 dated 9 March 2020. URL: <https://www.icc-cpi.int/Pages/record.aspx?docNo=ICC-01/11-01/11-695>.

¹⁹³ Там само.

¹⁹⁴ Там само.

¹⁹⁵ Мартиненко, Семьоркіна, 2020.

до демократії також (СРСР – незалежна держава Україна), що визначатиме особливості концепції для України.¹⁹⁶

В статті “Чи можна поєднати амністію та міжнародне правосуддя?” Луїза Малліндер описує стандарти, яким амністіє має відповідати для її успішного поєднання з правосуддям.¹⁹⁷ По-перше, вона стверджує, що амністія повинна мати легітимність, тобто пост-конфліктне суспільство має погодитися з запропонованими владою політиками.¹⁹⁸ Реалізація цього принципу забезпечується, зокрема, залученням до обговорення змісту амністії якнайбільше зацікавлених осіб через організацію дискусій і, можливо, навіть через проведення референдум.¹⁹⁹ По-друге, метою амністії повинен бути мир та примирення, а не зняття відповідальності з певної групи осіб. Покривання політичних соратників чи певної групи осіб від правосуддя часто приводить до продовження збройного конфлікту. По-третє, амністія повинна бути обмеженою та умовною; обов’язково мають бути репарації для жертв.²⁰⁰

Важливо також взяти до уваги Белфастські керівні рекомендації щодо амністії та відповідальності.²⁰¹ Відповідно до Рекомендації 15, правовими наслідками амністії можуть бути: заборона відкриття нових кримінальних проваджень; припинення вже розпочатих кримінальних розслідувань та судових розглядів; скорочення терміну ув’язнення; звільнення ув’язнених; помилування; зняття судимості; звільнення від цивільної відповідальності.²⁰²

Висновки до Розділу 2

У Розділі 2 проаналізовано історію виникнення концепції перехідного правосуддя, яка почала розвиватися наприкінці ХХ століття у відповідь на

¹⁹⁶ Мартиненко, Семьоркіна, 2020, С.9.

¹⁹⁷ Mallinder L., Can Amnesties and International Justice Be Reconciled? *International Journal of Transitional Justice*, March 2010. URL: https://www.researchgate.net/publication/228214619_Can_Amnesties_and_International_Justice_Be_Reconciled (hereinafter “Mallinder, 2010”).

¹⁹⁸ Там само, С. 228.

¹⁹⁹ Там само.

²⁰⁰ Там само.

²⁰¹ Belfast Guidelines, 2013

²⁰² Мартиненко, Семьоркіна, 2020, С.21.

широкомасштабні порушення прав людини. Перехідне правосуддя є одним з засобів подолання травматичного минулого для суспільства, а тому повинно бути поєднанням юридичних та неюридичних механізмів. Концепція може застосовуватися у випадку переходу суспільства зі стану збройного конфлікту у стан миру, або ж коли режим у державі змінюється з авторитарного на демократичний. У випадку України ці процеси відбуватимуться паралельно.

Визначено, що основними елементами перехідного правосуддя є притягнення винних до відповідальності, встановлення правди, репарації для жертв конфлікту та інституційні реформи. Одним з елементів досягнення миру та примирення у постконфліктному суспільстві може бути застосування амністії та помилування. Елементи мають бути застосовані пропорційно та не порушувати права жертв збройного конфлікту. Важливо, що кожен збройний конфлікт є унікальним явищем, тому концепція перехідного правосуддя для України має складатися з елементів, які найефективніше призведуть до миру та примирення саме в Україні.

У Розділі 2 встановлено, що визначення амністії та помилування можуть відрізнятися в законодавстві різних держав, тому при формуванні концепції перехідного правосуддя потрібно пам'ятати, що амністія за КК України – це часткове або ж повне звільнення від відбування покарання, яке оголошується Верховною Радою України у формі закону. Помилування також є видом звільнення від покарання, але яке здійснюється Президентом України щодо індивідуально визначеної особи. Також проаналізовано законопроекти, які стосуються гарантування амністії і помилування та зроблено висновок, що вони містять ряд недоліків.

На підставі аналізу праць українських та зарубіжних науковців, а також за допомогою рекомендацій МКС та ООН було визначено, що “ідеальна модель амністії” має бути легітимізованою суспільством, має враховувати права жертв збройного конфлікту, а також вразливих груп суспільства. Крім того, амністія повинна мати чітку мету встановлення миру та примирення, визначений

суб'єктний склад та обсяг, який не має включати воєнних злочинів, злочинів проти людяності, злочинів геноциду та агресії.

РОЗДІЛ 3.

ВАРІАНТИ КОНЦЕПЦІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ АМНІСТІЇ І ПОМИЛУВАННЯ У ЗВ'ЯЗКУ ЗІ ЗБРОЙНИМ КОНФЛІКТОМ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА РОСІЄЮ

3.1. **Методологія та загальний огляд концепції**

Для розробки концепції впровадження амністії та помилування, або ж інших механізмів звільнення від кримінальної відповідальності та / або відбування покарання, необхідно було здійснити комплексний аналіз міжнародного досвіду, українського законодавства, що відбувалося в декілька етапів.

Першим етапом було вивчення збройних конфліктів, які завершилися, або ж тривають у світі. Важливим було визначити вид конфлікту (міжнародний чи неміжнародний), сторони конфлікту (державні збройні групи, державні службовці, недержавні збройні групи, приватні військові компанії, іноземці чи громадяни країни), суть конфлікту (які були причини та передумови, хід подій конфлікту), злочини, які вчинялися протягом конфлікту (чи були вчинені геноцид, злочини проти людяності, воєнні злочини, агресія). Також важливим було зрозуміти політичну ситуацію в регіоні, де відбувався конфлікт, зв'язок конфлікту з іншими міжнародними чи неміжнародними конфліктами, революційними рухами. Попри те, що це дослідження є юридичним, необхідно розуміти політичну ситуацію в державах, де відбувається конфлікт, адже така ситуація безпосередньо впливає на рішення, які ухвалюються урядом і мають юридичний (загальнообов'язковий) характер.

Другим етапом було вивчення мирних договорів або законів про перехідне правосуддя чи національне примирення, які містили домовленості про завершення конфлікту, встановлення миру та передбачали загальні норми щодо перехідного правосуддя. Це могли бути укази президентів, постанови парламенту чи положення, прийняті окупаційною адміністрацією території. Після вивчення

нормативно-правових актів та договорів, які закладали основу перехідного правосуддя, було вивчено закони та норми, які стосувалися безпосередньо амністії, помилування або ж інших механізмів звільнення особи від кримінальної відповідальності чи покарання. Важливим було визначити мету амністії, обсяг амністії, а саме, за які злочини гарантувалася амністія, які злочини були виключені з обсягу. Також, ідентифікувалися суб'єкти амністії, відповідальні органи та процедури. Одне з основних завдань становив аналіз умов, за виконання яких передбачені механізми могли застосовуватися. Під час другого етапу досліджувалися не тільки ефективні механізми, але також і помилки урядів, яких потрібно було уникати при формуванні концепції.

Не менш важливим під час другого етапу був аналіз механізмів звільнення від відповідальності чи покарання в системі з іншими елементами перехідного правосуддя. Необхідно було визначити зв'язок з такими елементами, як встановлення правди про конфлікт, забезпечення прав жертв, інституційними реформами та гарантіями неповторення конфлікту.

Третім етапом було дослідження реакції суспільства, зокрема, жертв конфлікту на прийняті закони. Чи не викликали норми відчуття помсти у жертв, чи було суспільство задоволене амністією чи заходами перехідного правосуддя в комплексі. А також, чи сприяли прийняті закони національному примиренню та встановленню миру на довгий час. Адже перехідне правосуддя – це не тільки робота з минулим, але і розбудова демократичного майбутнього. Підсумком дослідження протягом цих трьох етапів став *Додаток 1* до цієї роботи.

Четвертим етапом стало вивчення міжнародних рекомендацій щодо перехідного правосуддя, які можуть впливати на зобов'язання України. *П'ятим етапом* було порівняння збройного конфлікту між Україною та Росією з іншими збройними конфліктами, визначення спільних та відмінних рис. Було проаналізовано, які заходи можуть застосовуватися в цьому випадку, які з них є ефективними, а які потенційно не сприятимуть миру та примиренню.

Під час вивчення іноземного досвіду також виникли деякі *складнощі*:

По-перше, збройний конфлікт між Україною та Росією наразі триває в активній фазі. Тому неможливо спрогнозувати як і коли конфлікт завершиться, а отже, в якій конкретній ситуації доведеться застосовувати перехідне правосуддя. У зв'язку з цим, рішення, запропоновані в концепції не є остаточним вирішенням проблеми після завершення конфлікту. Концепція – це набір механізмів, які потенційно можна застосувати, зважаючи на іноземний досвід.

По-друге, іноземний досвід застосування амністій здебільшого стосується неміжнародних збройних конфліктів. Вважається, що застосування амністії загалом можливе тільки у неміжнародних збройних конфліктах.²⁰³ Конфлікт між Україною та Росією наразі є міжнародним, під час нього вчиняються злочини проти людяності та геноцид, а отже, потрібно обережно підходити до використання механізмів, застосованих в неміжнародних конфліктах. Більше того, кожен конфлікт є унікальним і неможливо знайти ситуацію в світі, яка була б точним відтворенням конфлікту між Україною та Росією.

По-третьє, під час аналізу іноземного досвіду часто зустрічалися юридичні механізми, які за своїм значенням відрізняються від так само названих механізмів в українському законодавстві. Протягом дослідження зустрічалися, зокрема, такі конструкції: амністія, помилування, припинення судового провадження, припинення провадження, припинення кримінального провадження, зупинення провадження, зменшення терміну покарання, скасування вироку, погашення вироку, пробація. Часто розуміння “амністії” в Україні відрізняється від розуміння “амністії” в інших юрисдикціях, про що вже згадувалося в попередньому розділі роботи.

Концепція розділена на такі частини: 1) Обсяг, 2) Наслідки, 3) Суб'єкти, 4) Умови, 5) Процедура та 6) Спосіб закріплення концепції. Важливо зазначити, що концепція не є остаточним рішенням, а скоріше переліком можливих рішень, які будуть застосовуватися відповідно до ситуації, в якій перебуватиме Україна на час завершення збройного конфлікту.

²⁰³ Мартиненко, Семьоркіна, 2020, С.15.

В концепції проаналізовано амністію та помилування в сукупності з компонентами перехідного правосуддя з більшим наголосом на забезпеченні прав жертв, притягнення до відповідальності більшої кількості винних осіб та встановлення правди про збройний конфлікт.

Метою розробки концепції є сприяння встановлення миру та примирення після завершення збройного конфлікту. *Стратегічною ціллю* розробки концепції є врегулювання конфлікту, нормалізація ситуації в країні, примирення та уникнення конфліктів у майбутньому.²⁰⁴ *Оперативними цілями*, залежно від ситуації, можуть бути сприяння укладанню мирної угоди чи капітуляції іншої сторони, сприяння поверненню біженців чи вигнанців, створення стимулів для злочинців в участі у встановленні правди чи здійсненні програм примирення.²⁰⁵ Оперативні цілі наразі неможливо виділити через нестабільну ситуацію збройного конфлікту, стратегічна ціль залишається однаковою за будь-яких обставин.

3.2. Зміст концепції амністії / помилування

3.2.1. Обсяг амністії / помилування

Визначення обсягу амністії та помилування, а саме переліку злочинів, за які звільнення від покарання може або не може гарантуватися, стане основним питанням для розробки концепції перехідного правосуддя в майбутньому.

Перш за все, до обсягу не мають входити такі злочини як геноцид, злочин агресії, злочини проти людяності та воєнні злочини, або ж як їх часто називають – міжнародні злочини, передбачені Римським статутом. Особи, які їх вчиняли, мають нести відповідальність за такі злочини, що часто є обов'язковою передумовою для примирення.

Доведено, що надання амністії за злочини, передбачені Римським статутом, часто відбувається, коли уряд певної держави перебуває у слабкій позиції та має йти на поступки для припинення конфлікту чи підписання мирної угоди.

²⁰⁴ Мартиненко, Семьоркіна, 2020, С.16.

²⁰⁵ Там само.

Зважаючи на це, наразі в міжнародному праві немає прямої заборони таких амністій. Проте, надання амністії за злочини проти людяності, геноцид, воєнні злочини та агресію – це рішення, яке в майбутньому не сприяє встановленню довготривалого миру. Цієї думки притримувався і Міністр оборони Олексій Резніков, коли в лютому 2022 року, ще до повномасштабного вторгнення Росії заявляв, що тотальна амністія не є можливою.²⁰⁶ В проекті закону “Про політику перехідного періоду” міжнародні злочини, передбачені Римським статутом, теж виключено з обсягу амністії, що було детальніше описано в попередньому розділі роботи.

Проблемним моментом є те, що законопроект про імплементацію норм міжнародного гуманітарного та кримінального права досі не підписаний президентом.²⁰⁷ Законопроектом № 2689 від 27.12.2019 пропонується включити до КК України, зокрема, злочин агресії; воєнні злочини, що полягають у застосуванні заборонених методів ведення війни; воєнні злочини проти гуманітарних операцій та використання символів та інші норми міжнародного кримінального та гуманітарного права. Існує також законопроект № 7290 від 15 квітня 2022 року, поданий Кабінетом Міністрів України до Верховної Ради України, який теж передбачає імплементацію норм гуманітарного та кримінального права в українське законодавство і виключає міжнародні злочини з обсягу амністії, що є правильним рішенням.²⁰⁸ Проте, який з цих законопроектів стане законом наразі невідомо.

На сьогодні до КК України включений злочин геноциду (ст. 442), злочин порушення законів та звичаїв війни (ст. 438), а також планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни (ст.437). Їх також рекомендується виключити з обсягу можливої амністії та помилування. Також, в КК України є “звичайні злочини” (“ordinary crimes”), тобто дії, які стають воєнними злочинами

²⁰⁶ LB.ua Алексей Резников: “Тотальная амнистия не может быть применена”, 03.02.2022. URL: https://lb.ua/world/2021/02/03/476724_aleksey_reznikov_totalnaya.html.

²⁰⁷ Проект Закону № 2689 від 27.12.2019 “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права”. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JI01084A.html.

²⁰⁸ Проект Закону № 7290 від 15.04.2022 “Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України”. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1271913>.

чи злочинами проти людяності тільки якщо вчиняються в певному контексті. Наприклад, протягом збройного конфлікту вчиняється злочин катування,²⁰⁹ який наразі передбачений ст. 127 КК України. Проте, зважаючи на те, що таке катування вчинене в контексті збройного конфлікту, воно є саме воєнним злочином і кваліфікація за ст. 127 КК України в такому випадку неможлива, тому розглядати ці злочини для амністії не потрібно.

Неефективність амністій за злочини проти людяності, геноцид, воєнні злочини та злочин агресії підтверджена численними прикладами. В цьому дослідженні проаналізовані лише деякі з таких прикладів, а саме, запровадження широкої амністії в Сьєрра-Леоне, Алжирі та Гватемалі.

В Сьєрра-Леоне Ломською мирною угодою, яка була підписана між урядом Сьєрра-Леоне та представниками RUF (Revolutionary United Front, Об'єднаний революційний фронт), гарантувалася повна амністія (Додаток, п. 14).²¹⁰ Майкл О'Флахерті, представник ООН на цих мирних переговорах, пізніше писав, що під час переговорів ніхто не наполягав на повній відповідальності, адже всі розуміли, що бойовиків RUF треба було якимось чином зтягнути до столу переговорів.²¹¹ Бланкетна амністія була запропонована головою урядової делегації Соломоном Баревою.²¹² “Вони (RUF) не просили про амністію, ми це запропонували”, – казав Борева.²¹³ Уряд був переконаний, що без гарантування повної амністії мирні переговори не могли бути проведені взагалі.²¹⁴ Тобто, в цьому випадку уряд вважав доцільним пожертвувати справедливістю заради підписання мирної угоди.

²⁰⁹ Benedek W., Bílková V., Sassòli M. OSCE Report on Violations of International Humanitarian and Human Rights Law, War Crimes and Crimes against Humanity Committed in Ukraine Since 24 February 2022, 12.04.2022. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/f/a/515868.pdf> (hereinafter “OSCE Report, 2022”).

²¹⁰ UN Document, Security Council Peace Agreement between the Government of Sierra Leone and the Revolutionary United Front of Sierra Leone, 1999 URL: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/SL_990707_LomePeaceAgreement.pdf (hereinafter – “Lome Peace Agreement”).

²¹¹ Hayner P. Negotiating peace in Sierra Leone: Confronting the justice challenge. *Report by the Centre for Humanitarian Law and International Center for Transitional Justice*, 2007. P.12. URL: https://www.ictj.org/sites/default/files/ICTJ-CHD-SierraLeone-Negotiating-Peace-2007-English_0.pdf (hereinafter – “Hayner, 2007”).

²¹² Hayner, 2007, P.13.

²¹³ Там само.

²¹⁴ Там само.

Статтею 9 Ломського мирного договору була передбачена амністія та помилування для членів RUF.²¹⁵ Зазначено, що для повернення миру в Сьєрра-Леоне уряд повинен гарантувати повну та безумовну амністію всім комбатантам та особам, які їм допомагали.²¹⁶ Тобто, амністія гарантувалась за будь-які злочини, навіть найбільш жорстокі. Цей договір був розкритикований міжнародною спільнотою.²¹⁷ Amnesty International писали, що гарантування амністії за міжнародні злочини – це порушення прав жертв, адже з договору невідомо, чи будуть задоволені права жертв на правду, справедливість та розумну компенсацію страждань.²¹⁸

Повна амністія також була викликом для представника ООН, адже він не міг підписати договір, у якому амністія була гарантована за міжнародні злочини. Тому він додав застереження до свого підпису: *“...амністія не повинна застосовуватися до міжнародних злочинів геноциду, злочинів проти людяності, воєнних злочинів, та інших грубих порушень міжнародного гуманітарного права.”*²¹⁹ Проте, це ніяк не повпливало на обсяг амністії.

Ломська мирна угода так і не принесла мир в Сьєрра-Леоне – її положення були порушені бойовиками RUF, які відновили бойові дії, що ще раз підтверджує неефективність широких амністій.²²⁰ Для розгляду злочинів, вчинених під час конфлікту в Сьєрра-Леоне, резолюцією Ради Безпеки ООН у 2000 році було створено спеціальний трибунал.²²¹ Його юрисдикція поширювалась на серйозні порушення міжнародного гуманітарного права та злочини проти людяності, вчинені під час громадянської війни.

Апеляційна палата Спеціального суду для Сьєрра-Леоне у своєму рішенні від 13 березня 2004 року зазначала, що Ломський мирний договір не порушує

²¹⁵ Lome Peace Agreement, P.14.

²¹⁶ Там само.

²¹⁷ Amnesty International. Sierra Leone: a peace agreement but no justice, 1999 URL: <https://www.amnesty.org/download/Documents/140000/afr510071999en.pdf>.

²¹⁸ Там само.

²¹⁹ Lome Peace Agreement, P.5.

²²⁰ Укрінформ. Уряд Сьєрра-Леоне і повстанці досягли Угоди про початок 9 Листопада мирних переговорів, 2000. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/30482-uryad_srra_leone_povstants_dosyagli_ugodi_pro_pochatok_9_listopada_mirnih_peregovorv_35755.html.

²²¹ UN Doc. Statute for the Special Court for Sierra Leone, 2000. URL: https://syriaaccountability.org/wp-content/uploads/SCSL_Statute-Special-Court-Sierra-Leone_2000-EN.pdf.

міжнародного звичаєвого права.²²² Проте, у випадках існування універсальної юрисдикції щодо злочину, певну державу неможливо позбавити юрисдикції щодо кримінального переслідування особи, навіть якщо інша держава гарантувала амністію за цей злочин.²²³ Іншими словами, держава не може примусити забути про злочин інші держави, які хочуть пам'ятати про злочини і покарати їх виконавців.²²⁴ Навіть, якщо Сьєрра-Леоне амністує особу, яка вчинила воєнний злочин, то суд іншої країни зможе таку особу засудити і це не буде порушенням принципу *ne bis in idem*.

Інший приклад застосування бланкетної амністії, яка привела до негативних наслідків, – це Хартія миру та національного примирення та Закон про відновлення цивільного стану в Алжирі (Додаток 1, п. 1). Вважається, що впровадження широких амністій допомогло уряду досягнути закінчення війни, проте заходи примирення критикувалися як алжирцями, так і міжнародною спільнотою. Критика стосувалася, зокрема, відмови жертвам в досягненні справедливості і натиску на опозицію, що пізніше призвело до формування радикальних ісламістських груп у державі та регіоні.²²⁵

Загалом, Законом про відновлення цивільного стану скористалося багато груп, які колективно і добровільно склали зброю. Але заходи, прийняті президентом Бутефлікою, сприяли нехтуванню жертвами війни. Зокрема, уряд уникав притягнення до відповідальності осіб за грубі порушення прав людини, не відбулося систематичних реформ щодо заміни існуючих державних інституцій, повний імунітет державних сил посилив відчуття несправедливості, уряд не розслідував участь урядових сил у злочинах, таких як тортури, вбивства, насильницькі зникнення і надавав помилування громадянам, які перебували поза країною.²²⁶ Отже, приклад Алжиру ще раз нагадує про важливість зберігати

²²² Prosecutor v. Morris Kallon and Brima Bazzy Kamara. Decision on challenge to jurisdiction: Lome Accord Amnesty in case No. SCSL-2004-15-ARneE dated 13 March 2014. URL: <https://www.legal-tools.org/doc/b67cdd/pdf>; Stahn, 2018, P. 263.

²²³ Там само.

²²⁴ Там само.

²²⁵ Abadeer C. Postwar Reconciliation and Fragile Peace in Algeria. *Middle East Political Science*, September 2018. URL: <https://pomeps.org/postwar-reconciliation-and-fragile-peace-in-algeria> (hereinafter – “Abadeer, 2018”).

²²⁶ Там само.

баланс з іншими елементами перехідного правосуддя, зокрема, забезпечення прав жертв та інституційними реформами.

Останній приклад, який стосується надання широкої амністії, це приклад Гватемали (Додаток 1, п. 11). Сам Закон про національне примирення, який був прийнятий в 1996 році після довготривалого збройного конфлікту, не гарантував амністії за міжнародні злочини. Але нещодавно до нього були запропоновані зміни, а саме, запровадження ретроактивної амністії, за якою десятки осіб, які вчиняли злочини під час збройного конфлікту (зокрема, *страсти, насильницькі зникнення, сексуальне насильство, тортури*) були б звільнені протягом 24 годин.²²⁷ Всі подальші розслідування планувалося заборонити, а до обсягу амністії включити міжнародні злочини.²²⁸ Після цієї ініціативи родичі жертв конфлікту обурилися та вийшли на протести проти такого нехтування справедливістю. Міжамериканська комісія з прав людини заявила, що ці зміни до закону не відповідають міжнародним зобов'язанням держави щодо пам'яті,²²⁹ встановлення правди та справедливості, особливо в частині амністій.²³⁰ Після широкомасштабних протестів жертв та після рішення Конституційного суду, у 2019 році законопроект було відкликано; проте, інформація щодо схожої ініціативи періодично з'являється в медіа.²³¹ Приклад Гватемали демонструє, що перехідне правосуддя – це не швидкий процес. Навіть через декілька десятиріч після завершення конфлікту права жертв можуть порушуватися. Проте, якщо концепція перехідного правосуддя буде включати інституційні зміни, то цим порушенням можна запобігти.

Виникає також питання, за яких умов в Україні широка амністія потенційно може гарантуватися і в якому випадку таке рішення буде виправданим? Відповідь

²²⁷ DW, Guatemala civil war victims reject amnesty for perpetrators of violence. 26.02.2019. URL: <https://www.dw.com/en/guatemala-civil-war-victims-reject-amnesty-for-perpetrators-of-violence/a-47688265> (hereinafter – “DW, Guatemala”).

²²⁸ Aljazeera. Guatemalans still seek justice, 25 years after civil war's end, 29.12.2021. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2021/12/29/guatemalans-still-seek-justice-25-years-after-civil-wars-end>. (hereinafter – “Aljazeera, Guatemala”).

²²⁹ NPR. Opinion: Guatemala Must Not Grant Amnesty To War Criminals, 11.02.2019. URL: <https://www.npr.org/2019/02/11/693492939/opinion-guatemala-must-not-grant-amnesty-to-war-criminals?t=1653473423889&t=1654163746541>.

²³⁰ DW, Guatemala.

²³¹ Aljazeera, Guatemala.

на це питання залежить від ситуації на лінії зіткнення, а це дослідження не включає воєнного аналізу, яким займаються воєнні експерти і Збройні Сили України. Впевнено можна сказати лише, що в іноземній практиці немає прикладів, коли після застосування широкої амністії наставав стабільний мир і відбувалося примирення всередині суспільства. Проте, навіть для гарантування такого виду амністій існують певні “червоні лінії”. Зокрема, мета амністії повинна обмежуватися досягненнями певних цілей, зокрема, почати процес примирення; амністія повинна поширюватися тільки на рядових членів збройних сил; амністія має запроваджуватися на підставі договорів, бажано за посередництва міжнародних організацій.²³²

Щодо статусу злочинів проти людяності, геноциду, воєнних злочинів та злочину агресії в суспільстві загалом спостерігається консенсус. Більш дискусійним є твердження, що амністія не має стосуватися насильницьких злочинів загалом. Коментуючи питання амністії у січні 2020 року, Микола Гнатовський, український науковець та віднедавна суддя ЄСПЛ, зазначав, що на його думку до обсягу амністією мають входити лише ненасильницькі дії, пов’язані з підтримкою ЛНР чи ДНР, а саме *“участь у різноманітних, квазі політичних структурах, так званих виборах, референдумах ... в організаційній ролі тощо”*.²³³ Проте, серед насильницьких злочинів виділяють злочини різного ступеня тяжкості і деякі з них, можливо, потрібно все ж включити до обсягу амністії та помилування. Умисне легке тілесне ушкодження (ст. 125 КК України) чи умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження (ст. 122 К України) за певних умов (*наприклад, вчинення особою злочину вперше*) може включатись до обсягу амністії та помилування.

Потенційно амністія може бути також застосована, зокрема, за такі злочини: колабораційна діяльність (ст. 111-1), дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади (ст. 109),

²³² Мартиненко, Семьоркіна, 2020, С.18.

²³³ Експертний центр з прав людини. Микола Гнатовський: Україні доведеться шукати свою власну модель амністії. 22.01.2022. URL: <https://ecpl.com.ua/news/mykola-hnatovs-kyu-ukraini-dovedet-sia-shukaty-svoiu-vlasnu-model-amnistii/>.

посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (ст. 110), державна зрада (ст. 111), пособництво державі-агресору (ст. 111-2), перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань (ст. 114-1). Проте, потрібно пам'ятати, що станом на зараз відповідно до норм Закону України “Про застосування амністії в Україні”, який було проаналізовано детальніше в Розділі 2, застосування амністії за ці злочини неможливе. Відповідно до положень закону, амністія не може бути застосована за злочини проти основ національної безпеки, а перелічені злочини є саме злочинами проти основ національної безпеки.

3.2.2. Наслідки амністії / помилування

Як зазначалося раніше, часто амністія – це загальний термін, який включає в себе різні механізми звільнення від кримінальної відповідальності та покарання. Проаналізовані для цього дослідження закони стосувалися, зокрема, таких наслідків:

- **Алжир** – звільнення від судового переслідування, пробація (розумілося як тимчасове відкладення провадження у справі), пом'якшення покарання; припинення провадження, помилування, скасування чи зменшення вироку (Додаток 1, п. 1);
- **Бурунді** – заборона нових кримінальних переслідувань, звільнення засуджених та зменшення покарань (Додаток 1, п. 2);
- **Венесуела** – зупинення триваючих процесів, звільнення ув'язнених та зменшення терміну покарання, зняття судимостей (Додаток 1, п. 3);
- **Південно-Африканська Республіка** – звільнення від цивільної відповідальності, заборона нових кримінальних проваджень, зупинення триваючих кримінальних проваджень, звільнення засуджених та скорочення покарань, погашення судимостей (Додаток 1, п. 5);
- **Нігерія** – зупинення триваючих кримінальних проваджень, погашення судимостей, звільнення засуджених та скорочення покарань (Додаток 1, п. 6);

- **Колумбія** – зупинення триваючих кримінальних проваджень, звільнення засуджених та скорочення покарань, застосування альтернативних та адміністративних санкцій (Додаток 1, п. 7);
- **Камбоджа** – зупинення триваючих розслідувань та судових проваджень, звільнення засуджених та зменшення терміну покарань (Додаток 1, п. 9);
- **Хорватія** – заборона нових кримінальних проваджень, зупинення триваючих розслідувань та судових проваджень, звільнення засуджених та зменшення терміну покарань (Додаток 1, п. 10);
- **Гватемала** – заборона нових кримінальних проваджень, зупинення триваючих кримінальних проваджень (Додаток 1, п. 11);
- **Перу** – зменшення вироку, звільнення від покарання, перегляд вироку (Додаток 1, п. 12);
- **Уганда** – помилування, прощення, звільнення від кримінального переслідування чи будь-якої іншої форми покарання державою (Додаток 1, п. 13).

У випадку України найкращим варіантом може стати саме амністія в класичному її розумінні як інструмент звільнення від покарання або в певних випадках його частини. Важливим є встановлення факту вчинення правопорушення для розповсюдження правди про збройний конфлікт, таким чином забезпечення балансу між різними елементами перехідного правосуддя. Звільнення від відповідальності може сприйнятися суспільством як повідомлення про невинуватість певної особи, що може негативно вплинути на жертв. Якщо розглядати помилування для таких осіб, то механізм, який наразі існує в законодавстві, відкриває двері для зловживань та непрозорості, що теж негативно вплине на суспільство. Використання інструменту помилування потребує подальшого дослідження.

3.2.3. Суб'єкти амністії / помилування

Одним з важливих етапів розробки концепції амністії та помилування буде визначення кола осіб, на яких поширюватиметься амністія та помилування. Як

було визначено в Розділі 1, суб'єктами конфлікту з боку Росії були як недержавні збройні групи, так і Збройні Сили Росії, приватні військові компанії. Окрім учасників збройного конфлікту, злочини потенційно вчинялись і цивільними особами-громадянами України. Зокрема, бійцями ДНР / ЛНР, які не вважались комбатантами; працівниками державних установ окупаційної влади; працівниками правоохоронних та судових органів; цивільними особами, які допомагали та підтримували діяльність недержавних збройних груп.

О.А. Мартиненко та О.М. Семьоркіна в своєму дослідженні зазначають, що при визначенні суб'єктів мають бути враховані, зокрема, соціальний статус та рід занять особи, форма участі у протиправних діях, попередні порушення закону особою, вік, стать, приналежність до вразливих груп, громадянство.²³⁴

Останній пункт – громадянство, часто стає головним питанням в дискусіях щодо суб'єктного складу. В більшості проаналізованих прикладів в Додатку 1 іноземці були виключені з суб'єктного складу амністії. Звичайно, потрібно брати до уваги, що більшість проаналізованих конфліктів були неміжнародними, а також те, що за загальним правилом амністія в міжнародних конфліктах не застосовується. Проте, наприклад, в хорватському Законі “Про загальну амністію” від 5 жовтня 1996 року (Додаток 2, п. 10) до іноземців, зокрема сербів, амністія була застосована.²³⁵

У збройному конфлікті між Україною та Росією, скоріше за все, амністія до іноземців, зокрема, громадян Російської Федерації, не буде застосована, адже масове звільнення від покарань цих осіб не буде легітимізоване суспільством після вчинених Росією злочинів. Інше питання, це обмін полоненими, який необхідно проводити, для того, щоб звільнити з полону українських військових. В такому випадку, іноземці уникнуть кримінальної відповідальності чи покарання, проте саме така мета їх звільнення як обмін полоненими, в більшості випадків сприймається суспільством позитивно.

²³⁴ Мартиненко, Семьоркіна, 2020, С.32.

²³⁵ Peace Agreement Database. The University of Edinburgh, Queens University Belfast. Croatia 1996 October. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/431/>.

Якщо говорити про громадян України, то у разі вчинення ними міжнародних чи насильницьких злочинів вони мають нести кримінальну відповідальність. Євген Захаров, голова правління Української Гельсінської спілки з прав людини та директор Харківської правозахисної групи, коментуючи можливий суб'єктний склад амністії, зазначав, що *“поділ має проходити так: чи скоїли насильницькі злочини, чи ні”*.²³⁶ Він приводить приклад лікарів, вчителів, співробітників органів *“місцевої влади”*, які працювали на території, непідконтрольній Україні, та отримували гроші з державного бюджету і зазначає, що вони мають бути амністовані, якщо не вчиняли насильницьких злочинів (наприклад, вбивство, катування і тд.).²³⁷ Також Євген Захаров вважає, що підприємці, які працювали на окупованій території та платили податки не підпадають під злочин фінансування тероризму, що підтверджується міжнародною конвенцією щодо фінансування тероризму.²³⁸ Критерій вчинення насильницьких злочинів (можливо, з деякими винятками, наприклад, щодо злочинів невеликої та середньої тяжкості) для визначення суб'єктного складу наразі видається найбільш вдалим.

У питанні суб'єктів варто також згадати Закон України *“Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України”*. Під час режиму збройного конфлікту законним є вбивство комбатанта іншим комбатантом, а відповідно до ст. 4 згаданого закону *“цивільні особи не несуть відповідальності за застосування вогнепальної зброї проти осіб, які здійснюють збройну агресію проти України”*.²³⁹

3.2.4. Умови амністії / помилування

Амністія обов'язково повинна бути умовною, безумовна амністія не сприяє вирішенню конфлікту. Серед умов можуть бути виділені: 1) складання зброї, 2) подання особою індивідуальної декларації, 3) виконання часових обмежень, 4) публічне вибачення, 5) співпраця з правоохоронними органами, 6) залучення до

²³⁶ Експертний центр з прав людини. Микола Гнатівський: Україні доведеться шукати свою власну модель амністії, 22.01.2022. URL: <https://ecpl.com.ua/news/mykola-hnatovs-kyu-ukraini-dovedet-sia-shukaty-svoiu-vlasnu-model-amnistii/>.

²³⁷ Там само.

²³⁸ Там само.

²³⁹ Закон України № 2114-IX від 03.03.2022 *“Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України”*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2114-20#Text>.

громадських робіт та розмінувань, 7) відшкодування потерпілим, 8) заборона участі в політичному житті, 9) заборона в'їзду на певну територію, 10) участь у певній програмі з інтеграції в суспільство та інші умови.

В проаналізованих законах зазвичай містився обов'язковий перелік умов, виконання яких необхідне для амністії. Проте, наприклад в Колумбії суд міг сам вирішити, які саме умови амністії застосувати до конкретної особи, зважаючи на її індивідуальні характеристики (Додаток 1, п. 7). Такий підхід видається найбільш правильним та сприяє реінтеграції винної особи в суспільство, адже враховує індивідуальні особливості.

1) Складання зброї

Вимога складання зброї є однією з найважливіших, адже це означає, що комбатант відмовляється від збройного протистояння. Складання зброї означає припинення особою бойових дій та передання уповноваженому органу всієї зброї, вибухових речовин, амуніції, військової техніки, якою володіє комбатант.

Часто ця вимога включається в закон, коли сторона є сильнішою на переговорах і комбатанти не мають іншого вибору, аніж здатися. Також може пропонуватись грошова, або будь-яка інша компенсація, яка б спонукала комбатанта вирішити скласти зброю. 28 лютого 2022 року Олексій Резніков, Міністр оборони України, заявив, що *“Ми пропонуємо російським солдатам вибір: загинути на несправедній війні або повну амністію та 5 млн рублів компенсації. Якщо вони складуть зброю і добровільно здадуться у полон”*.²⁴⁰

Така вимога була включена в акти, зокрема, в Алжирі, Нігерії, Колумбії, Лівії, Перу, Уганді, Сьєрра-Леоне (Додаток 1, п. 1, 6, 7, 8, 12, 13, 14). В проекті закону “Про недопущення переслідування та покарання осіб – учасників подій на території Донецької та Луганської областей” однією з умов теж була добровільна здача державним органам зброї чи техніки, якими володів комбатант.

2) Подання особою індивідуальної декларації

²⁴⁰ LB.ua. Резніков: пропонуємо російським солдатам або загинути, або повну амністію та 5 млн рублів компенсації, 02.02.2022 року. URL: https://lb.ua/society/2022/02/28/507390_reznikov_proponuiemo_rosiyskim.html.

В багатьох законах така декларація була вимогою надання амністії і офіційним документом, який засвідчував бажання особи відмовитися від участі в збройному конфлікті. Зміст і наявність декларації змінюється залежно від виду збройного конфлікту та балансу сил. Інколи в державах застосовується практика прийняття амністій, які автоматично поширюються на певне коло осіб і не потребують від особи декларацій.²⁴¹ Деякі держави запроваджують різні процедури для осіб, які складають зброю індивідуально чи разом з іншими особами. Наприклад, в Колумбії дещо різнилися умови для колективної та індивідуальної мобілізації (Додаток 1, п. 7).

Зміст таких декларацій різниться у відповідності до особливостей конфлікту. Спільними положеннями, зазвичай, є ідентифікаційні дані про особу – її повне ім'я, вік, інформація про місця працевлаштування та про судимості. Наступним спільним блоком в таких деклараціях є інформація про збройну групу, до якої комбатанти належали та деталі щодо їхнього там перебування: яким чином особи потрапили до групи (вони добровільно доєдналися, їх було викрадено, їх змусили взяти в руки зброю), як довго вони перебували в лавах групи, де вони базувалися, їхня роль у функціонуванні збройної групи, зброю, яку вони використовували.

Найважливішим пунктом декларації має стати опис вчинених злочинів. Проте, не у всіх деклараціях була така умова. До прикладу, в Уганді особі не треба було вказувати, які злочини вчиняли, що напевне пов'язано з обсягом амністії, яка була широкою (Додаток 1, п. 13). На противагу, в Алжирі особа мала обов'язково повідомити, які саме діяння вона вчинила. Якщо про діяння стає відомо деінде, амністія не застосовувалася і особа мала пройти через загальну процедуру притягнення до відповідальності (Додаток 1, п. 1). Приклад Алжиру видається вдалим, адже якщо особа не бажає чесно зізнатися у скоєних злочинах, то це може означати, що вона не жалкує про їх вчинення, не бажає інтегруватися у суспільство та може вчинити злочини повторно.

²⁴¹ Мартиненко, Семьоркіна, 2020, С.27-28.

Отже, декларація потенційно може включати:

- ідентифікаційні дані про особу;
- інформацію про досвід роботи і судимість;
- дані про організацію, до якої належала особа;
- повідомлення, добровільно чи насильно особа до неї приєдналася;
- відомості про роль особи в організації;
- відомості про те, де саме базувалась організація;
- інформацію про час, який особа провела зі збройною групою;
- дані про злочини, які вчинила особа та її роль у вчиненні цих злочинів;
- дані про зброю, яку ця особа використовувала;
- інші важливі деталі, які особа бажає повідомити;
- дату декларації та підпис особи.

3) Виконання часових обмежень

В більшості досліджуваних актів були встановлені чіткі часові обмеження застосування амністії. Такий строк не має бути занадто коротким для надання достатнього часу собі для прийняття рішення та, водночас, не надто довгим, щоб не спровокувати продовження конфлікту.²⁴²

Наприклад, в Південно-Африканській Республіці особа могла подати заявку до Комітету щодо амністії протягом 12 місяців від дати набрання чинності законом, проте терміни могли бути подовженими (Додаток 1, п. 5). В Алжирі для звільнення від судового переслідування, особи мали добровільно, протягом 6 місяців з дня набрання чинності законом, з'явитися перед уповноваженим органом (Додаток 1, п. 1). Строк в 6 місяців встановлювався і в Уганді (Додаток 1, п. 13).

В Колумбії цей строк був набагато меншим – тільки протягом 90 днів особи мали скласти зброю. У Філіппінах – 30 днів, а у Ель-Сальвадорі – тільки 15 днів з моменту набуття чинності законом.²⁴³ Питання часових обмежень амністії в

²⁴² Мартиненко, Семьоркіна, 2020, С.28.

²⁴³ Там само

Україні наразі є передчасним, адже невідомо коли і яким чином завершиться збройний конфлікт.

4) **Публічне вибачення**²⁴⁴

Публічне вибачення як умова звільнення від покарання була застосована в Східному Тиморі, що відповідало процесу примирення (Додаток 1, п. 4).²⁴⁵ Дослідження показали, що для жертв конфлікту було дуже важливим отримання таких вибачень і частка осіб серед жертв, які хотіли отримати саме таку моральну сатисфакцію, була дуже високою.²⁴⁶ Вважається, що таке вибачення є важливим елементом для жертв конфлікту, а також спонукає винну особу відчутти ще й моральну відповідальність за скоєний злочин, тому така умова необхідна і її варто обов'язково включити у майбутню концепцію.

5) **Співпраця з правоохоронними органами**

Умова співпраці з правоохоронними органами є важливою, адже вона пов'язана з іншими елементами перехідного правосуддя. По-перше, такі свідчення сприяють встановленню правди про події збройного конфлікту. По-друге, вони допомагають притягненню до відповідальності інших винних осіб. Особа з однієї сторони отримує стимул у вигляді звільнення від покарання чи його частини, а уряд отримує інформацію, яка допомагає розслідуванню та подальшому примиренню в суспільстві.

Наприклад, в Перу особи мали надати інформацію щодо лідерів збройної групи, деталі про інших учасників та вчинені групою дії, а також іншу інформацію, яка зможе допомогти відповідальним органам запобігти вчиненню злочинів (Додаток 1, п. 14).²⁴⁷ Проте, приклад Перу скоріше є винятком, більше в проаналізованих законах такої вимоги не зустрічалося. Це може бути пов'язано з двома факторами: така вимога була неважливою, адже очікувалося, що всі комбатанти зацікавлені в амністії, або ж ця вимога просто не була написана в законі, а на практиці в комбатантів все ж вимагали таку інформацію.

²⁴⁴ Mallinder, 2010, С. 229.

²⁴⁵ Uribe Camila. Do Amnesties Preclude Justice? *Revista Colombiana de Derecho Internacional*, 2012. URL: http://www.scielo.org.co/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S1692-81562012000200010#131.

²⁴⁶ Мартиненко, Семьоркіна, 2020, С.28.

²⁴⁷ Броневицька О.М. Застосування амністії до учасників збройного конфлікту. *Право і суспільство*, №2/2018. С. 181. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2018/2_2018/part_1/32.pdf.

Умова співпраці з правоохоронними органами є важливою, проте вона не повинна бути обов'язковою в майбутній концепції.

б) Залучення до громадських робіт та розмінувань

Залучення до громадських робіт – це умова, яка застосовується не так часто, проте саме в Україні вона може стати досить дієвою. ООН повідомляє, що наразі Україна є однією з найбільш замінованих країн в світі,²⁴⁸ а директор МКЧХ коментує, що “масштаби руйнувань у містах незбагненні”.²⁴⁹ Тому відновлення інфраструктури та розмінування території займуть довгі роки.

Наприклад, в Східному Тиморі особа мала укласти угоду, де зобов'язувалася виконувати громадські роботи, відновлювати зруйновані будівлі чи виплачувати жертвам компенсацію, або ж вчинити інший акт розкаяння (Додаток 1, п. 14). В Колумбії одним з видів альтернативних покарань були примусові роботи на строк від 4 до 8 років, а саме, участь в будівництві чи заходах з розмінування територій (Додаток 1, п. 17).

В Україні було б ефективним залучати амністованих осіб до громадських робіт з відновлення інфраструктури. Щодо участі таких осіб в процесі розмінування територій, то варто брати до уваги, що така робота потребує спеціальних навичок. Можливо, навчання розмінуванню і подальша робота може бути однією з частин програми реінтеграції таких осіб в суспільство.

7) Відшкодування шкоди потерпілим²⁵⁰

Умова відшкодування шкоди є досить проблемною, адже передбачає, що особа має кошти для такого відшкодування. В будь-якому разі це не повинно бути обов'язковою умовою, адже в такому випадку ставить осіб в нерівне положення.

В Колумбії досить гнучко підійшли до цієї умови (Додаток 1, п. 17). Відповідно до Закону від 31 грудня 1993 року, орган юстиції міг покласти на

²⁴⁸ Міністерство закордонних справ України. Заява МЗС України з нагоди Міжнародного дня просвіти з питань мінної небезпеки та допомоги в розмінуванні, 04.04.2022. URL: <https://mfa.gov.ua/news/zayava-mzs-ukrayini-z-nagodi-mizhnarodnogo-dnya-prosviti-z-pitan-minnoyi-nebezpeki-ta-dopomogi-v-rozminuvanni>; Громадске. Україна є однією з найбільш замінованих країн у світі — ООН, 05.04.2022. URL: <https://hromadske.ua/posts/ukrayina-ye-odniyeyu-z-najbilsh-zaminovanih-krayin-u-sviti-oon>.

²⁴⁹ ЛІГА.НОВИНИ. Руйнування від вторгнення РФ в Україну перевершують будь-які уявлення – Червоний Хрест, 03.06.2022. URL: <https://news.liga.net/ua/politics/news/razrusheniya-ot-vtorjeniya-rf-v-ukrainu-prevoshodyat-lyubye-predstavleniya--krasnyy-krest>.

²⁵⁰ Mallinder, 2010, С. 229.

особу зобов'язання відшкодування збитків, завданих злочином, окрім випадків, коли доведено, що це неможливо зробити.²⁵¹ В Законі вже від 25 липня 2005 однією з умов була здача активів, які були набуті шляхом незаконної діяльності.²⁵² Такі активи в майбутньому використовувалися для виплат відшкодування жертвам конфлікту. Закон про амністію також містив альтернативні покарання для засуджених осіб.²⁵³ Для застосування такого альтернативного покарання винна особа повинна була, по-перше, визнати вчинені нею злочини і взяти на себе відповідальність за них. По-друге, особи мали розробити індивідуальний або колективний проект репарацій жертвам конфлікту на період від 5 до 8 років.²⁵⁴ У випадку задоволення цих вимог колишні бойовики могли отримати від 4 до 8 років примусових робіт як покарання за вчинені злочини.²⁵⁵

Проте, скоріше за все відшкодування жертвам не можна буде виплатити лише з коштів, отриманих від винних осіб. Російська Федерація має виплачувати Україні репарації, проте невідомо як саме це буде відбуватися. Варто взяти до уваги приклад Конго, коли Міжнародний суд ООН виніс рішення щодо репарацій Уганди за її збройну агресію проти Конго.²⁵⁶

8) Заборона участі в політичному житті

Заборона участі в політичному житті часто стає важливою гарантією неповернення конфлікту. Наприклад, в алжирській Хартії миру та національного примирення, амністованим особам заборонялося брати участь в політичному житті (Додаток 1, п. 1). Якщо учасник збройної групи хотів заснувати, наприклад, нову політичну партію, то йому відмовляли б в реєстрації. Розглядаючи приклад

²⁵¹ Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Colombia 2005.

URL:<https://www.peaceagreements.org/amnesties/220/>.

²⁵² Там само.

²⁵³ Kresten M. Meeting International Standards: Amnesty in the Colombian Peace Deal, 2016. *Justice in conflict*. URL: <https://justiceinconflict.org/2016/10/14/meeting-international-standards-amnesty-in-the-colombian-peace-deal/>.

²⁵⁴ Там само.

²⁵⁵ Геращенко І. Спецпоселення і перехідне правосуддя. Як реінтегрують бойовиків FARC, у Колумбії вивчає делегація ВР. *Новинарня*, 2018. URL: <https://novynarnia.com/2018/04/13/spetsposeleण्या-i-perehidne-pravosuddya-yak-reintegruiut-boyovikiv-farc-u-kolumbiyi-vivchaye-delegatsiya-vr/>; Gingerly T. Rebels and soldiers who don't qualify for Colombia's amnesty could pay their debt to society by clearing land mines. *Quartz*, 2016. URL: <https://qz.com/874425/colombias-amnesty-law-rebels-and-troops-who-dont-qualify-could-pay-their-debt-to-society-by-clearing-land-mines/>.

²⁵⁶ Економічна правда. Репарації Уганди на користь Конго: чим цей процес цікавий для України, 11.05.2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/05/11/686897/>.

Алжиру, потрібно розуміти, що для влади Алжиру було важливим не допустити реваншу радикальних ісламістських груп.

В Україні ситуація є дещо інакшою. В законодавство, звичайно, варто включити заборону амністованим особам брати участь в політичному житті. Але люстрація в Україні повинна бути ширшою і стосуватися не тільки амністованих осіб, але і всіх поточних чи колишніх членів проросійських або в минулому комуністичних партій. Позитивним кроком є прийняття закону №7172-1 від 3 травня 2022 року щодо заборони діяльності проросійських партій.²⁵⁷

9) Заборона в'їзду на певну територію

Заборона в'їзду на певну територію як умова амністії може запроваджуватися, адже перебування осіб на території, де вони вчинили злочин, може потенційно травмувати жертв, які там проживають. Така умова амністії потенційно може бути застосовано до іноземців (заборона в'їзду до України), або ж для громадян України (щодо території, наприклад області, де був вчинений злочин). Наприклад, в Колумбії були встановлені умови щодо поведження з жертвами: амністовані особи протягом 20 років не могли жити на території, де був вчинений злочин, або ж де проживали потерпілі особи. Також їм заборонялося наближатися до жертв чи спілкуватися з ними (Додаток 1, п. 7).²⁵⁸

Інколи умовою амністії є навпаки, отримання дозволу від компетентного органу, якщо особа збирається залишити країну, як наприклад в Колумбії (Додаток 1, п. 7). Така умова може висуватися, наприклад, до осіб, які беруть участь в програмі реінтеграції.

Питання перетину державного кордону громадянами держави, з якою тримає збройний конфлікт, загалом є дискусійною в суспільстві. Наприклад, в Азербайджані заборонений в'їзд громадянам Вірменії, або навіть особам вірменського походження через збройний конфлікт, який вже роками триває між

²⁵⁷ Закон України №2243-IX від 03.05.2022 “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заборони політичних партій”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2243-IX#Text>.

²⁵⁸ Там само; Law providing for amnesty, pardon and special criminal treatment provisions and other provisions. *International Committee of the Red Cross*, 2016. URL: https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl-nat.nsf/implementingLaws.xsp?documentId=C9B03482A49FDCC3C125817F00469626&action=openDocument&xp_countrySelected=CO&xp_topicSelected=GVAL-992BU6&from=state.

державами.²⁵⁹ Наразі в Україні Президент підтримав лише ідею введення візового режиму з Росією, петиція щодо якого раніше набрала більше 25 тис. голосів.²⁶⁰ Видається, що громадян Росії вільно пропускають до України, адже формальних обмежень не існує.²⁶¹ Варто зазначити, що в КК України існують статті 332-1 (“порушення порядку в’їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї”), а також 332-2 (“перетинання державного кордону України з метою заподіяння шкоди інтересам держави або особою, якій заборонено в’їзд на територію України, або представниками підрозділів збройних сил чи інших силових відомств держави-агресора у будь-який спосіб поза пунктами пропуску...”).

10) Участь у певній програмі з інтеграції в суспільство

Часто метою амністії є повернення осіб, які вчинили злочини в минулому, до нормального життя і недопущення ними вчинення злочинів у майбутньому. Звичайно, що це не стосується осіб, які вчиняли насильницькі злочини. Тому інколи урядами запроваджуються програми з реінтеграції. Наприклад, в Східному Тиморі, після підписання угоди про примирення, особа сама мала визначитись, в якій спільноті бажає здійснити процес реінтеграції (Додаток 1, п.4).

В Нігерії програма реабілітації бойовиків включала три етапи: збори в спеціальних пунктах, перевезення до реінтеграційних центрів, залучення до процесу демобілізації та реінтеграції в реінтеграційних центрах (Додаток 1, п.6). Цей процес передбачав сортування бойовиків за сферами їх інтересів – освітою, самозайнятістю та професійною підготовкою та наданням відповідної допомоги.²⁶²

²⁵⁹ Воротнюк Марина. Санкційні методи впливу у міждержавних конфліктах. Кейс “Азербайджан-Вірменія-Нагірний Карабах”. URL: <http://fpp.com.ua/sanktsijni-metody-vplyvu-u-mizhderzhavnyh-konfliktah/>.

²⁶⁰ Слово і діло. Зеленський підтримав петицію щодо візового режиму для росіян, 25.05.2022. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/05/25/novyna/polityka/zelenskyj-pidtrymav-petyczyu-shhodo-vizovoho-rezhymu-rosiyan>.

²⁶¹ Склярєвська Галя. Чи справді росіяни можуть вільно в’їхати в Україну під час війни? Пояснюємо. *Media Sarians*, 05.05.2022. <https://ms.detector.media/trendi/post/29612/2022-06-05-chy-spravdi-rosiyanu-mozhut-vilno-vikhaty-v-ukrainu-pid-chas-viyny-poyasnyuemo/>.

²⁶² Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Nigeria 2009. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/564/>.

На сайті, присвяченому президентській програмі, зазначається, що приблизно 30 тис. бойовиків наразі взяли участь в навчанні та роботі, запропонованій урядом, та інтегрувалися в суспільство.²⁶³

11) Інші умови

Існує ряд інших умов амністії, які можуть застосовуватися. Зокрема, в Колумбії, відповідно до Закону від 31 грудня 1993, орган юстиції має покласти на особу одне або кілька із таких зобов'язань (Додаток 1, п.7):

- Повідомляти відповідальному органу про будь-яку зміну місця проживання;
- Утримуватися від вживання алкогольних напоїв;
- Спостереження за гарною поведінкою особи в сім'ї та суспільстві;
- Передати всіх завербованих неповнолітніх до Колумбійського інституту благополуччя сім'ї.²⁶⁴

В Законі вже від 28 грудня 2016 в Колумбії на амністованих осіб також накладали ряд заборон: не можна було володіти зброєю, обіймати публічні посади, бути виборцем протягом 10 років (Додаток 1, п.7).²⁶⁵ В Законі від 26 грудня 1997 міститься положення, яке передбачає надання грошової компенсації, якщо особи будуть співпрацювати з уповноваженими органами, шляхом надання їм інформації стосовно вчинених злочинів або злочинів, які ще тільки плануються (Додаток 1, п.7).

В Лівії умовами у справах щодо розкрадання державних коштів було повернення до державного бюджету коштів, в інших справах, залежно від обставин, примирення з потерпілим чи його опікуном. (Додаток 1, п. 8).

12) Умови скасування амністії²⁶⁶

²⁶³ Presidential Amnesty Programme. URL: <https://www.osapnd.gov.ng/the-proclamation/>.

²⁶⁴ Peace Agreement Database. The University of Edinburgh, Queens University Belfast. Colombia 1993. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/51/>.

²⁶⁵ Мартиненко О. Перехідне правосуддя: що потрібно врахувати для “українського сценарію”, щоб не зайти в глухий кут, 2021. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2021/03/11/7286179/> (надалі – “Мартиненко, 2021”).

²⁶⁶ Mallinder, 2010, С. 229.

В Законі також обов'язково мають бути зазначені випадки, за яких надана амністія скасовується, в такому разі в особи буде стимул виконувати умови амністії і вона буде ефективною.

Умовами скасування можуть бути: 1) порушення умов амністії (*в законі повинно бути чітко вказано, порушення яких саме умов матимуть негативні наслідки*) (наслідок – спеціально встановлена відповідальність або ж притягнення до відповідальності за первинний злочин), 2) повторне вчинення злочину, який був об'єктом амністії, 3) невиконання додаткових заборон та обмежень.²⁶⁷

Наприклад, в Лівії амністія скасовується у разі вчинення особами умисного злочину протягом п'яти років з дня набрання чинності законом (Додаток 1, п. 8). У такому разі такі особи підлягають поверненню до відбування покарання. В Східному Тиморі, якщо особа порушувала угоду про примирення, то мала нести за це відповідальність та отримати покарання не більше одного року ув'язнення та/або штраф не більше 3 тис. доларів. Проте як в законі, так і в конкретній угоді має бути чітко зазначено яку відповідальність і за яких умов має нести особа.

3.2.5. Процедура амністії / помилування

Процедура амністії чи помилування залежить від декількох факторів: перше, який орган буде здійснювати судове переслідування, чи буде створений окремий трибунал, чи цим будуть займатися звичайні суди; друге, чи буде створений спеціальний орган щодо реінтеграції осіб, встановлення правди про конфлікт, чи будь-який квазісудовий орган.

В Алжирі питаннями амністії займався Пробаційний комітет, який відповідно до ст. 15 Закону про відновлення цивільного стану складався з генерального прокурора території, представника міністра національної оборони, представника міністра внутрішніх справ, начальника відділу поліції вілаєту (*адміністративно-територіальна одиниця*), начальника служби безпеки вілаєту, голови адвокатури або його уповноваженого представника (Додаток 1, п.1).²⁶⁸

²⁶⁷ Мартиненко, Семьоркіна, 2020, С.31.

²⁶⁸ Civil Harmony Act № 99-08, 13.07.1999. URL: <https://www.peaceagreements.org/viewmasterdocument/1737>.

В Гватемалі та Хорватії гарантуванням амністії займався суд (Додаток 1, п. 11, 10). У Східному Тиморі існувало два процеси для винних: судовий процес та процес примирення, яким займалася Комісія з повернення біженців, правди та примирення (Додаток 1, п. 4). Для передання справи до Комісії, необхідно було отримати висновок від Генеральної прокуратури. В Колумбії рішення щодо амністії мало прийматися судовим органом, створеним *ad hoc*, Спеціальною юрисдикцією заради миру в кожній конкретній кримінальній справі (Додаток 1, п.7).

В Бурунді існувала Національна комісія правди та примирення, яка класифікувала злочини, встановлювала особи виконавців та жертв. Проте, вона не мала повноваження встановлювати факти геноциду, злочинів проти людяності та воєнних злочинів (Додаток 1, п.2).²⁶⁹ Важливо зазначити, що діяльність комісії полягала також у з'ясуванні історії Бурунді та примиренні.

В Південно-Африканській Республіці був створений Комітет щодо амністії, схожий варіант обраний і Суданом – Комісія з амністії (Додаток 1, п.5). В Нігерії амністією та подальшою реінтеграцією членів недержавних збройних груп займалась Президентська група з питань амністії та роззброєння бойовиків дельти Нігеру (Додаток 1, п.6).

В Україні визначено, що амністія гарантується судом на підставі закону і немає причин відступати від цього положення. Інше питання, чи повинні займатися розглядом справ, пов'язаними з збройним конфліктом звичайні суди або ж повинен бути створений спеціальний суд. Важливо пам'ятати, що такий судовий орган не має суперечити положенням Конституції України (ч. 6 ст. 125 “Створення надзвичайних та особливих судів не допускається”) та аналогічному положенню Закону “Про судоустрій та статус суддів”. Наразі питання створення такого суду дещо передчасне, адже Україна знаходиться в стані активних бойових дій і не можна з впевненістю сказати, що в цих умовах в державі є можливість

²⁶⁹Arusha Peace and Reconciliation Agreement for Burundi, 28.08.2000. URL: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/BI_000828_Arusha%20Peace%20and%20Reconciliation%20Agreement%20for%20Burundi.pdf.

створення окремого суду. В будь-якому разі, звичайні суди мають юрисдикцію щодо злочинів, вчинених на території України і мають розглядати ці злочини.

Якщо навіть і не буде створено спеціального судового органу, Комісія зі встановлення правди має бути створена обов'язково. Її функціями повинні бути, звичайно, встановлення і розповсюдження правди про події збройного конфлікту. Можливо, вона також займатиметься питаннями програми реінтеграції амністованих осіб в суспільство. До її складу повинні увійти особи, яким довіряють українці, адже Комісія стосується правди, яку можна довірити тільки особам з бездоганною репутацією. В її складі потенційно можуть бути представники українських правозахисних громадських організацій, представники жертв, військові, представники міжнародних організацій, а також представники влади. Необхідно, щоб склад такої Комісії формувався з неупереджених осіб, а також варто забезпечити репрезентативність різних груп суспільства.

3.2.6. Спосіб закріплення

Найчастіше зобов'язання щодо амністії включається у текст мирного договору, далі розробляється рамковий закон щодо перехідного правосуддя, а вже безпосередньо амністія найчастіше закріплюється спеціальним законом, або указом президента.²⁷⁰ Проте, механізм відрізняється залежно від обставин.

Наприклад, у Венесуелі амністія була запроваджена указом президента (Додаток 1, п. 3), в Східному Тиморі – Положенням Перехідної адміністрації ООН (Додаток 1, п. 4), в Гватемалі – загальним Законом про національне примирення (Додаток 1, п. 11). Протягом дослідження прямого причинно-наслідкового зв'язку між способом закріплення та ефективністю амністій не було знайдено. Найголовніше – це дотримання українського кримінального законодавства. Наприклад, амністію в Україні не може запровадити президент своїм указом, адже такою функцією наділений парламент і суди. Найкращим варіантом може бути прийняття рамкового закону щодо перехідного правосуддя та окремого закону про амністію.

²⁷⁰ Ст. 20

Важливим моментом є легітимізація амністії, що може проводитися як через публічні обговорення, так і через референдум, на якому громадяни можуть висловити свою думку. Наприклад, в Алжирі В 2005 році відбувся референдум, який схвалив Хартію миру та національного примирення. Питанням референдуму було “Чи ви погоджуєтесь з Хартією миру та національного примирення, яка вам запропонована” (Додаток 1, п. 1).

Висновки до Розділу 3

У Розділі 3 визначено етапи дослідження для розробки варіантів концепції впровадження амністії та помилування. Серед них вивчення природи збройних конфліктів, дослідження законів щодо перехідного правосуддя та амністії і помилування. Також важливим етапом було розуміння впливу впроваджених заходів на права жертв конфлікту та можливості застосування таких заходів в Україні.

Визначено складнощі дослідження, зокрема те, що досвід застосування амністії наявний здебільшого в неміжнародних збройних конфліктах, а також невідповідність між змістом амністії та помилування в українському та іноземному законодавстві. Найбільшою складністю залишається те, що збройний конфлікт в Україні наразі все ще триває.

Також здійснено огляд концепції, а саме: можливий обсяг, наслідки, суб'єкти, процедура, умови та спосіб закріплення концепції помилування та амністії. *Щодо обсягу* визначено, що амністія не повинна гарантуватися за злочини проти людяності, воєнні злочини, геноцид, злочин агресії, а також за деякі насильницькі злочини. *Щодо наслідків* встановлено, що найкращим варіантом може бути застосування амністії в класичному розумінні, як звільнення від покарання. *Щодо суб'єктів*, то амністія найбільш ймовірно не застосовуватиметься до іноземців, а буде стосуватися громадян України, які не вчиняли тяжких та особливо тяжких насильницьких злочинів.

Щодо умов амністії та помилування визначено, що найкращим варіантом буде включити до закону перелік умов, частину з яких може призначати суддя разом з гарантуванням амністії. Найкращим способом закріплення амністії та помилування буде прийняття рамкового закону щодо перехідного правосуддя та окремого закону про амністію. Також позитивним кроком може бути створення Комісії зі встановлення правди.

ВИСНОВКИ

Дослідження амністії та помилування під час збройного конфлікту, який наразі триває, є складним викликом. Результати цього дослідження можуть стати в нагоді вже завтра або ж в один момент повністю втратити свою актуальність. Метою роботи не було надання конкретних рекомендацій, а скоріше дослідження можливих варіантів амністії та помилування, які потрібно мати на озброєнні, коли прийде час їх застосування.

В межах кваліфікаційної роботи було проведено дослідження національного законодавства, міжнародного досвіду та локальних ініціатив щодо амністії і помилування у збройних конфліктах та їх застосування до визначення суб'єктів, потенційного змісту амністії у зв'язку зі збройним конфліктом між Росією та Україною. За результатами дослідження зроблено такі висновки.

1. Збройний конфлікт в Україні розпочався 20 лютого 2014 року та триває, принаймні, до червня 2022 року. Для цілей написання роботи було визначено, що від 20 лютого 2014 року до 11 липня 2014 року в Україні відбувався неміжнародний збройний конфлікт, надалі конфлікт інтернаціоналізувався у міжнародний збройний конфлікт між Україною та Росією. Протягом конфлікту могли вчинятися воєнні злочини, злочини проти людяності, геноцид, злочин агресії та інші. Наразі ситуація в Україні знаходиться на стадії розслідування в МКС.

2. Концепція перехідного правосуддя, яка є одним із засобів подолання травматичного минулого для суспільства, може застосовуватися в Україні після завершення збройного конфлікту. Основними елементами концепції перехідного правосуддя є притягнення винних до відповідальності, встановлення правди, репарації для жертв конфлікту, інституційні реформи, запровадження амністії та помилування. Для ефективного забезпечення миру та примирення всі елементи повинні застосовуватись в комплексі. Крім того, має бути дотримано баланс юридичних та неюридичних заходів, враховано національний контекст та законодавчі обмеження. Тільки системно врахувавши всі компоненти перехідного

правосуддя, міжнародні стандарти, помилки і перемоги з іноземного досвіду, унікальний український контекст, можна виробити ефективні заходи щодо досягнення миру і примирення в суспільстві, а також балансу з принципами справедливості.

3. Амністія та / або помилування як елемент перехідного правосуддя неодмінно буде застосовуватися після завершення конфлікту. Найважливішим при розробці концепції амністії є дотримання прав жертв, забезпечення покарання винних за найбільш тяжкі злочини та паралельне впровадження інституційних реформ. Ігнорування прав жертв може спричинити незадоволення в суспільстві, порушення принципу справедливості та навіть відновлення збройного конфлікту. Ідеальна модель амністії має бути легітимізованою суспільством, повинна мати чітку мету встановлення миру і примирення, визначений суб'єктний склад та обсяг.

4. Зміст амністії та помилування може відрізнятись в законодавстві різних держав, тому при дослідженні можливості застосування міжнародного досвіду потрібно пам'ятати, що в Україні амністія та помилування є механізмами звільнення від покарання. Також потрібно мати на увазі, що перелік підстав звільнення від кримінальної відповідальності може визначатися тільки КК України, а за Законом України "Про застосування амністії в Україні" амністія не може гарантуватися за злочини проти основ національної безпеки України.

5. З обсягу амністії мають бути виключені злочини проти людяності, воєнні злочини, геноцид, злочин агресії, а також деякі насильницькі злочини, зокрема тяжкі та особливо тяжкі. Як показали приклади Сьєрра-Леоне, Алжиру та Гватемали, такі амністії не сприяють примиренню, а є лише короткочасним рішенням. Амністія та помилування потенційно мають застосовуватися в розумінні КК України як заходи звільнення від відбування покарання. Найімовірніше, більш вдалим механізмом буде встановлення саме амністії, адже процесуальне рішення щодо амністії приймає суд, а публічні засідання будуть сприяти встановленню правди про збройний конфлікт.

6. Амністія потенційно застосовуватиметься лише до громадян України, які не вчиняли злочинів проти людяності, воєнних злочинів, геноциду, злочину агресії, а також деяких насильницьких злочинів. Амністія має бути тільки умовною; в законі повинні міститись обов'язкові умови та альтернативні, які суд буде визначати з урахуванням індивідуальних особливостей особи. Серед умов можна виділити складання зброї, подання особою індивідуальної декларації, публічне вибачення, співпрацю з правоохоронними органами, залучення до громадських робіт та розмінувань, відшкодування шкоди потерпілим, заборона участі в політичному житті, заборона в'їзду на певну територію, участь у програмі з реінтеграції в суспільство тощо. Крім того, повинні бути чітко визначені умови, за яких надана амністія скасовується.

7. Способом закріплення амністії та помилування може бути прийняття рамкового закону щодо перехідного правосуддя і всіх його елементів та окремого спеціального закону про амністію. Важливим кроком має також стати створення Комісії зі встановлення правди, яка потенційно займатиметься як встановленням правди про збройний конфлікт, так і реінтеграцію колишніх злочинців у суспільство.

У вступі до цього дослідження було згадано слова Катерини Шеліпової, які нагадали авторці про важливість дотримання прав жертв під час розробки концепції амністії та помилування. Проте, Катерина є лише однією з мільйонів постраждалих від збройного конфлікту українців, чиї життя змінились назавжди. Незважаючи на жорстокі події, суспільство повинне прагнути до примирення та розбудови демократії в майбутньому. Водночас, амністія не означає прощення всіх за всі злочини чи забуття. Навпаки, цілі амністії можуть бути досягнуті тільки в разі, якщо суспільство пам'ятає історію збройного конфлікту, а винні за найбільш серйозні порушення покарані.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабін Б. Мінські домовленості: “безальтернативні”, але не обов’язкові. *LexInform*, 2019. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/minski-domovlenosti-bezalternatyvni-ale-ne-obov-yazkovi/>.
2. Базове дослідження із застосування правосуддя перехідного періоду в Україні: монографія / за заг. ред. А. П. Буценка, М. М. Гнатовського. Київ: РУМЕС, 2017. URL: <https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2017/05/Tekst-monohrafiyi-perehidne-pravosuddya.pdf>.
3. Броневицька О.М. Застосування амністії до учасників збройного конфлікту. *Право і суспільство*, №2/2018. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2018/2_2018/part_1/32.pdf 9.
4. Віденська конвенція про право міжнародних договорів. ООН, 1969. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118.
5. Вокс Україна. Гватемальський урок: чому в українську юстицію слід запустити іноземних слідчих і суддів, 09.09.2016. URL: <https://voxukraine.org/the-lessons-of-guatemala-ua/>.
6. Воротнюк Марина. Санкційні методи впливу у міждержавних конфліктах. Кейс “Азербайджан-Вірменія-Нагірний Карабах”. URL: <http://fpp.com.ua/sanktsijni-metody-vplyvu-u-mizhderzhavnyh-konfliktah/>.
7. Гарбар О., Конопкін А., Кореньков О., Мовчан С. Збройний конфлікт в Україні: військова підтримка незаконних збройних формувань “ДНР” та “ЛНР” з боку Російської Федерації /за ред. Павліченка О., Мартиненка О. Київ: Українська Гельсінська спілка з прав людини, 2018. URL: <https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2018/05/New.pdf>.
8. Геращенко І. Спецпоселення і перехідне правосуддя. Як реінтегрують бойовиків FARC, у Колумбії вивчає делегація ВР. *Новинарня*, 2018. URL: <https://novynarnia.com/2018/04/13/spetsposelennya-i-perehidne-pravosuddya-yak-reintegruyut-boyovikiv-farc-u-kolumbiyi-vivchaye-delegatsiya-vr/>.

9. Головне науково-експертне управління. Висновок на проект Закону України “Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України” №7290 від 15.04.2022. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1275123>.
10. Горовий Д. Між Боснією і Хорватією: який шлях реінтеграції обрала Україна? *LB.ua*, 2019. URL: https://lb.ua/world/2019/10/03/438882_mezhdu_bosniey_horvatiey_kakoy_put.html.
11. Денисовський М.Д., Тимчук І.О. Здійснення помилування за законодавством України та зарубіжних країн: проблемні аспекти. *Часопис Київського університету права*, 2020/1. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjpg92KwZj4AhU3SvEDHTvdCCgQFnoECCIQAQ&url=https%3A%2F%2Fchasprava.com.ua%2Findex.php%2Fjournal%2Farticle%2Fdownload%2F306%2F291%2F&usg=AOvVaw2KecLoJ9frD51BjisAgsHE>.
12. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів міжнародного характеру від 8 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_200.
13. Економічна правда. Репарації Уганди на користь Конго: чим цей процес цікавий для України, 11.05.2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/05/11/686897/>.
14. Експертний центр з прав людини. Микола Гнатівський: Україні доведеться шукати свою власну модель амністії, 22.01.2022. URL: <https://ecpl.com.ua/news/mykola-hnatovs-kyu-ukraini-dovedet-sia-shukaty-svoiu-vlasnu-model-amnistii/>.
15. Закон України № 1810-VIII від 22.12.2016 “Про амністію у 2016 році”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1810-19#Text>.

16. Закон України № 2114-IX від 03.03.2022 “Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2114-20#Text>.
17. Закон України № 392/96-ВР від 01.10.1996 “Про застосування амністії в Україні”. Дата оновлення 03.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/96-вр#Text>.
18. Закон України № 7149 від 13.03.2022 “Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо порядку скасування запобіжного заходу для призову на військову службу під час мобілізації або його зміни з інших підстав”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2125-20#Text>;
19. Закон України №2243-IX від 03.05.2022 “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заборони політичних партій”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2243-IX#Text>.
20. Конституція України від 28.06.1996 року №254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
21. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2011 р. № 2341-III. Дата оновлення 23.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
22. Левченко О. Сепаратисти в поліції та вибори з окупантами: чи можливо повернути Донбас за хорватським сценарієм. *Європейська правда*, 2017. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/08/23/7069874/>.
23. ЛІГА.НОВИНИ. Руйнування від вторгнення РФ в Україну перевершують будь-які уявлення – Червоний Хрест, 03.06.2022. URL: <https://news.liga.net/ua/politics/news/razrusheniya-ot-vtorjeniya-rf-v-ukrainu-prevoshodyat-lyubye-predstavleniya--krasnyu-krest>.
24. Лукашова С. Перший суд про воєнний злочин: росіянин розповів, як вбив цивільного. *Українська правда*, 19.05.2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/05/19/7347225/>.

25. Малахов В. Минские соглашения. Полный текст и комментарий. Окончание. *AVA*. URL: <https://ava.md/2019/09/19/minskie-soglasheniya-polnyu-tekst-i-kommentariy/>.
26. Мартиненко О. Перехідне правосуддя: що потрібно врахувати для “українського сценарію”, щоб не зайти в глухий кут *Українська правда*, 2021. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2021/03/11/7286179/>.
27. Мартиненко О.А., Семьоркіна О.М. Амністія та люстрація: механізми перехідного правосуддя для майбутнього України. Огляд міжнародної практики та національного законодавства: наук.-практ. вид. Київ, 2020. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/perehidne-pravosuddya-istoriya-stanovlennya-i-zmist-ponyattya.html>.
28. Микитенко А. Міжнародний досвід перехідного правосуддя. Уроки для України. *НВ*, 2021. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/perehidne-pravosuddya-shcho-vazhlivo-dlya-ukrajini-ostanni-novini-50137068.html>.
29. Міністерство закордонних справ України. Заява МЗС України з нагоди Міжнародного дня просвіти з питань мінної небезпеки та допомоги в розмінуванні, 04.04.2022. URL: <https://mfa.gov.ua/news/zayava-mzs-ukrayini-z-nagodi-mizhnarodnogo-dnya-prosviti-z-pitan-minnoyi-nebezpeki-ta-dopomogi-v-rozminuvanni>.
30. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та допов. Київ: Дакор, 2019.
31. НВ. Суд над військовим РФ Шишимарінін: дружина вбитого попросила довічного для окупанта чи обміну на бійців із Азовсталі, 19.05.2022. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/dlya-viyskovogo-rf-shishimarina-prosyat-dovichnogo-chi-obminu-na-biyciv-z-azovstali-novini-ukrajini-50243451.html>.
32. НВ. У Нігерії бойовики підірвали нафтову вишку компанії Chevron, 06.05.2016. URL: <https://nv.ua/ukr/world/countries/u-nigeriji-bojoviki-pidirvali-naftovu-vishku-kompaniji-chevron-116864.html>.

- 33.Офіційне інтернет-представництво Президента України. Президент підписав указ про помилування 31 засудженого захисника України, 08.10.2021. URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-pidpisav-ukaz-pro-pomiluvannya-31-zasudzhenogo-zah-70989>.
- 34.Постанова Верховної Ради України № 129-VIII від 27.01.2015 “Про Звернення Верховної Ради України до Організації Об’єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів держав світу про визнання Російської Федерації державою-агресором”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/129-19#Text>.
- 35.Постанова Верховної Ради України № 2188-IX від 14.04.2022 «Про Заяву Верховної Ради України «Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2188-20#Text>.
- 36.Постанова Верховної Ради України №337-VIII від 21.04.2015 “Про Заяву Верховної Ради України “Про відсіч збройній агресії Російської Федерації та подолання її наслідків”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/337-19#Text> (дата звернення: 10.06.2022).
- 37.Проект Закону № 2689 від 27.12.2019 “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права”. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ЛІ01084А.html.
38. Проект закону № 5082 від 16.09.2014 “Про недопущення переслідування та покарання осіб-учасників подій на території Донецької та Луганської областей”. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52183.
- 39.Проект Закону № 7290 від 15.04.2022 “Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України” .URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1271913>.

40. Проект Закону № 7290 від 15.04.2022 “Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України” .URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1271913>.
41. Проект закону №3181 від 06.03.2020 р. “Про амністію у 2020 році”. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68322.
42. Проект закону №5844 від 06.08.2021 “Про засади державної політики перехідного періоду”. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72625.
43. Проект Постанови Верховної Ради України №1286 від 08.12.2014 “Про визнання Луганської та Донецької народних республік терористичними організаціями”. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/DH0ZQ00A>.
44. Протокол. Як реалізується ініціатива президента щодо звільнення засуджених для оборони країни, 09.03.2022. URL: https://protocol.ua/ua/yak_realizuetsya_initsiativa_prezidenta_shchodo_zviltennya_zasudzenih_dlya_oboroni_kraini/.
45. Радіо Свобода. Прокурор МКС Хан вже працює в Україні у справі про воєнні злочини Росії – Зеленський, 16.03.2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-prokuror-mks-v-ukraini/31755996.html>.
46. Рамач М. Уроки хорватського досвіду амністії сепаратистів для України. *Радіо Свобода*, 2015. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27293286.html>.
47. РІА НОВОСТИ. Что Россия должна сделать с Украиной, 03.04.2022. URL: <https://ria.ru/20220403/ukraina-1781469605.html>.
48. Семенюк О. Правосуддя перехідного періоду. *Харківська правозахисна група*, 29.12.2015. URL: <https://khpg.org/1451402979>.
49. Сидоренко. С. Ні миру, ні гарантій. Деталі та наслідки переговорів України та РФ у Стамбулі. *Європейська правда*, 30.03.2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/03/30/7136915/>.
50. Склярєвська Галя. Чи справді росіяни можуть вільно в’їхати в Україну під час війни? Пояснюємо. *Media Sarians*, 05.05.2022.

- <https://ms.detector.media/trendi/post/29612/2022-06-05-chy-spravdi-rosiyany-mozhut-vilno-vikhaty-v-ukrainu-pid-chas-viyny-poyasnyuemo/>.
51. Слово і діло. Зеленський підтримав петицію щодо візового режиму для росіян, 25.05.2022. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/05/25/novyna/polityka/zelenskyj-pidtrymav-petyczyyu-shhodo-vizovoho-rezhymu-rosiyan>.
52. Соглашение об основах интеграции блока “Национальное революционное единство Гватмалы в политическую жизнь страны”. A/51/776.S/1997/51 https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/GT_961212_AgreementOnBasisOfTheLegalIntegrationOfURNG%28ru%29.pdf.
53. Судова влада України. Постанова Верховного Суду щодо визнання діяльності терористичною, 16.08.2018. URL: <https://court.gov.ua/press/news/538548/>.
54. Судова влада. Засідання по справі №752/15787/15-к відносно Александрова О.А. та Єрофєєва Є.В., 18.04.2016. URL: https://court.gov.ua/vkz_d/.
55. Суспільне Крим. 5 причин, чому «референдум» в Криму є незаконним, 16 березня 2022. URL: <https://crimea.suspilne.media/ua/articles/45>.
56. Суспільне Новини. Довічне ув'язнення: суд виніс вирок російському військовому Вадиму Шишимаріну, 23.05.2022. URL: <https://suspilne.media/242320-dovicne-uvaznenna-sud-vinis-virok-vadimu-sisimarinu/>.
57. Суспільне Новини. Зеленський змінив порядок помилування в Україні, 20.08.2021. URL: <https://suspilne.media/157397-zelenskiy-zminiv-poradok-pomiluvanna-v-ukraini/>.
58. Телебачення Торонто. Хто сяде в тюрму після війни на Донбасі, 2020. URL: <https://ccl.org.ua/video/khto-siade-v-tiurmu-pislia-viyny-na-donbasi-shche-z-maksom-shcherbynoiu/>.
59. УГСПЛ. Амністія – непопулярна тема перехідного правосуддя, 2018. URL: <https://helsinki.org.ua/blogs/annistiya-nepopulyarna-tema-perehidnoho-pravosuddya/>.

60. УГСПЛ. Східний Тимор: як можна мати справу із воєнними злочинцями без традиційного суду? 10.03.2020. URL: <https://helsinki.org.ua/articles/skhidnyu-tymor-ia-k-mozhna-maty-spravu-iz-voiennumy-zlochynsiamy-bez-tradytsiynoho-sudu/>.
61. УГСПЛ. УГСПЛ розробила дорожню карту правосуддя перехідного періоду для українського суспільства в умовах збройного конфлікту, 2019. URL: <https://helsinki.org.ua/articles/uhspl-rozrobyla-dorozhniu-kartu-pravosuddia-perekhidnoho-periodu-dlia-ukrains-koho-suspil-stva-v-umovakh-zbroynoho-konfliktu/>.
62. Указ Президента України № 223/2015 від 21.04.2015 року “Про Положення про порядок здійснення помилювання”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/223/2015#Text>.
63. Указ Президента України № 373/2021 від 20.08.2021 “Про внесення змін до Положення про порядок здійснення помилювання”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373/2021#Text>.
64. Українська правда. Комплекс заходів з виконання мінських угод. ПОВНИЙ ТЕКСТ, 2015. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2015/02/12/7058327/>.
65. Українська правда. Мирні переговори: делегації України та Росії з'їжджаються до Стамбула, 28.03.2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/28/7335185/>.
66. Українська правда. Переговори делегацій України та Росії почалися, 28.02.2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/02/28/7326809/>.
67. Українська правда. Путін продовжує посилати строковиків на війну в Україні – розвідка, 06.05.2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/05/6/7344449/>.
68. Українська правда. Розпочалася тристороння зустріч України, Росії та Туреччини на рівні МЗС, 10.03.2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/10/7330021/>.
69. Українська правда. Суд визнав Єрофєєва і Александрова винними, 18.04.2016. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2016/04/18/7105917/>.

70. Укрінформ. В Україні починають працювати 42 слідчих Міжнародного кримінального суду, 16.05.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3484636-v-ukraini-pocinaut-pracuvati-42-slidcih-miznarodnogo-kriminalnogo-sudu.html>.
71. Укрінформ. Канада занепокоєна утисками громадянського суспільства в Бурунді, 07.01.2017. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2152469-kanada-zanepokoena-utiskami-gromadanskogo-suspilstva-v-burundi.html>.
72. Укрінформ. Парламент Канади визнав злочини Росії в Україні геноцидом, 28.04.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-uarazom/3469306-parlament-kanadi-viznav-dii-rosii-v-ukraini-genocidom.html>.
73. Укрінформ. Уряд Сьєрра-Леоне і повстанці досягли Угоди про початок 9 Листопада мирних переговорів: стаття на веб-ресурсі, 2000. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/30482-uryad_srira_leone_povstants_dosyagli_ugodi_pro_pochatok_9_listopada_mirnih_peregovorv_35755.html.
74. Уніан. В МЗС визнали, що Мінські домовленості не є міжнародним договором і не мають юридичної сили – експерт, 2017. URL: <https://www.unian.ua/politics/1909229-v-mzs-viznali-scho-minski-domovlenosti-ne-e-mijnarodnim-dogovorom-i-ne-mayut-yuridichnoji-sili-ekspert.html>.
75. Ухвала Великої Палати Конституційного Суду України від 27 січня 2020 р. № 2-у/2020 у справі № 1-208/2019 (4691/19). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002u710-20#Text> (дата звернення: 10.06.2022).
76. Шванська А.О. Актуальні проблеми застосування амністії в Україні. *Право і суспільство*, 2017. № 5, частина 2. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2017/5_2017/part_2/44.pdf.
77. Abadeer C. Postwar Reconciliation and Fragile Peace in Algeria. *Middle East Political Science*, September 2018. URL: <https://pomeps.org/postwar-reconciliation-and-fragile-peace-in-algeria>.

78. Aljazeera. Guatemalans still seek justice, 25 years after civil war's end, 29.12.2021. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2021/12/29/guatemalans-still-seek-justice-25-years-after-civil-wars-end>.
79. Aljazeera. Music to kill to': Rwandan genocide survivors remember RTLM? 07.06.2020. URL: <https://www.aljazeera.com/features/2020/6/7/music-to-kill-to-rwandan-genocide-survivors-remember-rtlm>.
80. Amnesty International Report 1996 - Cambodia, 01.01.1996. URL: <https://www.refworld.org/docid/3ae6aa1310.html>.
81. Amnesty International. Libya: Militias threaten hopes for new Libya, 16.02.2012. URL: <https://www.amnesty.org/en/documents/mde19/002/2012/en/>.
82. Amnesty International. Sierra Leone: a peace agreement but no justice. 1999 URL: <https://www.amnesty.org/download/Documents/140000/afr510071999en.pdf>.
83. Arusha Peace and Reconciliation Agreement for Burundi, 28.08.2000 URL: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/BI_000828_Arusha%20Peace%20and%20Reconciliation%20Agreement%20for%20Burundi.pdf.
84. Austine Ejovi, Sunday Ebie C. Niger Delta: A Critical Appraisal of the Amnesty Programme and Social Political Development in Nigeria. *Research on Humanities and Social Sciences*, Vol.3, No.22, 2013. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/234673761.pdf>.
85. Bartels Rogier. The Classification of Armed Conflicts by International Criminal Courts and Tribunals. *BRILL*, 2020. URL: https://brill.com/view/journals/icla/20/4/article-p595_595.xml?language=en.
86. BBC News. Діти-солдати по обидва боки конфлікту на Донбасі, 2014. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2014/11/141126_children_soldiers_donbass_ko.
87. BBC News. Чарльза Тейлора признали виновным в зверствах в Сьерра-Леоне, 2012 URL: https://www.bbc.com/ukrainian/ukraine_in_russian/2012/04/120426_ru_s_charles_taylor_haague.

88. Benedek W., Bílková V., Sassòli M. OSCE Report on Violations of International Humanitarian and Human Rights Law, War Crimes and Crimes against Humanity Committed in Ukraine Since 24 February 2022, 12.04.2022. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/f/a/515868.pdf>.
89. Center for Security Studies. Аналіз законодавства Хорватії щодо амністії для осіб, які вчинили злочини під час збройного конфлікту. Уроки для України, 2020. URL: <https://censs.org/amnesty-lessons-croatia/>.
90. Civil Harmony Act № 99-08, 13.07.1999. URL: <https://www.peaceagreements.org/viewmasterdocument/1737>.
91. Clause J. The ICC refrains from affirming a general ban on amnesties in the Gaddafi admissibility appeal decision. *International Law Blog*, 2020. URL: <https://internationallaw.blog/2020/04/20/the-icc-refrains-from-affirming-a-general-ban-on-amnesties-in-the-gaddafi-admissibility-appeal-decision/>.
92. Dr Gervais Rufyikiri. Resilience in Post-civil War, Authoritarian Burundi: What Has Worked and What Has Not? March 2021. URL: <https://dam.gcsp.ch/files/doc/resilience-in-post-civil-war>.
93. DW. Парламент Ірландії визнав війну в Україні геноцидом, 02.06.2022. URL: <https://www.dw.com/uk/parlament-irlandii-vyznav-viinu-v-ukraini-henotsydom/a-62011685>.
94. DW. Парламент Колумбії прийняв закон об амністії для повстанців, 2012. URL: <https://www.dw.com/ru/парламент-колумбії-прийняв-закон-об-амністії-для-повстанців/a-36938102>.
95. DW. Guatemala civil war victims reject amnesty for perpetrators of violence, 26.02.2019. URL: <https://www.dw.com/en/guatemala-civil-war-victims-reject-amnesty-for-perpetrators-of-violence/a-47688265>.
96. DW. Guatemala civil war victims reject amnesty for perpetrators of violence, 26.02.2019. URL: <https://www.dw.com/en/guatemala-civil-war-victims-reject-amnesty-for-perpetrators-of-violence/a-47688265>.

- 97.DW. Guatemala civil war victims reject amnesty for perpetrators of violence, 26.02.2019. URL: <https://www.dw.com/en/guatemala-civil-war-victims-reject-amnesty-for-perpetrators-of-violence/a-47688265>.
- 98.Embassy of Ukraine. Letter №61219/35-673-384 dated 9 April 2014. URL: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/itemsDocuments/997/declarationRecognitionJurisdiction_09-04-2014.pdf.
- 99.Facebook. Публікація Андрія Гука, 09.06.2022. URL: <https://www.facebook.com/andrew.guck1/posts/5644418802249028>.
100. Facebook. Публікація Міністерства юстиції України, 09.04.2022. URL: <https://www.facebook.com/minjust.official/posts/355256539973778>.
101. Facebook. Публікація Юричної сотні, 16.03.2022. URL: <https://www.facebook.com/yursotnya/posts/4893803954048985>.
102. Fernando Val-Garijo. Reparations for Victims as a Key Element of Transitional Justice in the Middle East Occupied Territories: A Legal and Institutional Approach. *International Studies Journal*, No. 24/40. URL: https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/14040/ISJ%20Val-Garijo_EN.pdf?sequence=2.
103. FINAL Agreement to End the Armed Conflict and Build a Stable and Lasting Peace between President of the Republic of Colombia and Commander-in-Chief of the FARC-EP, 2016. URL: <https://www.peaceagreements.org/viewmasterdocument/1845>.
104. Gingerly T. Rebels and soldiers who don't qualify for Colombia's amnesty could pay their debt to society by clearing land mines. *Quartz*, 2016. URL: <https://qz.com/874425/colombias-amnesty-law-rebels-and-troops-who-dont-qualify-could-pay-their-debt-to-society-by-clearing-land-mines/>.
105. Global Rights Compliance. International Law and Defining Russia's Involvement in Crimea and Donbas, 13 February 2022. URL: <https://globalrightscompliance.com/wp-content/uploads/2022/05/International-Law-and-Russia-Involvement-in-Crimea-and->

Donbas.pdf?fbclid=IwAR11YIvTWStV0A1_TTPznMjkiloi6cB1xf2Gfw1DBgVJ
UAUqXeHet-atre8.

106. Guidance Note Of The Secretary-General. United Nations Approach to Transitional Justice, 2010. URL: https://www.un.org/ruleoflaw/files/TJ_Guidance_Note_March_2010FINAL.pdf.
107. Hayner P. Negotiating peace in Sierra Leone: Confronting the justice challenge. *Report by the Centre for Humanitarian Law and International Center for Transitional Justice*, 2007. URL: https://www.ictj.org/sites/default/files/ICTJ-CHD-SierraLeone-Negotiating-Peace-2007-English_0.pdf.
108. Henckaerts, Jean-Marie, Doswald-Beck, Louise. Customary International Humanitarian Law Volume I: Rules. ICRC. *Cambridge University Press*, 2009. URL: <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/customary-international-humanitarian-law-i-icrc-eng.pdf>.
109. Hromadske. Естонія і Латвія визнали дії Росії в Україні геноцидом, 21.04.2022. URL: <https://suspilne.media/231112-estonia-viznala-dii-rosii-v-ukraini-genocidom/>.
110. Hromadske. Україна є однією з найбільш замінованих країн у світі — ООН, 05.04.2022. URL: <https://hromadske.ua/posts/ukrayina-ye-odniyeyu-z-najbilsh-zaminovanih-krayin-u-sviti-oon>.
111. Human Rights Watch. Columbia, events of 2019. URL: <https://www.hrw.org/world-report/2020/country-chapters/colombia#>.
112. Human Rights Watch. Libya: Letter to the ICC Prosecutor on Libyan Amnesty Laws, 25.05.2012. URL: <https://www.hrw.org/news/2012/05/25/libya-letter-icc-prosecutor-libyan-amnesty-laws>.
113. ICTJ Forms of Justice: A Guide to Designing Reparations Application Forms and Registration Processes for Victims of Human Rights Violations. URL: <https://www.ictj.org/publication/forms-justice-designing-reparations-forms-and-processes>.
114. ICTJ. Institutional Reform. URL: <https://www.ictj.org/institutional-reform>.
115. ICTJ. Reparations. URL: <https://www.ictj.org/reparations>.

116. ICYJ. Truth and Memory. URL: <https://www.ictj.org/truth-and-memory>.
117. International Center for Transitional Justice. What is Transitional Justice? 2009. URL: <https://www.ictj.org/sites/default/files/ICTJ-Global-Transitional-Justice-2009-English.pdf>.
118. International Criminal Court. Report on Preliminary Examination Activities, 2020. URL: <https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/2020-PE/2020-pe-report-eng.pdf>.
119. International Criminal Court. Report on Preliminary Examination Activities, 2019. URL: https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/191205-rep-otp-PE.pdf?fbclid=IwAR2BbD8iktj2gWUF315_xKO0EWLaC-pDpL4CQtqwcFC5ehQwentoBHEs1YQ.
120. Kaufman S., South Africa's civil war, 1985–1995. *South African Journal of International Affairs* 24(4):1-2, February 2018. URL: https://www.researchgate.net/publication/322944409_South_Africa%27s_civil_war_1985-1995.
121. Keymer Ávila. Seven Comments on Venezuela's Amnesty Law. *Venezuelian Politics and Human Rights*, 28.02.2016. URL: <https://www.venezuelablog.org/seven-comments-on-venezuelas-amnesty-law/>.
122. Kiplagat Bethuel. Reaching the 1985 Nairobi Agreement (2002). Conciliation Resources. URL: <https://www.c-r.org/accord/northern-uganda/reaching-1985-nairobi-agreement-2002>.
123. Kresten M. Meeting International Standards: Amnesty in the Colombian Peace Deal. *Justice in conflict*, 2016. URL: <https://justiceinconflict.org/2016/10/14/meeting-international-standards-amnesty-in-the-colombian-peace-deal/>.
124. Law providing for amnesty, pardon and special criminal treatment provisions and other provisions. *International committee of the Red Cross*, 2016. URL: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl-nat.nsf/implementingLaws.xsp?documentId=C9B03482A49FDCC3C125817F00>

469626&action=openDocument&xp_countrySelected=CO&xp_topicSelected=G
VAL-992BU6&from=state.

125. LB.ua Алексей Резников: “Тотальная амнистия не может быть применена”, 03.02.2022. URL: https://lb.ua/world/2021/02/03/476724_aleksey_reznikov_totalnaya.html.
126. LB.ua. Договір між Російською Федерацією і Республікою Крим про прийняття в Російську Федерацію Республіки Крим, 18 березня 2014. URL: https://lb.ua/news/2014/03/18/259848_dogovor_mezhdu_rossiyskoy_federatsiey.html.
127. LB.ua. Колумбійська влада і повстанці домовилися про компенсації жертвам свого конфлікту, 16.12.2015. URL: https://lb.ua/world/2015/12/16/323672_kolumbiyskie_vlasti_povstantsi.html.
128. LB.ua. Резников: пропонуємо російським солдатам або загинути, або повну амністію та 5 млн рублів компенсації, 2.02.2022 року. URL: https://lb.ua/society/2022/02/28/507390_reznikov_proponuiemo_rosiyskim.html.
129. LexInform. Правовий статус добровольця: парадокси реальності та перспективи в майбутньому? 05.04.2019. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/pravovuj-status-dobrovoltstva-paradoksy-realnosti-ta-perspektyvy-v-majbutnomu/>.
130. Mallinder L. Amnesties and Inclusive Political Settlements: report for the Political Settlements Research Programme, 2018. URL: https://www.politicalsettlements.org/wp-content/uploads/2018/12/2018_Mallinder_Amnesties-Report.pdf.
131. Mallinder L., Can Amnesties and International Justice Be Reconciled? *International Journal of Transitional Justice*, March 2010. URL: https://www.researchgate.net/publication/228214619_Can_Amnesties_and_International_Justice_Be_Reconciled.
132. Minister for Foreign Affairs of Ukraine. Letter dated 8 September 2015. URL: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/iccdocs/other/Ukraine_Art_12-3_declaration_08092015.pdf#search=ukraine.

133. Nantulya P. Burundi, the Forgotten Crisis, Still Burns. *Africa center for strategic studies*, 24.09.2019. URL: <https://africacenter.org/spotlight/burundi-the-forgotten-crisis-still-burns/>.
134. Newlines Institute for Strategy and Policy. An Independent Legal Analysis of the Russian Federation's Breaches of the Genocide Convention in Ukraine and the Duty to Prevent, May 2022. URL: <https://newlinesinstitute.org/an-independent-legal-analysis-of-the-russian-federations-breaches-of-the-genocide-convention-in-ukraine-and-the-duty-to-prevent/>.
135. NPR. Opinion: Guatemala Must Not Grant Amnesty To War Criminals, 11.02.2019. URL: <https://www.npr.org/2019/02/11/693492939/opinion-guatemala-must-not-grant-amnesty-to-war-criminals?t=1653473423889&t=1654163746541>.
136. NPR. Opinion: Guatemala Must Not Grant Amnesty To War Criminals, 11.02.2019. URL: <https://www.npr.org/2019/02/11/693492939/opinion-guatemala-must-not-grant-amnesty-to-war-criminals?t=1653473423889&t=1654163746541>.
137. Panepinto A. Transitional Justice: International Criminal Law and Beyond. *Archivio Penale*, 2014, N. 3. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjhsXs_OTuAhXCHXcKHZndCWwQFjAGegQIBxAC&url=http%3A%2F%2Fwww.archiviopenale.it%2Ffile%2FDownload%3Fcodice%3D3b5a308d-f7fd-42ad-a6a5-85f16f92a758&usg=AOvVaw3SBv-nvdsZWbrjP8eVIgUc.
138. Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Croatia 1996 October. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/431/>.
139. Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Nigeria 2009. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/564/>.

140. Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Algeria 1999. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/20/conditions>.
141. Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Algeria 2006. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/395/>.
142. Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Burundi 2000. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/459/scope>.
143. Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Venezuela 2007. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/522/crimes>.
144. Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Timor-Leste 2001. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/182/>.
145. Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. South Africa 1995. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/130/>.
146. Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Nigeria 2009. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/564/enactment>.
147. Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Colombia 1993. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/51/>.
148. Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Colombia 1997. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/247/>.
149. Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Colombia 2005. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/220/>.

150. Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Colombia 2010. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/683/>.
151. Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Libya 2012. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/629/>.
152. Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Cambodia 1996. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/446/>.
153. Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Croatia 1996 May. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/687/>.
154. Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Croatia 1996 October. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/431/>.
155. Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Guatemala 1996. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/78/>.
156. Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Peru 1992. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/437/>.
157. Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Uganda 2000. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/143/>.
158. Pierce David. Causes for the Guatemalan Civil War as seen in Paradise in Ashes by Beatriz Manz. *Inquiries Journal*, 2009. URL: <http://www.inquiriesjournal.com/articles/7/causes-for-the-guatemalan-civil-war-as-seen-in-paradise-in-ashes-by-beatriz-manz>.
159. Presidential Amnesty Programme. The Proclamation. URL: <https://www.osapnd.gov.ng/the-proclamation/>.

160. Prosecutor v. Charles Ghankay Taylor. Judgement in case No. SCSL-03-1-A dated 26 September 2013. URL: <http://www.rscsl.org/Documents/Decisions/Taylor/Appeal/1389/SCSL-03-01-A-1389.pdf>.
161. Prosecutor v. Morris Kallon and Brima Bazzy Kamara. Decision on challenge to jurisdiction: Lome Accord Amnesty in case No. SCSL-2004-15-ARneE dated 13 March 2014. URL: <https://www.legal-tools.org/doc/b67cdd/pdf>.
162. Prosecutor v. Saif Al-Islam Gaddafi. Judgment on the appeal of Mr Saif Al-Islam Gaddafi against the decision of Pre-Trial Chamber I entitled ‘Decision on the “Admissibility Challenge by Dr. Saif Al-Islam Gadafi pursuant to Articles 17(1)(c), 19 and 20(3) of the Rome Statute in case No. ICC-01/11-01/11-695 dated 9 March 2020. URL: <https://www.icc-cpi.int/Pages/record.aspx?docNo=ICC-01/11-01/11-695>.
163. Regulation No. 2001/10 on the Establishment of a Commission for Reception, Truth And Reconciliation In East Timor №UNTAET/REG/2001/10, 13 July 2001. Section 27. URL: <https://peacekeeping.un.org/mission/past/etimor/untaetR/Reg10e.pdf>.
164. Slye, Ronald C., The Cambodian Amnesties: Beneficiaries and the Temporal Reach of Amnesties for Gross Violations of Human Rights. URL: <https://wilj.law.wisc.edu/wp-content/uploads/sites/1270/2012/02/slye.pdf>.
165. Stahn, C. A Critical Introduction to International Criminal Law. *Cambridge University Press*, 2018.
166. The Belfast Guidelines on Amnesty and Accountability. *Transitional Justice Institute at the University of Ulster*, 2013.. URL: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/BelfastGuidelines_TJI2014.pdf.pdf.
167. The Center for Justice & Accountability. GENOCIDE OF MAYAN IXIL COMMUNITY Guatemala Genocide Case. URL: <https://cja.org/what-we-do/litigation/the-guatemala-genocide-case/>.

168. Travesí F., Rivera H. Political Crime, Amnesties, and Pardons Scope and Challenges. ICTJ Briefing, 2016. URL: https://www.ictj.org/sites/default/files/ICTJ_Colombia_2016_Political_Crime.pdf.
169. Trial International. Swiss Federal Criminal Court Judgement in the Nezzar Case: A Model Decision, 30.05.2019. URL: <https://trialinternational.org/latest-post/swiss-federal-criminal-court-judgement-in-the-nezzar-case-a-model-decision/>.
170. Truth Hounds. В ворожому полоні, у рідному краї: Truth Hounds представили звіт про військові злочини проти полонених на сході України, 08.05.2018. URL: <https://truth-hounds.org/zastinky/>.
171. Truth Hounds. Військові злочини на сході України: зібране за 2019–2020 рр, 24.03.2020. URL: <https://truth-hounds.org/voenni-zlochyny-na-shodi-ukrainy-2019-2020/>.
172. Truth Hounds. Військові злочини, 25.03.2022. URL: <https://truth-hounds.org/voyenni-zlochyny/>.
173. UN Doc. Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice. San Francisco, 1945. P.3. URL: <https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf>.
174. UN Doc. Statute for the Special Court for Sierra Leone. 2000. URL: https://syriaaccountability.org/wp-content/uploads/SCSL_Statute-Special-Court-Sierra-Leone_2000-EN.pdf.
175. UN Document, Resolution of Security Council № 1545 (2004) Authorizing UN Operation in Burundi for Initial Six-Month Period. URL: <https://www.un.org/press/en/2004/sc8101.doc.htm>.
176. UN Document, Security Council Peace Agreement between the Government of Sierra Leone and the Revolutionary United Front of Sierra Leone. 1999 URL: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/SL_990707_LomePeaceAgreement.pdf.

177. UNTAET Regulation 2001/10 on the Establishment of a Commission for Reception, Truth and Reconciliation in East Timor, Part IV No. UNTAET/REG/2001/10, 13 July 2001. URL: <https://peacekeeping.un.org/mission/past/etimor/untactR/Reg10e.pdf>.
178. Uribe Camila. Do Amnesties Preclude Justice? *Revista Colombiana de Derecho Internacional*, 2012. URL: http://www.scielo.org.co/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S1692-81562012000200010#131.
179. van Wijk, J. Amnesty for War Crimes in Angola; Principled for a Day? *International Criminal Law Review*, 2012, No. 12(4). URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwim1aCiOXuAhVoxosKHT2EDSIQFjAHegQIBhAC&url=https%3A%2F%2Fresearch.vu.nl%2Fws%2Fportalfiles%2Fportal%2F835273%2F304817.pdf&usq=AOvVaw25tfyay5pyiWEgLEmD9um0>.
180. Venice Commission. Opinion No.1046/2021 on the draft law “On the Principles of State Policy of the Transition Period” adopted by the Venice Commission at its 128th Plenary Session. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2021\)038-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2021)038-e).
181. Voa News. Khmer Rouge UN Tribunal Centers on Controversial Amnesty, 27.06.2011. URL: <https://www.voanews.com/a/khmer-rouge-un-tribunal-centers-on-controversial-amnesty-124641679/141434.html>.
182. Website of the International Criminal Court. Preliminary examination regarding Ukraine. URL: <https://www.icc-cpi.int/ukraine>.
183. Website of the International Criminal Court. Situation in Ukraine, ICC-01/22. URL: <https://www.icc-cpi.int/ukraine>.
184. Website of the International Criminal Court. Statement of ICC Prosecutor, Karim A.A. Khan QC, on the Situation in Ukraine: Receipt of Referrals from 39 States Parties and the Opening of an Investigation. URL: <https://www.icc->

[cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-situation-ukraine-receipt-referrals-39-states](https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-situation-ukraine-receipt-referrals-39-states).

185. Website of the International Criminal Court. Statement of ICC Prosecutor, Karim A.A. Khan QC, on the Situation in Ukraine “I have decided to proceed with opening an investigation”. URL: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-situation-ukraine-i-have-decided-proceed-opening>.
186. Website of the Netherlands Public Prosecution Service. MH17 Plane crash. URL: <https://www.prosecutionservice.nl/topics/mh17-plane-crash>.
187. Website of the Netherlands Public Prosecution Service. MH17 Plane crash, Prosecution and trial. URL: <https://www.prosecutionservice.nl/topics/mh17-plane-crash/prosecution-and-trial>.
188. Website of the Netherlands Public Prosecution Service. URL: <https://criminalfilesmh17.prosecutionservice.nl/introduction#>.
189. Website of UN. Secretary-General’s remarks at the signing of the Colombia Peace Agreements [as delivered]. 2016. URL: <https://www.un.org/sg/en/content/sg/statement/2016-09-26/secretary-general’s-remarks-signing-colombia-peace-agreements>.

№ п.	КРАЇНА	ОПИС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	НАЗВА АКТУ	ЗМІСТ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	УМОВИ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД
1.	Алжир	<p>Вид конфлікту: неміжнародний збройний конфлікт (1991 – 2002)¹</p> <p>Опис конфлікту: Алжир здобув незалежність від Франції у 1962 році.² В 1991 році відбулись перші багатопартійні вибори, де Ісламський фронт порятунку (фр. <i>Front Islamique du Salut</i>) у першому турі набрав значну частину голосів та потенційно міг виграти вибори в другому турі у правлячої партії – Фронту національного визволення (фр. <i>Front de Libération Nationale</i>).³ Зважаючи на це, правляча партія скасувала другий тур, побоюючися, що “ісламістські” організації</p>	<p>Закон про відновлення цивільного стану № 99-08 (фр. <i>Loi au rétablissement de la Concorde civile</i>) (13 липня 1999)¹¹</p> <p><i>Для аналізу використовується текст англійською мовою в перекладі Единбурзького університету.</i></p>	<p>До особи могли бути застосовані такі заходи (закон розділений на розділи, відповідно до цих заходів):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Звільнення від судового переслідування (розділ 2); • Пробація (тимчасове відкладення провадження у справі – розділ 3). <p>Застосовується на період від 3 до 10 років (для осіб, які погодились боротися проти тероризму, максимум – 5 років)</p>	<p>Члени збройних груп повинні:</p> <p>Повідомити уповноважений орган, що вони припиняють будь-яку терористичну діяльність (ст. 1, ст. 30).</p> <p>Для звільнення від судового переслідування:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Добровільно, протягом 6 місяців з дня набрання чинності законом, з'явитися перед уповноваженим органом (ст. 3). • Віддати уповноваженим органам всю зброю, вибухові речовини та амуніцію, якими вони володіють (ст. 4). 	<p>Амністія поширювалась на:</p> <p>Недержавні збройні групи (особи всередині країни та закордоном)</p> <p>Відповідальний орган:</p> <p>Генеральний прокурор передає справу до Пробаційного комітету, а також може помістити особу під домашній арешт.</p> <p>Пробаційний комітет, складався з</p>

¹ Trial International. Swiss Federal Criminal Court Judgement in the Nezzar Case: A Model Decision, 30.05.2019. URL: <https://trialinternational.org/latest-post/swiss-federal-criminal-court-judgement-in-the-nezzar-case-a-model-decision/>.

² Abadeer, 2018.

³ Abadeer, 2018.

¹¹ Civil Harmony Act № 99-08, 13.07.1999. URL: <https://www.peaceagreements.org/viewmasterdocument/1737>.

№ п.	КРАЇНА	ОПИС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	НАЗВА АКТУ	ЗМІСТ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	УМОВИ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД
		<p>захоплять владу.⁴ Також деякі учасники Ісламського фронту порятунку були заарештовані та відправлені до табору в Сахарі.⁵ Влада в країні перейшла до військової хунти.⁶ З цього почався десятилітній конфлікт у Алжирі. Протягом конфлікту близько 15 мільйона алжирців стали біженцями, 100-200 тисяч осіб було вбито.⁷</p> <p>В 1999 році президентські вибори виграв Абделазіз Бутефліка та почав процес національного примирення.⁸ Його заходи включали прийняття “Закону про цивільну гармонію”, який передбачав амністію для</p>		<p>Пробаційний комітет може призначити особі додаткові виправні заходи відповідно до загального кримінального законодавства. (ст.11)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Пом'якшення покарання. <p>Міжнародні злочини прямо не виключені зі змісту амністії.</p> <p>До обсягу амністії не входили: злочини, передбачені ст. 87bis Кримінального кодексу (які включали вбивство або дії, які призвели до втрати працездатності, згвалтування, використання вибухівки в громадських місцях).</p>	<p>Для застосування пробації:</p> <p><i>Якщо особами були вчинені злочини, окрім вбивств або дій, які призвели до втрати працездатності, згвалтування, використання вибухівки в громадських місцях:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Добровільно, протягом 6 місяців з дня набрання чинності законом, з'явитися перед уповноваженим органом (ст. 7). <p><i>Якщо особами були вчинені злочини, окрім масових вбивств чи використання вибухівки в громадських місцях:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Добровільно, протягом 3 місяців з дня набрання чинності законом, 	<p>генерального прокурора території, представника міністра національної оборони, представника міністра внутрішніх справ, начальника відділу поліції віласту (адмін.-територіальна одиниця), начальника служби безпеки віласту, голови адвокатури або його уповноваженого представника (ст. 15)</p>

⁴ Abadeer, 2018.

⁵ Abadeer, 2018.

⁶ Abadeer, 2018.

⁷ Abadeer, 2018.

⁸ Abadeer, 2018.

№ п.	КРАЇНА	ОПИС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	НАЗВА АКТУ	ЗМІСТ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	УМОВИ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД
		<p>недержавних збройних груп.⁹</p> <p>В 2005 році відбувся референдум, який схвалив Хартію миру та національного примирення (питання референдуму: <i>Чи ви погоджуєтесь з Хартією миру та національного примирення, яка вам запропонована?</i>).¹⁰</p>		<p>Проте, особи, які вчинили ці злочини, могли отримати зменшені терміни ув'язнення.¹²</p> <p>Відповідно до ст. 40, жертви можуть подавати позов про відшкодування шкоди, завданої злочинцем до суду. Держава відповідальна з сплату таких коштів, проте можлива регресна вимога до особи, яка вчинила злочин.</p>	<p>з'явитися перед уповноваженим органом (ст. 8).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Погодитися співпрацювати та боротися проти тероризму (ст. 8). • Віддати уповноваженим органам всю зброю, вибухові речовини та амуніцію, якими вони володіють(ст. 8). • Повідомити про діяння, які вони вчинили протягом конфлікту (відповідно до ст.10, якщо особа приховала факти вчинення злочину, а надалі вони буди з'ясовані, то провадження проводиться надалі за загальним правилом). 	<p>Виконання заходів в рамках пробації контролюється органами судової поліції під наглядом Генерального прокурора (ст.17)</p>

⁹ Abadeer, 2018.

¹⁰ Abadeer, 2018.

¹² Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Algeria 1999. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/20/conditions>.

№ п.	КРАЇНА	ОПИС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	НАЗВА АКТУ	ЗМІСТ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	УМОВИ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД
					<p>Пробація може бути скасована за невиконання умов (ст. 18-26)</p> <p>Для пом'якшення покарання:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Добровільно, протягом 3 місяців з дня набрання чинності законом, з'явитися перед уповноваженим органом (ст. 27). • Застосовується різна формула обчислення терміну ув'язнення, зважаючи на те, чи застосовувались до особи заходи пробації. 	
			<p>Хартія миру та національного примирення (<i>фр. Charte pour la paix et la Réconciliation Nationale</i>) (15 серпня 2005) та Розпорядження про виконання Хартії (<i>фр. Ordonnance no</i></p>	<p>До обсягу не входили: колективні вбивства, згвалтування, використання вибухівки в громадських місцях.</p> <p>Хартія стосувалася:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Припинення провадження 	<p>Кожна особа повинна:</p> <p>1) Подати декларацію із зазначенням:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ідентифікаційних даних про особу • Досвід роботи, інформація про судимості 	<p>Недержавні збройні групи – ісламістські збройні групи, громадяни, які перебувають закордоном, державні службовці.</p>

№ п.	КРАЇНА	ОПИС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	НАЗВА АКТУ	ЗМІСТ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	УМОВИ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД
			06-01 du 27 février 2006 portant mise en oeuvre de la Charte pour la paix et la réconciliation nationale) (27 лютого 2006) ¹³	<p>Щодо осіб, які покинули країну та були заочно засуджені, провадження припинялися.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Помилування 1) За підтримання тероризму 2) За акти насильства (відмінні від колективних вбивств, згвалтувань, використання вибухівки в громадських місцях). • Скасування чи зменшення вироку <p>Застосовувалося для всіх осіб щодо злочинів, на які припинення</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Злочинів, які вона вчинила • Її роль у вчиненні злочинів • Зброю, яку ця особа використовувала • Дату декларації та підпис особи. <p>2) Добровільно складання зброю</p> <p>Хартія забороняла цим особам брати участь в політичному житті. Якщо, наприклад, учасник збройної групи хотів заснувати нову партію, то йому відмовляли б в реєстрації.</p>	<p>Особа може звернутися до одного з цих органів: консульства та посольства Алжиру, державні адвокати, служби безпеки, поліції.</p> <p>Коли уповноважені органи отримають від особи декларацію, то вони звертаються до Генерального прокурора, або до Міністра юстиції (для осіб закордоном)</p>

¹³ Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Algeria 2006. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/395/> (accessed: 10.06.2022).

№ п.	КРАЇНА	ОПИС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	НАЗВА АКТУ	ЗМІСТ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	УМОВИ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД
				провадження не поширюється.		
2.	Бурунді	<p>Вид конфлікту: неміжнародний збройний конфлікт</p> <p>Опис конфлікту: Бурунді отримала незалежність від Бельгії у 1962 році.¹⁴ Конфлікт між етнічними групами хуту та тутсі відбувався протягом десятиліть, проте збройний конфлікт почався у 1993 році та тривав більше 10 років.¹⁵</p> <p>В 2000 році був підписана Арушанська мирна угода,</p>	Арушанська угода про мир та примирення (англ. <i>Arusha Peace and Reconciliation Agreement for Burundi</i>) (28 серпня 2000) ²⁰	<p>До обсягу не входили: геноцид, злочини проти людяності, воєнні злочини чи участь в державному перевороті (стаття 26).²¹</p> <p>За всі інші злочини комбатантам гарантувалася амністія.</p> <p>Застосовувалася такі заходи:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Заборона нових кримінальних переслідувань • Звільнення засуджених та зменшення покарань 	<p>У статті 8 зазначено, що має бути створено Національну комісію правди та примирення, яка матиме такі повноваження:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Розслідування <p>Комісія має встановити правду щодо подій, які відбувалися на території Бурунді, починаючи з 1962 року. Вона має класифікувати злочини, встановити виконавців та жертв. Проте, вона не має повноваження встановлювати факти геноциду, злочинів проти людяності та воєнних злочинів.</p>	Недержавні збройні групи, державні службовці.

¹⁴ Dr Gervais Rufyikiri. Resilience in Post-civil War, Authoritarian Burundi: What Has Worked and What Has Not? March 2021. P.9. URL: <https://dam.gcsp.ch/files/doc/resilience-in-post-civil-war>.

¹⁵ Там само.

²⁰ Arusha Peace and Reconciliation Agreement for Burundi, 28.08.2000. URL: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/BI_000828_Arusha%20Peace%20and%20Reconciliation%20Agreement%20for%20Burundi.pdf.

²¹ Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Burundi 2000. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/459/scope>.

№ п.	КРАЇНА	ОПИС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	НАЗВА АКТУ	ЗМІСТ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	УМОВИ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД
		<p>яка містила інструменти впровадження миру.¹⁶</p> <p>В 2004 році ООН погодила розгортання Операції Організації Об'єднаних Націй у Бурунді (англ. ONUB) на період 6 місяців. Операція почалась 1 червня 2004 року для допомоги у відновленні миру да досягнення примирення у відповідності до Арушанської угоди.¹⁷</p> <p>Проте, станом на травень 2022 року мир в Бурунді все ще не відновлено. В 2015 році президент П'єр Нкурунзіза балотувався на пост президента втретє, всупереч Арушанській угоді.¹⁸ А ООН повідомляє, що в Бурунді все ще</p>			<ul style="list-style-type: none"> • Примирення <p>Комісія має можливість ухвалити закон або закони, що забезпечують основу для надання амністії відповідно до вимог міжнародного права.</p> <ul style="list-style-type: none"> • З'ясування історії <p>Комісія також має з'ясувати історію Бурунді і сприяти тому, щоб всі жителі Бурунді розуміли її однаково.</p>	

¹⁶ Nantulya P. Burundi, the Forgotten Crisis, Still Burns. *Africa center for strategic studies*, 24.09.2019. URL: <https://africacenter.org/spotlight/burundi-the-forgotten-crisis-still-burns/>. (hereinafter – “Nantulya, 2019”)

¹⁷ UN Document, Resolution of Security Council № 1545 (2004) Authorizing UN Operation in Burundi for Initial Six-Month Period. URL: <https://www.un.org/press/en/2004/sc8101.doc.htm>.

¹⁸ Nantulya, 2019; Укрінформ. Канада занепокоєна утисками громадянського суспільства в Бурунді, 07.01.2017. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2152469-kanada-zanepokoena-utiskami-gromadanskogo-suspilstva-v-burundi.html>.

№ п.	КРАЇНА	ОПИС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	НАЗВА АКТУ	ЗМІСТ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	УМОВИ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД
		вчиняються злочини, такі як тортури, зґвалтування та вбивства. ¹⁹				
3.	Венесуела	<p>Вид конфлікту: державний переворот</p> <p>Опис конфлікту: У квітні 2002 року Уго Чавес був позбавлений влади, проте через декілька днів повернувся на посаду за підтримки армії. Закон стосується учасників перевороту.²²</p>	Указ № 5.790, який має силу спеціального закону про амністію (ісп. <i>Decreto № 5.790, con Rango, Valor y Fuerza de Ley Especial de Amnistía</i>) (Указ Президента Чавеса, 30 грудня 2007) ²³	<p>До обсягу не входили: у відповідності до ст. 4 Конституції Венесуели, злочини проти людяності, серйозні порушення прав людини, військові злочини (ст. 4).</p> <p>Амністія за такі акти:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Захоплення урядових будівель • Підбурювання до військового повстання • Інші злочини, пов'язані з протестами, якщо не становлять злочини проти людяності <p>Відповідно до ст. 2, всі досудові кримінальні</p>	Умов амністії не було визначено в законі.	<p>Недержавні збройні групи</p> <p>Відповідальний орган:</p> <p>Генеральної прокуратури Республіки (відповідно до ст. 28 Конституції Венесуели)</p>

¹⁹ Nantulya, 2019.

²² Keymer Ávila. Seven Comments on Venezuela's Amnesty Law. *Venezuelian Politics and Human Rights*, 28.02.2016. URL: <https://www.venezuelablog.org/seven-comments-on-venezuelas-amnesty-law/>.

²³ Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Venezuela 2007. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/522/crimes>.

№ п.	КРАЇНА	ОПИС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	НАЗВА АКТУ	ЗМІСТ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	УМОВИ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД
				<p>провадження, судові провадження, поліцейські провадження, ініційовані будь-яким органом, звичайним чи воєнним трибуналом, мають припинитися.</p> <p>Пропонувалися такі механізми:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Зупинення триваючих процесів • Звільнення ув'язнених та зменшення терміну покарання • Зняття судимостей 		
4.	Східний Тимор	<p>Вид конфлікту: міжнародний збройний конфлікт²⁴</p> <p>Опис конфлікту: Східний Тимор проголосив</p>	Положення Перехідної адміністрації ООН у Східному Тиморі № 2001/10 про створення Комісія з	До обсягу не входили: Геноцид, воєнні злочини, вбивство, сексуальне насильство, тортури.	Генеральна прокуратура мала надати висновок, що справа може розглядатися через процес примирення і не	Недержавні збройні групи (<i>Armed Forces for the National Liberation of East Timor</i>) та члени

²⁴ УГСПЛ, Східний Тимор, 2020.

№ п.	КРАЇНА	ОПИС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	НАЗВА АКТУ	ЗМІСТ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	УМОВИ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД
		<p>незалежність від Португалії у 1975 році внаслідок “Революції гвоздик”. Після здобуття незалежності, Східний Тимор відразу був окупований Індонезією.²⁵ В 1999 році був проведений референдум щодо незалежності Тимору, а контроль над територією був переданий Перехідній адміністрації ООН на два роки.</p> <p>Перехідна адміністрація ООН прийняла низку положень, зокрема:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Положення про організацію судів у Східному Тиморі 2) Положення про створення панелей зі спеціальною юрисдикцією щодо 	<p>повернення біженців, правди та примирення у Східному Тиморі</p> <p>(англ. <i>UNTAET Regulation 2001/10 on the Establishment of a Commission for Reception, Truth and Reconciliation in East Timor, Part IV</i>)²⁶</p>	<p>Положення передбачало:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Традиційний судовий розгляд • Процес примирення 	<p>потрібен судовий порядок розгляду.²⁷</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Особа мала визнати добровільно свою участь в конфлікті та подати декларацію, яка включала б (секція 23 Положення): <ul style="list-style-type: none"> • Повний опис вчинених нею дій • Визнання відповідальності за вчинення цих дій • Пояснення зв'язку дій особи з політичною ситуацією в Тиморі • Визначення конкретної спільноти, в якій особа бажає здійснити процес примирення та реінтеграції • Відмову від застосування 	<p>про-індонезійської добровільної міліції (<i>Pam Swakarsa</i>) за злочини, які вчинялися в період з 25 квітня 1974 року по 25 жовтня 1999 року.²⁸</p> <p>Комісія з повернення біженців, правди та примирення у Східному Тиморі</p>

²⁵УГСПЛ, Східний Тимор, 2020

²⁶ UNTAET Regulation 2001/10 on the Establishment of a Commission for Reception, Truth and Reconciliation in East Timor, Part IV №UNTAET/REG/2001/10, 13 July 2001. URL: <https://peacekeeping.un.org/mission/past/etimor/untactR/Reg10e.pdf>.

²⁷ УГСПЛ, Східний Тимор, 2020.

²⁸ Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Timor-Leste 2001. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/182/recipients>.

№ п.	КРАЇНА	ОПИС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	НАЗВА АКТУ	ЗМІСТ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	УМОВИ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД
		<p>серйозних кримінальних порушень</p> <p>3) Положення про організацію публічного обвинувачення</p> <p>4) Положення про перехідні правила кримінального провадження</p>			<p>насильства в політичних цілях</p> <ul style="list-style-type: none"> • Підпис <p>2) Слухання справи має бути публічним з можливістю присутності жертв</p> <p>3) Особа мала укласти угоду, де зобов'язувалася виконувати громадські роботи, відновлювати зруйновані будівлі чи виплачувати жертвам компенсацію, або ж вчинити інший акт розкаяння (27.7)</p> <p>Угода мала бути затверджена судом (28.1) і мала включати такі пункти (27.8):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Опис дій • Запис від особи про прийняття відповідальності за таку дію та вибачення за їхнє вчинення • Термін виконання угоди 	

№ п.	КРАЇНА	ОПИС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	НАЗВА АКТУ	ЗМІСТ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	УМОВИ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД
					<ul style="list-style-type: none"> Підписи Комісії та особи <p>Після затвердження угоди судом у формі наказу, такий наказ надсилається Національній комісії, особі та поліції.</p> <p>Якщо особа порушує умови угоди, то має нести за це відповідальність та отримати покарання не більше одного року ув'язнення та/або штраф не більше 3 тис. доларів.</p>	
5.	Південно-Африканська Республіка	<p>Вид конфлікту: неміжнародний збройний конфлікт</p> <p>Опис конфлікту: Після закінчення політики апартеїду, в 1985 році в Південній Африці почався збройний конфлікт між урядовими силами та недержавними збройними</p>	Закон про сприяння національній єдності та примиренню (англ. <i>Promotion of National Unity and Reconciliation Act 34 of 1995</i>) ³⁰	<p>Застосовувалась такі заходи:</p> <ul style="list-style-type: none"> Звільнення від цивільної відповідальності Заборона нових кримінальних проваджень Зупинення триваючих кримінальних проваджень 	<p>Члени збройних груп повинні:</p> <ul style="list-style-type: none"> Подати заявку до Комітету щодо амністії протягом 12 місяців від дати набрання чинності законом (можливі зміни терміну) (п.18) 	<p>Недержавні збройні групи, державні службовці, учасники повстання, громадяни поза межами країни.</p> <p>Відповідальний орган: Комітет щодо амністії</p>

³⁰ Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. South Africa 1995. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/130/>.

№ п.	КРАЇНА	ОПИС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	НАЗВА АКТУ	ЗМІСТ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	УМОВИ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД
		групами – Африканським національним конгресом. ²⁹		<ul style="list-style-type: none"> Звільнення засуджених та скорочення покарань Погашення судимостей 		
6.	Нігерія	<p>Вид конфлікту: неміжнародний збройний конфлікт</p> <p>Опис конфлікту:</p> <p>Конфлікт відбувався між урядовими силами та нафтовидобувними компаніями з однієї сторони та збройними групами з іншої. Причиною війни став перерозподіл земель, які містили нафтові родовища в дельті річки Нігер.³¹</p> <p>25 червня 2009 року президент проголосив амністію відповідно до</p>	Проголошення амністії для бойовиків дельти Нігеру (англ. <i>Proclamation of Amnesty for Niger Delta Militants</i>) ³⁴	<p>До обсягу амністії входили всі злочини, пов'язані зі збройними сутичками в дельті Нігеру.</p> <p>Амністія тривала 60 днів: з 6 серпня 2009 року до 4 серпня 2009 року (6166 осіб взяли участь в програмі)</p> <p>Застосовувалась такі заходи:</p> <ul style="list-style-type: none"> Зупинення триваючих кримінальних проваджень 	<p>Особи повинні добровільно передати все обладнання, зброю та боєприпаси в найближчий центр збору, створений урядом.</p> <p>Програма реабілітації бойовиків включала три етапи:</p> <ol style="list-style-type: none"> Збори в спеціальних пунктах Перевезення до реінтеграційних центрів Залучення до процесу демобілізації та реінтеграції в реінтеграційних центрах. <p>Цей процес передбачав сортування бойовиків за сферами їх інтересів – освітою, самозайнятістю та</p>	<p>Недержавні збройні групи (всі особи, які прямо чи опосередковано брали участь у вчиненні правопорушень, пов'язаних з діяльністю бойовиків у дельті Нігеру)</p> <p>Уповноважений орган: Президентська група з питань амністії та роззброєння</p>

²⁹ Kaufman S., South Africa's civil war, 1985–1995. South African Journal of International Affairs 24(4):1-2, February 2018. URL: https://www.researchgate.net/publication/322944409_South_Africa%27s_civil_war_1985-1995.

³¹ Austine Ejovi, Sunday Ebie C., Niger Delta: A Critical Appraisal of the Amnesty Programme and Social Political Development in Nigeria. *Research on Humanities and Social Sciences*, Vol.3, No.22, 2013. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/234673761.pdf>.

³⁴ Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Nigeria 2009. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/564/>.

№ п.	КРАЇНА	ОПИС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	НАЗВА АКТУ	ЗМІСТ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	УМОВИ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД
		ст.175 Конституції Федеральної Республіки Нігерія. ³² Проте, відомо, що в 2016 році бойовики підірвали нафтову вишку компанії Chevron у дельті річки Нігер ³³		<ul style="list-style-type: none"> • Погашення судимостей • Звільнення засуджених скорочення покарань 	<p>професійною підготовкою та наданням відповідної допомоги.³⁵</p> <p>На сайті, присвяченому президентській програмі, що приблизно 30 тис. бойовиків наразі взяли участь в навчанні та роботі, запропонованій урядом, та інтегрувались в суспільство.³⁶</p>	бойовиків дельти Нігеру
7.	Колумбія	<p>Вид конфлікту: міжнародний збройний конфлікт</p> <p>Опис конфлікту: В Колумбії громадянська війна між урядом та Револьюційними збройними силами Колумбії ("FARC") тривала півстоліття і закінчилась підписанням "Фінальної угоди для припинення збройного</p>	Закон, яким закріплюються деякі питання правосуддя (ісп. <i>Ley 104, por la cual se consagran unos instrumentos para la búsqueda de la convivencia, la eficacia de la justicia y se dictan</i>	<p>До обсягу не входили: Геноцид; вбивства, скоєні поза полем бою, або з особливою жорстокістю, або щодо жертви в стані безпорадності; викрадення (ст.48).</p> <p>Закон не виключає цивільної відповідальності особи.</p>	<p>Члени збройних груп повинні:</p> <p>1) Добровільно скласти зброю протягом 90 днів</p> <p>Орган юстиції має покласти на особу одне або кілька із таких зобов'язань:</p>	<p>Недержавні збройні групи.</p> <p>До іноземців амністія не застосовується.</p>

³² Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Nigeria 2009. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/564/enactment>; Presidential Amnesty Programme. The Proclamation. URL: <https://www.osapnd.gov.ng/the-proclamation/>.

³³ НВ. У Нігерії бойовики підірвали нафтову вишку компанії Chevron, 06.05.2016. URL: <https://nv.ua/ukr/world/countries/u-nigeriji-bojoviki-pidirvali-naftovu-vishku-kompaniji-chevron-116864.html>.

³⁵ Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Nigeria 2009. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/564/process>.

³⁶ Presidential Amnesty Programme. The Proclamation. URL: <https://www.osapnd.gov.ng/the-proclamation/>.

№ п.	КРАЇНА	ОПИС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	НАЗВА АКТУ	ЗМІСТ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	УМОВИ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД
		<p>конфлікту і побудови стабільного і тривалого миру” у 2016 році.³⁷ Генеральний Секретар ООН вітав цю угоду з надією на встановлення довготривалого миру в Колумбії.³⁸</p> <p>Ця Угода стала рамковою і містила ряд механізмів перехідного правосуддя: Комісія з правди, співіснування та неповторення, Спеціальний відділ для розшуку зниклих осіб.³⁹ Окрім цього, в Угоді було прописано створення Спеціальної юрисдикції</p>	<p><i>otras disposiciones</i>) (31 грудня 1993)⁴²</p>	<p>Застосовувалась такі заходи:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Зупинення триваючих кримінальних проваджень • Звільнення засуджених та скорочення покарань • Застосування альтернативних та адміністративних санкцій 	<ul style="list-style-type: none"> • Повідомлення органу про будь-яку зміну місця проживання; • Відшкодування збитків, завданих злочином, крім випадків, коли доведено, що це неможливо; • Утримання від вживання алкогольних напоїв; • Нагляду органів влади або обов'язок періодично з'являтися для перевірки до органів влади; • Спостереження за гарною поведінкою 	

³⁷ Human Rights Watch. Columbia, events of 2019. URL: <https://www.hrw.org/world-report/2020/country-chapters/colombia#> (hereinafter “**HRW, 2019**”); Travesí F., Rivera H. Political Crime, Amnesties, and Pardons Scope and Challenges. 2016. ICTJ Briefing. URL: https://www.ictj.org/sites/default/files/ICTJ_Colombia_2016_Political_Crime.pdf; FINAL Agreement to End the Armed Conflict and Build a Stable and Lasting Peace between President of the Republic of Colombia and Commander-in-Chief of the FARC-EP. 2016. URL: <https://www.peaceagreements.org/viewmasterdocument/1845>. (hereinafter – “**Columbian Peace Agreement**”)

³⁸ Website of UN. Secretary-General's remarks at the signing of the Colombia Peace Agreements [as delivered]. 2016. URL: <https://www.un.org/sg/en/content/sg/statement/2016-09-26/secretary-general's-remarks-signing-colombia-peace-agreements>.

³⁹ Columbian Peace Agreement, P.38.

⁴² Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Colombia 1993. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/51/>.

№ п.	КРАЇНА	ОПИС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	НАЗВА АКТУ	ЗМІСТ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	УМОВИ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД
		заради миру, судового органу у складі Судової колегії з питань амністії та помилування та Трибуналу за мир. ⁴⁰ Наявності положень про амністію лише в мирному договорі було недостатньо для імплементації інституту, тому 28 грудня 2016 року парламентом Колумбії було ухвалено закон про амністію.			особи в сім'ї та суспільстві; <ul style="list-style-type: none"> Не залишати країну без попереднього дозволу компетентного судового працівника; Компетентний судовий працівник накладає обов'язки на дискреційній основі залежно від характеру правопорушення та особи порушника. ⁴³	
		За словами глави місії ООН в Колумбії, станом на серпень 2017 року "бойовики FARC здали понад 8 тис. одиниць зброї та близько 1,3 млн боєприпасів" ⁴¹	Закон, яким закріплюються деякі питання правосуддя (ісп. <i>Ley 418 de 1997 por la cual se consagran unos instrumentos para la búsqueda de la convivencia, la eficacia de la justicia y se dictan</i>	До обсягу не входили: Геноцид; вбивства, скоєні поза полем бою, або з особливою жорстокістю, або щодо жертви в стані безпорадності; викрадення (ст.50). Разом з тим, Amnesty International заявляли, що відповідно до цього	У разі, якщо особи будуть співпрацювати з уповноваженими органами, шляхом надання їм інформації стосовно вчинених злочинів, або злочинів, які ще тільки плануються, то їм буде надана грошова компенсація. ⁴⁶	Недержавні збройні групи. До іноземців амністія не застосовується

⁴⁰ Columbian Peace Agreement, P.38.

⁴¹ LB.ua. Колумбійська влада і повстанці домовилися про компенсації жертвам свого конфлікту, 16.12.2015. URL: https://lb.ua/world/2015/12/16/323672_kolumbiyskie_vlasti_povstantsi.html.

⁴³ Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Colombia 1993. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/51/conditions>.

⁴⁶ Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Colombia 1997. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/247/conditions>.

№ п.	КРАЇНА	ОПИС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	НАЗВА АКТУ	ЗМІСТ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	УМОВИ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД
			<i>otras disposiciones</i>) (26 грудня 1997) ⁴⁴	закону, особи, які не перебували під слідством і вчиняли значні порушення прав людини, могли уникнути відповідальності. ⁴⁵ Застосовувалась такі заходи: <ul style="list-style-type: none"> • Помилування • Умовне звільнення засуджених • Припинення триваючих кримінальних проваджень 		
			Закон №975 (ісп. <i>Ley 975 de 2005</i>) (25 липня 2005) ⁴⁷	До обсягу не входили: Геноцид; вбивства, скоєні поза полем бою, або з особливою жорстокістю, або щодо жертви в стані безпорадності; викрадення (ст.10).	Умови до колективної демобілізації (ст. 10): 1) Збройне угруповання демобілізувалося та припинило свою діяльність відповідно	Недержавні збройні групи та державні службовці.

⁴⁴ Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Colombia 1997. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/247/>.

⁴⁵ Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Colombia 1997. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/247/crimes>.

⁴⁷ Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Colombia 2005. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/220/>.

№ п.	КРАЇНА	ОПИС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	НАЗВА АКТУ	ЗМІСТ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	УМОВИ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД
				Злочини проти людяності прямо не були виключені зі змісту амністії.	<p>до домовленості з урядом.</p> <p>2) Збройне угруповання передало все майно, яке було отримано в результаті незаконної діяльності.</p> <p>3) Угрупування передало всіх завербованих неповнолітніх до Колумбійського інституту благополуччя сім'ї (ісп. <i>Instituto Colombiano de Bienestar Familiar</i>).</p> <p>4) Угрупування припинило будь-яке втручання у вільне здійснення прав і свобод та припинило незаконну діяльність.</p> <p>5) Угрупування не було створено з метою торгівлі наркотиками чи незаконного збагачення.</p> <p>6) Угрупування відпустило на волю всіх викрадених осіб.</p>	

№ п.	КРАЇНА	ОПИС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	НАЗВА АКТУ	ЗМІСТ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	УМОВИ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД
					<p>Умови до індивідуальної демобілізації (ст.11):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Особа має надати інформацію про угруповання, з яким співпрацювала, або ж співпрацювати з урядом щодо розформування такої групи. 2) Особа має підписати акт про забор'язання з національним урядом. 3) Особа має скласти зброю у встановлені урядом строки. 4) Особа має припинити будь-яку незаконну діяльність. 5) Особа має здати активи, які були набуті шляхом незаконної діяльності. Такі активи в майбутньому будуть використовуватись для виплат відшкодування жертвам конфлікту. 6) Діяльність особи не мала на меті незаконне 	

№ п.	КРАЇНА	ОПИС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	НАЗВА АКТУ	ЗМІСТ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	УМОВИ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД
					збагачення чи торгівлю наркотиками.	
			Final Agreement to End the Armed Conflict and Build a Stable and Lasting Peace between President of the Republic of Colombia and Commander-in-Chief of the FARC-EP. 2016 ⁴⁸ 28 грудня 2016 року парламентом Колумбії було ухвалено закон про амністію №1820. ⁴⁹	До обсягу не входили: воєнні злочини, злочини проти людяності, геноцид та значні порушення прав людини. ⁵⁰	Закон про амністію містив альтернативні покарання для засуджених осіб. ⁵¹ Для застосування такого альтернативного покарання винна особа повинна була, по-перше, визнати вчинені нею злочини і взяти на себе відповідальність за них. По-друге, ці особи мали розробити індивідуальний або колективний проект репарацій жертвам конфлікту на період від 5 до 8 років. ⁵² У випадку задоволення цих вимог колишні бойовики могли	Рішення щодо амністії мало прийматися Спеціальною юрисдикцією заради миру в кожній конкретній кримінальній справі. ⁵⁶

⁴⁸ Columbian Peace Agreement.

⁴⁹ Парламент Колумбії прийняв закон об амністії для повстанців: стаття на веб-ресурсе, 2012. URL: <https://www.dw.com/ru/парламент-колумбии-принял-закон-об-амнистии-для-повстанцев/a-36938102>.

⁵⁰ Law providing for amnesty, pardon and special criminal treatment provisions and other provisions. 2016. International committee of the Red Cross. URL: https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl-nat.nsf/implementingLaws.xsp?documentId=C9B03482A49FDCC3C125817F00469626&action=openDocument&xp_countrySelected=CO&xp_topicSelected=GVAL-992BU6&from=state.

⁵¹ Kresten M. Meeting International Standards: Amnesty in the Colombian Peace Deal. *Justice in conflict*, 2016. URL: <https://justiceinconflict.org/2016/10/14/meeting-international-standards-amnesty-in-the-colombian-peace-deal/>.

⁵² Там само.

⁵⁶ Там само.

№ п.	КРАЇНА	ОПИС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	НАЗВА АКТУ	ЗМІСТ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	УМОВИ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД
					<p>отримати від 4 до 8 років примусових робіт як покарання за вчинені злочини (наприклад, участь в будівництві чи роботах з розмінування).⁵³</p> <p>На амністованих осіб також накладали ряд заборон: не можна було володіти зброєю, обіймати публічні посади, бути виборцем протягом 10 років.⁵⁴ Крім того, були встановлені умови щодо поведження з жертвами: амністовані особи протягом 20 років не могли жити на території, де був вчинений злочин, або ж де проживали потерпілі особи; також заборонялось наближатися до жертв чи спілкуватися з ними.⁵⁵</p>	

⁵³ Геращенко І. Спецпоселення і перехідне правосуддя. Як реінтегрують бойовиків FARC, у Колумбії вивчає делегація ВР. *Новинарня*, 2018. URL: <https://novynarnia.com/2018/04/13/spetsposelennya-i-perchidne-pravosuddya-yak-reintegruyut-boyovikiv-farc-u-kolumbiyi-vivchaye-delegatsiya-vr/>; Gingerly T. Rebels and soldiers who don't qualify for Colombia's amnesty could pay their debt to society by clearing land mines. *Quartz*, 2016 URL: <https://qz.com/874425/colombias-amnesty-law-rebels-and-troops-who-dont-qualify-could-pay-their-debt-to-society-by-clearing-land-mines/>

⁵⁴ Мартиненко, 2021

⁵⁵ Там само; Law providing for amnesty, pardon and special criminal treatment provisions and other provisions. 2016. *International Committee of the Red Cross*. URL: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl->

№ п.	КРАЇНА	ОПИС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	НАЗВА АКТУ	ЗМІСТ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	УМОВИ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД
8.	Лівія	<p>Вид конфлікту: неміжнародний збройний конфлікт</p> <p>Опис конфлікту: Муамар Гадаффі керував країною з 1969 року, після повалення монархії. У 2011 році по країнах прокотились протести “Арабської весни”, які були проти режиму Гадаффі. Ці протести переросли в громадянську війну, під час якої Гадаффі було вбито, а владу передано парламенту країни – Загальному національному конгресу. З 2014 року в Лівії продовжився збройний конфлікт, який називають “Другою громадянською війною”.⁵⁷</p>	Закон №35 про амністію щодо певних злочинів (англ. <i>Law No. 35 of 2012 On the Amnesty of Particular Crime</i>) (2 травня 2012) ⁵⁸	До обсягу не входили: Примусове викрадення, тортури, зґвалтування, злочини проти Бога (записані в Корані та Сунні), незаконні дії з наркотичними речовинами ⁵⁹	<p>Помилування надається:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Щодо розкрадання державних коштів – за умови повернення до державного бюджету коштів 2) Примирення з потерпілим чи його опікуном залежно від випадку 3) Повернення засудженим або обвинуваченим речей, зброї та знарядь, використаних для вчинення злочину. 4) Подання заяви про каяття до компетентного органу <p>Амністія скасовується у разі вчинення особами умисного злочину протягом п'яти років</p>	<p>Недержавні збройні групи, державні службовці.</p> <p>Виключені: особи, пов'язані з Гадаффі</p>

nat.nsf/implementingLaws.xsp?documentId=C9B03482A49FDCC3C125817F00469626&action=openDocument&xp_countrySelected=CO&xp_topicSelected=GVAL-992BU6&from=state.

⁵⁷ Amnesty International. Libya: Militias threaten hopes for new Libya, 16.02.2012. URL: <https://www.amnesty.org/en/documents/mde19/002/2012/en/>.

⁵⁸ Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Libya 2012. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/629/>.

⁵⁹ Human Rights Watch. Libya: Letter to the ICC Prosecutor on Libyan Amnesty Laws, 25.05.2012. URL: <https://www.hrw.org/news/2012/05/25/libya-letter-icc-prosecutor-libyan-amnesty-laws>.

№ п.	КРАЇНА	ОПИС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	НАЗВА АКТУ	ЗМІСТ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	УМОВИ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД
					з дня набрання чинності законом. У такому разі такі особи підлягають поверненню до відбування покарання.	
9.	Камбоджа	<p>Вид конфлікту: неміжнародний збройний конфлікт⁶⁰</p> <p>Опис конфлікту: З 1967 року до 1975 року в Камбоджі відбувався збройний конфлікт, наслідком якого був прихід до влади “червоних кхмерів” на чолі з Пол Потом.⁶¹ Комуністичний режим Пол Пота призвів до геноциду населення у 1975-1979 роках. Цей геноцид розслідували Надзвичайні палати в судах Камбоджі, орган, створений на підставу договору між ООН та урядом Камбоджі.</p>	Королівський наказ SM/ifti/1996/72 (14 вересня 1996) ⁶²	<p>Міжнародні злочини включені (геноцид)</p> <p>Закон передбачав:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Зупинення триваючих розслідувань та судових проваджень 2) Звільнення засуджених та зменшення терміну покарань 	Умов не було визначено.	Недержавні збройні групи

⁶⁰ Amnesty International Report 1996 - Cambodia, 01.01.1996. URL: <https://www.refworld.org/docid/3ae6aa1310.html>.

⁶¹ Slye, Ronald C., The Cambodian Amnesties: Beneficiaries and the Temporal Reach of Amnesties for Gross Violations of Human Rights. URL: <https://wilj.law.wisc.edu/wp-content/uploads/sites/1270/2012/02/slye.pdf>; Voa News. Khmer Rouge UN Tribunal Centers on Controversial Amnesty, 27.06.2011. URL: <https://www.voanews.com/a/khmer-rouge-un-tribunal-centers-on-controversial-amnesty-124641679/141434.html>.

⁶² Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Cambodia 1996. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/446/>.

№ п.	КРАЇНА	ОПИС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	НАЗВА АКТУ	ЗМІСТ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	УМОВИ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД
10.	Хорватія	<p>Вид конфлікту: неміжнародний збройний конфлікт</p> <p>Опис конфлікту: Хорватська “війна за незалежність” тривала з 1991 по 1995 рік.⁶³ Після того, як Хорватія проголосила свою незалежність в 1991 році, хорватські серби захопили частину території Хорватії і проголосили “Сербську республіку”⁶⁴, яку називають “сербським ОРДЛО”.⁶⁵ Для хорватських сербів, так званих “сепаратистів” ця війна була спробою збереження Югославії.⁶⁶ Незалежна</p>	<p>“Про амністію для осіб з тимчасово окупованих частин території Вуковарсько-Сріємського та Осієцько-Баранського округів, що вчинили кримінальні правопорушення” від 31 травня 1996 року⁷¹</p>	<p>Міжнародні злочини не входять до обсягу</p> <p>Закон передбачав:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Заборону нових кримінальних проваджень 2) Зупинення триваючих розслідувань та судових проваджень 3) Звільнення засуджених та зменшення терміну покарань⁷² 		<p>Недержавні збройні групи.</p> <p>До іноземців амністія не застосовується.</p>
		спробою збереження Югославії. ⁶⁶ Незалежна	Закон “Про загальну амністію”	До обсягу не входили:		“Загальна амністія ...

⁶³ Center for Security Studies. Аналіз законодавства Хорватії щодо амністії для осіб, які вчинили злочини під час збройного конфлікту. Уроки для України, 2020. URL: <https://censs.org/amnesty-lessons-croatia/>. (надалі – “CENSS, 2020”)

⁶⁴ Рамач М. Уроки хорватського досвіду амністії сепаратистів для України. *Радіо Свобода*, 2015. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27293286.html>. (надалі – “Рамач, 2020”)

⁶⁵ Горовий Д. Між Боснією і Хорватією: який шлях реінтеграції обрала Україна? LB.ua, 2019. URL: https://lb.ua/world/2019/10/03/438882_mezhdu_bosniyu_horvatiyu_kakoy_put.html (дата звернення: 10.06.2022) (надалі – “Горовий, 2019”)

⁶⁶ Рамач, 2020.

⁷¹ Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Croatia 1996 May. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/687/>.

⁷² CENSS, 2020.

№ п.	КРАЇНА	ОПИС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	НАЗВА АКТУ	ЗМІСТ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	УМОВИ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД
		<p>Хорватія, в свою чергу, розглядала цей конфлікт як “визвольну війну проти великосербської агресії”.⁶⁷</p> <p>В 1995 році Хорватія, зібравши сили, провела операцію “Буря”, після якої контроль над регіонами “Сербської республіки” було відновлено.⁶⁸ “Сербська республіка” не мала кордону з Сербією, що відрізняє її від ОРДЛО.⁶⁹ Хорватське Подунав'я, яке є більш подібним до української окупованої території, бо межувало з Сербією, було звільнене мирним шляхом. 12 листопада 1995 року була підписана Угода про статус Східної Славонії, Барані і Західного Срема (Ердутська мирна угода), яка стала</p>	від 5 жовтня 1996 року ⁷³	найсерйозніші порушення гуманітарного права, воєнні злочини, акти геноциду (стаття 119 Основного кримінального кодексу Республіки Хорватія), воєнні злочини проти цивільного населення (стаття 120), воєнні злочини проти поранених і хворих (стаття 121), злочини проти військовополонених (стаття 122), організація підбурювання до геноциду та воєнні злочинів (ст. 123) (хоча, наприклад, в Римському статуті криміналізоване тільки підбурення до геноциду), незаконних вбивств і поранень		<p>надається особам, які вчинили злочини під час агресії, збройного повстання або збройних конфліктів в Республіці Хорватія”</p> <p>До іноземців амністія застосовувалась (зокрема, до сербів)</p> <p>Відповідальний орган: Суди</p>

⁶⁷ Там само.⁶⁸ Горовий, 2019.⁶⁹ Левченко О. Сепаратисти в поліції та вибори з окупантами: чи можливо повернути Донбас за хорватським сценарієм. *Європейська правда*, 2017. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/08/23/7069874/>.⁷³ Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Croatia 1996 October. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/431/>.

№ п.	КРАЇНА	ОПИС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	НАЗВА АКТУ	ЗМІСТ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	УМОВИ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД
		підґрунтям для “мирної реінтеграції” територій. ⁷⁰		<p>противника (ст. 124), незаконного заволодіння майном убитих і поранених на полі бою (ст. 125), застосування забороненої зброї (ст. 126), жорстоке поводження з пораненими, хворими та військовополоненими (ст. 128), знищення культурно-історичної спадщини (ст. 1310), зловживання міжнародними знаками (ст. 131), расова та інша дискримінація (ст. 133), міжнародний тероризм (ст. 135), захоплення заручників (стаття 137), а також терористичні акти, що регулюються положеннями міжнародного права.</p>		

⁷⁰ CENSS, 2020.

№ п.	КРАЇНА	ОПИС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	НАЗВА АКТУ	ЗМІСТ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	УМОВИ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД
11.	Гватемала	<p>Вид конфлікту: неміжнародний збройний конфлікт</p> <p>Опис конфлікту: Збройний конфлікт з перервами та різною інтенсивністю тривав з 1960 до 1996 року між урядом та недержавними збройними групами.⁷⁴</p> <p>Причинами конфлікту вважається соціальна нерівність, перебування більшості земель у власності або місцевих еліт, або міжнародних корпорацій.⁷⁵ А також, натиск влади, яка перебувала в руках військового командування, на суспільство, використання насилля для боротьби з політичними</p>	Закон про національне примирення (ісп. <i>Ley de Reconciliación Nacional</i>) (27 грудня 1996) ⁸²	<p>До обсягу не входили: Геноцид, тортури, насильницьке зникнення (ст. 8), також злочини, які не підлягають звільненню від кримінальної відповідальності згідно з національним законодавством або міжнародними договорами, схваленими або ратифікованими Гватемалою, будуть розглядатися відповідно до процедури, встановленої в Кримінально-процесуальному кодексі.</p> <p>Законом пропонувались:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Заборона нових кримінальних проваджень 	<p>Члени збройних груп повинні добровільно скласти зброю.</p> <p>Процедура:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Якщо прокуратура чи суд розглядають провадження щодо злочинів, які відповідно до закону включені до обсягу амністії, то вони передають справу до апеляційної палати, яка має юрисдикцію. 2) Прокуратура чи суд викликають обвинуваченого, який має з'явитись протягом 5 днів. 3) Після цього апеляційна палата має 5 днів, щоб винести наказ. 	<p>Недержавні збройні групи, державні службовці</p> <p>Відповідальний орган: Суди</p>

⁷⁴ DW. Guatemala civil war victims reject amnesty for perpetrators of violence, 26.02.2019. URL: <https://www.dw.com/en/guatemala-civil-war-victims-reject-amnesty-for-perpetrators-of-violence/a-47688265>.

⁷⁵ Pierce David. Causes for the Guatemalan Civil War as seen in Paradise in Ashes by Beatriz Manz. *Inquiries Journal*, 2009. URL: <http://www.inquiriesjournal.com/articles/7/causes-for-the-guatemalan-civil-war-as-seen-in-paradise-in-ashes-by-beatriz-manz>.

⁸² Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Guatemala 1996. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/78/>.

№ п.	КРАЇНА	ОПИС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	НАЗВА АКТУ	ЗМІСТ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	УМОВИ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД
		<p>противниками.⁷⁶ Окрім цього, події в Гватемалі відбувались в контексті загострення соціальних протиріч та піднесення соціальних рухів у Нікарагуа та Сальвадорі.⁷⁷</p> <p>В конфлікті з боку повстанців брала участь велика частина корінного населення Гватемали, індіанців-майя. За правління диктатора Ріоса Монта відбувся геноцид індіанців, близько 600 сіл були винищені, близько 200 тисяч осіб загинуло.⁷⁸ В 2012 році Монт був засуджений національним судом за вчинення геноциду, насильницьких зникнень, злочинів проти людяності. Проте, пізніше рішення було</p>		<ul style="list-style-type: none"> • Зупинення триваючих кримінальних проваджень 		
		<p>Проте, пізніше рішення було</p>	<p>Законопроект № 5377 (Зміни до Закону про національне примирення).</p>	<p>Пропонувалось запровадити ретроактивну амністію, за якою десятки осіб, які вчиняли злочини під час збройного конфлікту (зокрема, страти,</p>		

⁷⁶ Там само.

⁷⁷ Там само.

⁷⁸ The Center for Justice & Accountability. GENOCIDE OF MAYAN IXIL COMMUNITY Guatemala Genocide Case. URL: <https://cja.org/what-we-do/litigation/the-guatemala-genocide-case/>.

№ п.	КРАЇНА	ОПИС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	НАЗВА АКТУ	ЗМІСТ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	УМОВИ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД
		<p>скасоване, а в 2016 році Монт помер.⁷⁹</p> <p>Мирний договір «Про міцний та тривалий мир» між сторонами був підписаний у 1996 році.</p> <p>Додаток II до Мирного договору: Угода про реінтеграцію блоку “Національний революційний блок Гватемали” в політичне життя № A/51/776 and S/1997/51 (18 травня 1996)⁸⁰ у ст. 14 передбачав прийняття Конгресом Закону про національне примирення. Закон про національне примирення,</p>	<p>Міжамериканська комісія з прав людини заявила, що такі зміни не відповідають міжнародним зобов'язанням держави щодо пам'яті, встановлення правди та справедливості, особливо в частині амністій.⁸³</p> <p>Після протестів жертв та після рішення Конституційного суду на користь жертв</p>	<p>насильницькі зникнення, сексуальне насильство, тортури) будуть звільнені протягом 24 годин,⁸⁵ а всі інші наступні розслідування будуть заборонені.⁸⁶</p> <p>Пропонувалось включити до обсягу амністії міжнародні злочини.⁸⁷</p>		

⁷⁹ Там само.

⁸⁰ Соглашение об основах интеграции блока «Национальное революционное единство Гватемалы в политическую жизнь страны». A/51/776. S/1997/51. URL: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/GT_961212_AgreementOnBasisOfTheLegalIntegrationOfURNG%28ru%29.pdf.

⁸³ DW. Guatemala civil war victims reject amnesty for perpetrators of violence, 26.02.2019. URL: <https://www.dw.com/en/guatemala-civil-war-victims-reject-amnesty-for-perpetrators-of-violence/a-47688265>.

⁸⁵ Там само.

⁸⁶ NPR. Opinion: Guatemala Must Not Grant Amnesty To War Criminals, 11.02.2019. URL: <https://www.npr.org/2019/02/11/693492939/opinion-guatemala-must-not-grant-amnesty-to-war-criminals?t=1653473423889&t=1654163746541>.

⁸⁷ Aljazeera. Guatemalans still seek justice, 25 years after civil war's end, 29.12.2021. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2021/12/29/guatemalans-still-seek-justice-25-years-after-civil-wars-end>.

№ п.	КРАЇНА	ОПИС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	НАЗВА АКТУ	ЗМІСТ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	УМОВИ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД
		який заклав основу перехідного правосуддя, був прийнятий 27 грудня 1996 року. Була також заснована Міжнародна комісія проти безкарності в Гватемалі. ⁸¹	законопроект було відкликано у 2019 році законопроект було відкликано у 2019 році. ⁸⁴			
12.	Перу	<p>Вид конфлікту: неміжнародний збройний конфлікт</p> <p>Опис конфлікту: Конфлікт в Перу між урядом та партизанськими групами (такими як Осйний шлях та Революційний рух імені Тупака Амару) почався в 1980 році та триває досі. Вважається, що активні бойові дії завершилися в 2000 році, проте час від часу відбуваються бої між сторонами.</p>	Закон № 25499 (ісп. <i>Leу N. 25499</i>) (12 травня 1992) ⁸⁸	<p>Членам збройних груп гарантувалося:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Зменшення вироку 2) Звільнення від покарання 3) Перегляд вироку <p>Проте, вищезгадані гарантії, а також амністія не застосовувалась до лідерів групи.</p>	<p>Члени збройних груп повинні:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Добровільно скласти зброю 2) Відмовитись від зв'язків зі збройною групою 3) Зізнатись у злочинах, в яких особа брала участь 4) Надати інформацію щодо лідерів збройної групи, деталі про інших учасників та вчинені групою дії, а також іншу інформацію, яка зможе допомогти 	Недержавні збройні групи

⁸¹ Vox Україна. Гватемальський урок: чому в українську юстицію слід запустити іноземних слідчих і суддів, 09.09.2016. URL: <https://voxukraine.org/the-lessons-of-guatemala-ua/>.

⁸⁴ Aljazeera. Guatemalans still seek justice, 25 years after civil war's end, 29.12.2021. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2021/12/29/guatemalans-still-seek-justice-25-years-after-civil-wars-end>.

⁸⁸ Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Peru 1992. URL: <https://www.peaceagreements.org/amnesties/437/>.

№ п.	КРАЇНА	ОПИС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	НАЗВА АКТУ	ЗМІСТ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	УМОВИ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД
					відповідальним органам запобігти вчиненню злочинів. Зменшення вироку, звільнення від покарання чи перегляд вироку залежать від того, чи особа не вчинить нового злочину протягом 10 років.	
13.	Уганда	Вид конфлікту: неміжнародний збройний конфлікт Опис конфлікту: Збройний конфлікт в Уганді тривав з 1980 по 1986 рік між Фронтом національного звільнення Уганди та повстанськими групами (зокрема, Національною армією опору). В 1985 році була прийнята Найробіська мирна угода (не плутати з Найробіською угодою 1999 року), проте конфлікт не завершився. ⁸⁹	Закон про амністію (англ. Amnesty Act) (7 грудня 1999) ⁹⁰	Міжнародні злочини не виключені зі змісту амністії. Тобто, амністія могла застосовуватись і за серйозні порушення гуманітарного права. Закон визначає амністію як “помилування, прощення, звільнення від кримінального переслідування чи будь-якої іншої форми покарання державою”	Члени збройних груп повинні: 1) Скласти зброю протягом 6 місяців (важлива деталь: учасники збройних груп могли отримати амністію за злочини, вчинені вже після вступу закону в силу, але протягом 6 місяців) 2) Прийти до найближчого підрозділу армії або поліції, начальника, члена виконавчого комітету органу місцевого	Недержавні збройні групи, громадяни поза межами країни. До іноземців амністія не застосовується (зокрема, до громадян Судану, які були частиною Національної армії опору). Відповідальний орган: Комісія з амністії

⁸⁹ Kiplagat Bethuel. Reaching the 1985 Nairobi Agreement (2002). *Conciliation Resources*. URL: <https://www.c-r.org/accord/northern-uganda/reaching-1985-nairobi-agreement-2002>.

⁹⁰ Peace Agreement Database. The University of Edinburg, Queens University Belfast. Uganda 2000. URL <https://www.peaceagreements.org/amnesties/143/>.

№ п.	КРАЇНА	ОПИС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	НАЗВА АКТУ	ЗМІСТ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	УМОВИ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД
					<p>самоврядування, магістрату або релігійного лідера в місцевості</p> <p>3) Надати заявку, в якій вказати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Організацію, до якої належали • Добровільно чи насильно до неї приєднались • Їхня роль в організації • Де саме вони базувались • Скільки часу провели зі збройною групою • ВАЖЛИВО: заявників не просили вказувати, які злочини вони вчиняли 	
14.	Сьєрра-Леоне	<p>Вид конфлікту: неміжнародний збройний конфлікт</p> <p>Опис конфлікту: громадянська війна у Сьєрра-Леоне почалась ще в 1991 році, коли до Сьєрра-</p>	Ломська мирна угода (7 липня 1999) ⁹⁴	<p>Членам збройних груп гарантувалося:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Звільнення від цивільної відповідальності • Припинення кримінальних 	Умов щодо амністії не було	Національний комітет з питань роззброєння

⁹⁴ Lome Peace Agreement.

№ п.	КРАЇНА	ОПИС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	НАЗВА АКТУ	ЗМІСТ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	УМОВИ АМНІСТІЇ/ ПОМИЛУВАННЯ	СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД
		<p>Леоне з сусідньої Ліберії за підтримки президента Чарльза Тейлора прийшли бойовики з Об'єднаного революційного фронту (RUF).⁹¹ Причиною збройного конфлікту вважають бажання RUF контролювати видобуток діамантів у Сьєрра-Леоне. Президент Чарльз Тейлор пізніше був засуджений кримінальним трибуналом за злочини проти людяності, серед яких і використання дітей-солдатів у бойових діях, що було частиною стратегії RUF.⁹² Після майже декади громадянської війни, 7 липня 1999 року в місті Ломе між урядом Сьєрра-Леоне та представниками RUF була підписана мирна угода.⁹³</p>		<p>досудових та судових проваджень</p> <ul style="list-style-type: none"> • Заборона на відкриття кримінальних проваджень в майбутньому • Звільнення засуджених 		

⁹¹ Hayner, 2007, P.8.

⁹² Prosecutor v. Charles Ghankay Taylor. Judgement in case No. SCSL-03-1-A dated 26 September 2013. URL: <http://www.rscsl.org/Documents/Decisions/Taylor/Appeal/1389/SCSL-03-01-A-1389.pdf>.

⁹³ Lome Peace Agreement.